

T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL MARAŞ EVLERİNDE YENİDEN
İŞLEVLENDİRME: KOCABAŞ KONAĞI ÖRNEĞİ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAŞAR ÖZGER
OCAK-2021

OCAK-2021

Yüksek Lisans - Mimarlık Anabilim Dalı

YAŞAR ÖZGER

**Geleneksel Maraş Evlerinde Yeniden İşlevlendirme: Kocabaş
Konağı Örneği**

**Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aydanur YENEL**

**Yaşar ÖZGER
OCAK-2021**

© 2021 [Yaşar ÖZGER]

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA KABUL VE ONAY FORMU**

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yaşar ÖZGER tarafından hazırlanan “Geleneksel Maraş evlerinde yeniden işlevlendirme: kocabaş konağı örneği” başlıklı tez 15/01/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi

**Unvanı, Adı ve Soyadı
Kurumu/Üniversitesi**

İmzası:

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Aydanur YENEL
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa İNCESAKAL
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan POLAT
Fırat Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Muhammet Fatih HASOĞLU
Enstitü Müdürü**

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

YAŞAR ÖZGER

İmza

ÖZET

GELENEKSEL MARAŞ EVLERİNDE YENİDEN İŞLEVLENDİRME: KOCABAŞ KONAĞI ÖRNEĞİ

ÖZGER, Yaşar

Yüksek Lisans Tezi/ Mimarlık ABD

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Aydanur YENEL

Ocak 2021

183 Sayfa

Koruma kültürü ve koruma bilinci kentsel dokunun ve kültürel belleğin canlı tutulmasında en önemli etkenler arasında yer almaktadır. Tarihi yapıların korunması amacıyla ortaya konan işlev dönüşümleri, hem mekânsal ihtiyaçları karşılamada hem de kentsel dokunun gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir etkinlik olarak değerlendirilmektedir. Özellikle toplumsal olarak aile yapısında ve sosyal değerlerde yaşanan değişimler, tarihi yapıların kent içindeki işlevlerini kaybetmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda mekânsal ihtiyaçları karşılamak için işlevselliklerini yitiren konakların yeniden işlevselleştirilmesi alternatif bir yapı üretim süreci olarak düşünülebilir. Mimari değeri olan, geçmişten günümüze ışık tutan, insani, sosyal ve çevresel değerleri içeren tarihi yapıların, gelecek nesillere zarar vermeden geçebilmesi için ve özellikle kültürel kent belleğinin canlı tutulabilmesi için yeniden işlevlendirme ile atıl durumdaki yapıların dönüşümü oldukça önem arz etmektedir.

Tez çalışması kapsamında; mimari miras, yeniden kullanım kuramları, işlev değişikliğine uğramış yapı örnekleri incelenmiştir. Geleneksel Türk evinin karakteristik yapısına etki eden faktörler, tarihi ve coğrafi değişkenler içerisinde ele alınmıştır. Ardından literatürden elde edilen bilgiler ışığında yeniden işlevlendirme konusuna değinilmiş ve geleneksel Maraş konut mimarisi evreninde Tematik Mutfak Müzesi, Deligönüller Konağı, Köker Konağı, Mahmut Arifi Konağı aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, konakların mimari özellikleri ve atıl kalma nedenleri;

kullanım dönüşümü olasılıklarının tartışılması açısından irdelenen diğer konulardır. Tüm bunlarla birlikte Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesinin ardından, bulunduğu konum itibarıyla ziyaretçiler üzerindeki etkisini ölçmek için 18 soruluk bir görüşme formu geliştirilerek 40 katılımcıya uygulanmıştır. Elde edilen veriler, betimsel olarak analiz edilmiştir. Bulgulardan hareketle de Kocabaş Konağı'nın uyarlanabilir yeniden kullanım evresinde eksik olarak değerlendirilen noktalara katkı sağlama adına yeni çözüm olanakları üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden İşlevlendirme, Kültürel Mimari Miras, Geleneksel Maraş Konakları, Sürdürülebilirlik,

ABSTRACT

RE-FUNCTIONING IN TRADITIONAL MARAS HOUSES: EXAMPLE OF KOCABAS MANSION

OZGER, Yasar

M.Sc.in Architecture

Supervisor: Asisst. Prof. Dr. Aydanur YENEL

January 2021

183 pages

Protection culture and conservation awareness are among the most important factors in keeping the urban fabric and cultural memory alive. Functional transformations, which are designed to protect historical buildings, are considered an important activity both in meeting the spatial needs and in transferring the urban texture to future generations. Especially the social changes in family structure and social values caused the historical buildings to lose their functions in the city. In this direction, the re-functionalization of hosts that have lost their functionality to meet spatial needs can be considered as an alternative building production process. The transformation of idle structures with re-functioning is of great importance in order for historical buildings with architectural value, shedding light from the past to the present, including human, social and environmental values, without harming future generations, and especially in order to keep the cultural urban memory alive.

Within the scope of thesis work; architectural heritage, reuse theories, examples of structures that have changed their function are examined. The factors affecting the characteristic structure of the traditional Turkish house are discussed within historical and geographical variables. Then, in the light of the information obtained from the literature, the subject of re-functioning was mentioned and the thematic Kitchen Museum, Deligönüller Mansion, Köker Mansion, Mahmut Arifi Mansion were tried to be transferred in the universe of traditional Maraş housing architecture. In this

context, the architectural features of the mansions and the reasons for being idle; are other issues explored in terms of discussion of usage transformation possibilities. In addition to all these, after the re-functioning of Kocabaş Mansion, an interview form with 18 questions was developed and applied to 40 participants in order to measure its effect on visitors as of its location. The obtained data were analyzed descriptively. Based on the findings, new solution possibilities were created in order to contribute to the points considered as deficient in the adaptive reuse phase of Kocabaş Mansion.

Keywords: Re-functioning, Cultural and Architectural Heritage, Traditional Maraş Mansions, Sustainability, Conservation, Tourism.

TEŞEKKÜR

Bu alıŐma sűresince tűm bilgilerini benimle paylaŐmaktan kaçınmayan, her tűrlű konuda desteęini benden esirgemeyen ve tezimde bűyűk emeęi olan, aynı zamanda kiŐilik olarak da bana çok Őey katan Hasan Kalyoncu Ŭniversitesi ğretim űyelerinden danıŐman hocam, sayın Dr. Öğr. Ŭyesi Aydanur Yenel'e, ve tez jűri deęerlendirme űyelerinden Hasan Kalyoncu Ŭniversitesi Dr. Öğr. Ŭyesi Mustafa İncesakal ile Fırat Ŭniversitesi Dr. Öğr. Ŭyesi Hasan Polat'a sonsuz minnet ve teŐekkűrlerimi sunarım.

Örneklerin toplanmasında, preparasyonunda ve teŐhislerinde desteklerini benden esirgemeyen deęerli arkadaŐım Mehmet Sabri Aęar'a ve beni bugűnlere getiren varlık sebebim kıymetli ailem Sariye zger ile Nuri zger'e ve ablam Sibel zger Hacıbebekoęlu'na da sonsuz teŐekkűrlerimi sunarım.

Bu çalıŐmada bizlere teknik ve manevi desteklerini esirgemeyen Hasan Kalyoncu Ŭniversitesi'nde ismini sayamadıęım Fen Bilimleri Enstitűsűndeki dięer kıymetli idari personele de teŐekkűr eder, saygılar sunarım.

Yaşar ZER
GAZİANTEP-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLE LİSTESİ	xiv
SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ	xxi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problemin Belirlenmesi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı	4
BÖLÜM 2	6
TÜRK EVİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ	6
2.1. Tasarım Yöntemleri.....	6
2.1.1. Tarihi Gelişim.....	7
2.2. Eylemler ve Biçimlenmeler.....	9
2.2.1. Nötr Mekânlar.....	10
2.2.2. Özelleşmiş Mekânlar	10
2.2.2.1. Mutfak.....	11
2.2.2.2. Kiler	11
2.2.2.3. Tuvalet	11
2.2.2.4. Hamam.....	11
2.2.2.5. Dükkân.....	12
2.2.3. Özelleşmemiş Mekânlar	12
2.2.3.1. Sofa	12
2.2.3.2. Oda.....	12

2.2.3.3. Oda Elemanları	12
2.2.3.4. Odalarda Yatay Yüzeyler.....	13
2.2.3.5. Odalarda Dikey Yüzeyler	13
2.3. Malzeme ve Yapım Yöntemleri	14
2.4. Bezeme	18
2.5. Tarihi Konutların Yeniden İşlevlendirilmesi	19
2.6. Bölüm Sonucu	22
BÖLÜM 3.....	23
YAPILARDA KULLANIM DÖNÜŞÜMÜ VE GELENEKSEL KONUT- YAPILARININ MİMARİ MİRASI KAPSAMINDA YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ.....	23
3.1. Yeniden İşlevlendirmede Temel Tanım ve Kavramlar	23
3.1.1. Conservation (Koruma)	23
3.1.2. Restoration (Yenileme-İyileştirme)	24
3.1.3. Adaptive re-use (Yeniden İşlevlendirme) Kavramı.....	24
3.1.3.1. Yeniden İşlevlendirme-Sürdürülebilirlik İlişkisi	26
3.1.3.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	26
3.1.3.1.2. Sürdürülebilir Kent Kavramı	28
3.1.4. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler	29
3.1.4.1. Tarihsel-Kültürel Nedenler	30
3.1.4.2. Ekonomik Nedenler	31
3.1.4.3. Çevresel Nedenler (Yapılı Çevre).....	31
3.1.5. Yapılarda Uygun İşlev Seçimini Etkileyen Faktörler.....	32
3.1.5.1. Yapının Mekânsal Oluşumu ve Hacim Boyutları	32
3.1.5.2. Yapının İşlevsel Kurgusu.....	32
3.1.5.3. Yapının Konumu.....	33
3.1.6. Yeniden İşlevlendirmede Değerlendirme Kriterleri	33
3.2. Kültürel Mimari Miras Olarak Geleneksel Konut Yapıları.....	36
3.2.1. Geleneksel Konut Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi	44
3.3. Bölüm Sonucu	45
BÖLÜM 4.....	47
KAHRAMANMARAŞ KENTİ'NİN VE GELENEKSEL KAHRAMANMARAŞ KONUT DOKUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ	47
4.1. Kahramanmaraş İli'nin Özellikleri.....	47

4.1.1. Konumu	47
4.1.2. Tarihçesi	49
4.1.3. Fiziksel Özellikleri.....	51
4.1.4. Eski Kent Dokusu	52
4.2. Geleneksel Kahramanmaraş Evlerinin Mimari ve Yapısal Özellikleri	63
4.2.1. Plan Özellikleri	63
4.2.1.1. Plan Elemanları	66
4.2.1.1.1. Dış Mekan Plan Elemanları	66
4.2.1.1.2. İç Mekan Plan Elemanları	70
4.2.2. Cephe Özellikleri	72
4.2.3. Yapı Malzemeleri ve Yapım Tekniği	84
4.2.3.1. Yapı Malzemeleri.....	85
4.2.3.2. Yapım Tekniği	88
4.3. Bölüm Sonucu	89
BÖLÜM 5.....	91
GELENEKSEL MARAŞ EVLERİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRME	
ÖRNEKLERİ	91
5.1. Maraş Tematik Mutfak Müzesi	91
5.1.1. Konumu	91
5.1.2. Tarihçe	92
5.1.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri	93
5.1.3.1. Plan Özellikleri	93
5.1.3.2. Cephe Özellikleri	102
5.1.3.3. Yapım Tekniği	103
5.1.3.4. Değişim ve Bozulmalar.....	103
5.1.3.5. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi.....	104
5.2. Deligönüller Konağı	106
5.2.1. Konumu	106
5.2.2. Tarihçe	106
5.2.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri	107
5.2.3.1. Plan Özellikleri	108
5.2.3.2. Cephe Özellikleri	116
5.2.3.3. Yapım Tekniği	118
5.2.3.4. Değişim ve Bozulmalar.....	119

5.2.4. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi.....	119
5.3. Köker Konağı	120
5.3.1. Konumu	120
5.3.2. Tarihçe	121
5.3.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri	121
5.3.3.1. Plan Özellikleri	121
5.3.3.2. Cephe Özellikleri	126
5.3.3.3. Yapım Tekniği	127
5.3.3.4. Değişim ve Bozulmalar.....	128
5.3.4. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi.....	130
5.4. Mahmut Arifi Paşa Konağı.....	130
5.4.1. Tarihçe	131
5.4.2. Mimari ve Yapısal Özellikleri	132
5.4.2.1. Plan Özellikleri	132
5.4.2.2. Cephe Özellikleri	137
5.4.2.3. Yapım Tekniği	138
5.4.2.4. Değişim ve Bozulmalar.....	139
5.4.3. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi.....	140
BÖLÜM 6.....	142
KOCABAŞ KONAĞI'NIN İŞLEV DEĞİŞİMİ VE ETKİLERİ.....	142
6.1. Kocabaş Konağı	142
6.1.1. Konumu	142
6.1.2. Tarihçe	143
6.1.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri	144
6.1.3.1. Plan Özellikleri	144
6.1.3.2. Cephe Özellikleri	152
6.1.3.3. Yapım Tekniği	153
6.1.3.4. Değişim ve Bozulmalar.....	154
6.1.4. Yeniden İşlevlendirme Süreci ve Bulunduğu Konum İtibarıyla Nitel Bir Araştırma	157
6.2. Yeniden İşlevlendirme Önerisi.....	167
6.3. Bölüm Sonucu	172
SONUÇ.....	174
EKLER.....	182

ÖZGEÇMİŞ.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Restoran ve Otel işleviyle dönüşümü sağlanmış tarihi yapı örnekleri	42
Tablo 4.1. Sit alanı içerisinde koruma altına alınan sivil mimarlık eserleri.....	59
Tablo 4.2. Sit yenileme alanında kalan sivil mimarlık eseri olan konutlar	60
Tablo 4.3. Sit alanı ve sit yenileme alanı dışında kalan sivil mimarlık eseri olan konutlar.....	61
Tablo 4.4. Kahramanmaraş'ta Geleneksel 5 Konak Yapısının Plan Tipolojisi.....	65
Tablo 5.1. Kahramanmaraş'ta 4 Konak'ta Fiziksel ve Yeniden işlevlendirme Değişimlerin Değerlendirilmesi	141
Tablo 6.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	157
Tablo 6.2. Katılımcıların “Sosyalleşmek için hangi etkinlikleri yaparsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	158
Tablo 6.3. Katılımcıların “Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	159
Tablo 6.4. Katılımcıların “Tarihi çevreye olan ilginizi 1-5 aralığında değerlendiriniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	160
Tablo 6.5. Katılımcıların “ <i>Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz?</i> ” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	161
Tablo 6.6. Katılımcıların “Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi? Ettiyseniz Hangileri?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	162
Tablo 6.7. Katılımcıların “ <i>Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz?</i> ” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	163
Tablo 6.8. Katılımcıların “ <i>Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü?</i> ” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.	164

ŞEKİLLE LİSTESİ

Şekil 2.1.	Türk Evinin Kökenini Oluşturan Çadır.....	6
Şekil 2.2.	Geleneksel Türk Evi Plan Tipolojisi.....	14
Şekil 2.3.	Anadolu-Türk Konut Mimarisinde Ayırıcı Özellikler.....	17
Şekil 2.4.	Anadolu'nun Yapı Geleneklerinin Bölgelere Dağılımı.....	17
Şekil 2.5.	Duvar Sistemi Dağılımı.....	18
Şekil 3.1.	İşlevlendirilen Yapıların Sürdürülebilirlik Süreçleri.....	27
Şekil 3.2.	Kültür Envanteri Olarak Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Dönüşümü Sağlanmış Konakların Bölgelere Göre Yoğunluk Haritası.....	39
Şekil 3.3.	Anadolu'daki Şehirlerimizde Restoran İşlevine Dönüştürülmüş Geleneksel Konut Yapıları Örnekleri.....	39
Şekil 4.1.	Türkiye iller haritasında Kahramanmaraş'ın konumu.....	47
Şekil 4.2.	Kahramanmaraş nüfus grafiği.....	48
Şekil 4.3.	Kahramanmaraş'ın ilçeleri.....	48
Şekil 4.4.	Yazıtlı Kapı Aslanı.....	49
Şekil 4.5.	Günümüze ulaşan kabaltı (Abbara) örneği.....	52
Şekil 4.6.	1881 tarihli Maraş mahalleler.....	54
Şekil 4.7.	a. 1909 yılına ait Maraş Kalesi (solda), b. 1915 yılına ait Maraş şehrinin genel görünümü (sağda), c 1918 yılına ait Maraş Kalesi (altta).....	55
Şekil 4.8.	1920 yılına ait Maraş kent haritası.....	56
Şekil 4.9.	1950'li yıllar Maraş Ahır Dağı etekleri.....	57
Şekil 4.10.	Kaleden doğuya bakış.....	57
Şekil 4.11.	Kahramanmaraş konut tescil envanter haritası.....	62
Şekil 4.12.	Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan dairesel havuz ve Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan sekizgen havuz.....	66
Şekil 4.13.	Tematik Mutfak Müzesi, zemin katta yer alan mutfak.....	67
Şekil 4.14.	Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan eyvan iç ve dış görünüm.....	68
Şekil 4.15.	Kocabaş Konağı, avluda yer alan mahzen girişi.....	68
Şekil 4.16.	Deligönüller Konağı, taş yığma üzerine yapılmış dış merdiven altında yer alan hela.....	69

Şekil 4.17. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda zemin katta yer alan hamam).....	70
Şekil 4.18. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda yer alan gömme raflar, Köker Köşkü'nde yer alan gömme dolap ve Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan dolap ve yüklük örnekleri	70
Şekil 4.19. Tematik mutfak müzesi dış sofada yer alan yazlık ocak ve Kocabaş Konağı, oturma odasında yer alan ocak.	71
Şekil 4.20. Köker Konağı'nda yer alan ocaklar.	72
Şekil 4.21. “Enikli kapı” örnekleri	73
Şekil 4.22. Kocabaş Konağı Avlu Kapısı, Tematik Mutfak Müzesi Avlu Kapısı.....	73
Şekil 4.23. Deligönüller Konağı 1. Kat oturma odasının çift kanatlı ve bezemeli kapısı (solda), Kocabaş Konağı zemin katta yer alan tek kanatlı lavabo kapısı (sağda).....	74
Şekil 4.24. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda yer alan pencereler avlu görünümü, Kocabaş Konağı'nın bodrum katta yer alan kemerli taş yapılı pencereler	75
Şekil 4.25. Pencere tiplerinden örnekler.....	75
Şekil 4.26. Pencerenin içten ve dıştan görünüşü	76
Şekil 4.27. Deligönüller Konağı, 1. Kat açık sofada duvar üzerinde yer alan 1882 tarihli Ermenice kitabe	76
Şekil 4.28. Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan dış merdiven, Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan iç merdiven, Kocabaşlar Konağı'nda yer alan iç merdiven.....	77
Şekil 4.29. Köker Konağı, zemin kattan 1. kata bağlanan ve bir kısmı taş yığma duvar üzerine planlanan merdiven	77
Şekil 4.30. Köker Konağı'nda zemin kat pencerelerinde ve merdiveninde yer alan korkuluklar, Tematik Mutfak Müzesi zemin kat pencerelerinde yer alan yatay korkuluklar.....	78
Şekil 4.31. Mahmut Arifi Paşa, avlu cephesi 1. kat cumbası	79
Şekil 4.32. Mahmut Arifi Konağı ve Kocabaş Konağı'nda yer alan kirişlerdeki ahşap destek elemanları.....	80
Şekil 4.33. Deli Gönüller Konağı, balkon ve açık çıkma alanı.	80
Şekil 4.34. Deligönüller Konağı'nda taş üzerine yerleştirilmiş, terası ve çıkma alanı destekleyen ahşap sütunlar	81

Şekil 4.35. Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan bağdadi kemer, Kocabaş Konağı'nda ikinci kat terasında yer alan sütun üstü kemerler	81
Şekil 4.36. Fevzipaşa Mahallesi, 944 ada, 10. parselde yer alan 19 envanter numaralı konut.....	82
Şekil 4.37. Cephe boyası beyaz ve sarı renkli Maraş evlerinden örnekler, Envanter no: 23-24	82
Şekil 4.38. Deligönüller Konağı'nda yer alan iç bükey saçak çıkmaları	83
Şekil 4.39. Sac kat ve çıkma örnekleri, envanter no: 56-57-98.....	83
Şekil 4.40. 99 envanter numaralı Müftü Rafet Konağı'nda ve 148 envanter numaralı konutta yer alan iç avlu çeşmeleri.....	84
Şekil 4.41. Turan Mahallesi'nde yer alan 57 envanter numaralı konut ve Yörükselim Mahallesi'nde yer alan 201 envanter numaralı konuttaki dış cephe çeşmeleri.....	84
Şekil 4.42. Deligönüller Konağı'nda yer alan ahşap hatıllar.....	86
Şekil 4.43. Kerpiç Duvar örneği, Envanter No. 36	86
Şekil 4.44. Kocabaş Konağı, zemin kat pencere korkuluğu ve sac çıkma örneği.....	87
Şekil 4.45. Köker Konağı, Tematik Mutfak Müzesi iç avlu cephesi	87
Şekil 4.46. Kurtuluş Mahallesi'nde yer alan 99. Envanter numaralı evin yarı taş yarı ahşap duvarlı cepheleri.....	88
Şekil 4.47. Mahmut Arifi Konağı, 1. kat, oturma odası ahşap zemin kaplaması	89
Şekil 4.48. Köker Konağı avlusunda yer alan çatı, Kocabaşlar Konağı çatısında kemer birleşim formlu çıkma açık alan sarkaçları, sokak.....	89
Şekil 5.1. Tematik Mutfak Müzesi ve yakın çevresi (vaziyet planı).....	92
Şekil 5.2. Tematik Mutfak Müzesi avlu cephesinden görünüm.....	93
Şekil 5.3. Avluda yer alan sekizgen havuz.....	94
Şekil 5.4. Hizmetli evi ve Tandırlık	94
Şekil 5.5. Tandırlık iç mekan görünümleri.....	95
Şekil 5.6. Zemin kat rölöve planı	95
Şekil 5.7. Yapının avludan güney cepheden odunluk giriş görünümü.....	96
Şekil 5.8. Zemin kat avludan genel görünüm.....	96
Şekil 5.9. Odunluğun ve ahırın yeni işlevi	97
Şekil 5.10. 1. Kat rölöve planı.....	97
Şekil 5.11. Yazlık yaşam alanı olarak kullanılan ayazlık.....	98
Şekil 5.12. Yapının önden görünümü rölöve planı.....	98

Şekil 5.13. Ayazlık bölümünde yer alan yaşam alanı.	99
Şekil 5.14. 1. katta yer alan kandillik	99
Şekil 5.15. Sofada yer alan yazlık mutfak	100
Şekil 5.16. Yapının 2. kat rölöve planı.	101
Şekil 5.17. 2. Katta yer alan iç mekân elemanları	101
Şekil 5.18. Cihannüma rölöve planı.	102
Şekil 5.19. Tematik Mutfak Müzesi ön cephe detayları.....	103
Şekil 5.20. Deligönüller Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı).....	106
Şekil 5.22. 1. Kat Dış Sofada yer alan Ermenice kitabe.....	107
Şekil 5.23. Tandırlık görünüm.....	108
Şekil 5.24. Zemin kat avludan genel görünüm.....	109
Şekil 5.25. Merdiven altına yerleştirilmiş hela.....	109
Şekil 5.26. Ahır.....	110
Şekil 5.27. Zemin kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi.....	111
Şekil 5.28. Zemin katta yer alan kışlık mutfak.....	112
Şekil 5.29. Mutfak genel görünüm.	112
Şekil 5.30. 1. kat rölöve planı.....	113
Şekil 5.31. 1. kat genel görünüm.....	114
Şekil 5.32. Oda 1-3 ve Oda 1-4'ten genel görünüm.....	114
Şekil 5.33. 1. kat 1-1 numaralı mahal giriş kapısı	115
Şekil 5.34. Oturma odası (Mahal 1-2) genel görünüm.....	115
Şekil 5.35. 1. Kat ahşap tavan bezemeleri (Oda 1-1)	116
Şekil 5.36. Ön cephe avludan görünüm.....	116
Şekil 5.37. Çatı görünümü.....	117
Şekil 5.38. Sokak cephesi.....	117
Şekil 5.39. Avlu genel görünüm.....	118
Şekil 5.40. Avlu duvarı güney cephesi sokak görünümü	118
Şekil 5.41. Köker Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı)	121
Şekil 5.42. Köker Evi Sokak cephesi	121
Şekil 5.43. Avludan (Avlu 1-Avlu 2) genel görünüm	122
Şekil 5.44. Avlu 1'den ana yapı dış sofa görünümü.....	122
Şekil 5.45. Avlu 2'den hizmetli evi genel görünümü.....	123
Şekil 5.46. Hizmetli evine çıkan merdiven	123
Şekil 5.47. Zemin kat rölöve planı	124

Şekil 5.48. Eyvan etrafındaki zemin kat odaları.....	124
Şekil 5.49. Avlu 1 görünümünden merdiven.....	125
Şekil 5.50. 1. Kat rölöve planı.....	125
Şekil 5.51. İç sofa genel görünüm.....	126
Şekil 5.52. Oturma odası 1'den genel görünüm.....	126
Şekil 5.53. Konağın yeni giriş kapısının olduğu sokak cephesi genel görünüm.....	127
Şekil 5.54. Avlu2'den iç cephe görünümü.....	127
Şekil 5.55. Yapının kapanmış olan ilk girişi.....	128
Şekil 5.56. Yeni makam odası, eski hizmetli evi olan 2 katlı yapının günümüz hali (eşyalı ve eşyasız).....	129
Şekil 5.57. Mutfak genel görünüm.....	129
Şekil 5.58. Avlu 2'ye sonradan eklenen hizmet odaları.....	130
Şekil 5.59. Mahmut Arifi Paşa Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı).....	131
Şekil 5.60. Güneybatı cephesinden görünüm.....	132
Şekil 5.61. Zemin kat rölöve planı.....	133
Şekil 5.62. Zemin kat eyvan bölümü içerden görünüm.....	134
Şekil 5.63. Zemin kat sofa genel görünüm.....	134
Şekil 5.64. Zemin katta bulunan mutfaktan genel görünüm.....	135
Şekil 5.65. Zemin katta yer alan tuvalet ve hamam genel görünüm.....	135
Şekil 5.66. Zahir odası genel görünüm.....	135
Şekil 5.67. 1. Kat rölöve planı.....	136
Şekil 5.68. 1. kat misafir yatak odası.....	137
Şekil 5.69. Konağın eski hali, sokak görünümü.....	138
Şekil 5.70. Yapının zemin katına girişten kuzey cepheye doğru iç görünüm.....	138
Şekil 5.71. 1. kat ebeveyn yatak odası çatısı.....	139
Şekil 6.1. Kocabaş Konağı'nın vaziyet planı.....	143
Şekil 6.2. Kocabaş Konağı Güney Cephe Görünümü.....	144
Şekil 6.3. Avlu kapısı sokak görünümü ve içeriden görünüm.....	144
Şekil 6.4. Bahçede yer alan hizmetli evi; evin üst kat kapısı.....	145
Şekil 6.5. Ön cepheden havuz görünümü.....	145
Şekil 6.6. Bodrum kat rölöve planı.....	146
Şekil 6.7. Bodrum kat eyvan girişi; sofa girişinden kiler odasına doğru genel görünüm; mutfak genel görünüm.....	147
Şekil 6.8. Haremlik girişi (zemin kattan bodruma) iç görünüm.....	147

Şekil 6.9. Zemin kat rölöve planı.	148
Şekil 6.10. Zemin kat balkon doğu görünümü	149
Şekil 6.11. Zemin kat balkonu ve selamlık girişi	149
Şekil 6.12. 1. kat rölöve planı.....	150
Şekil 6.13. 1. Kat orta sofa Batı eyvan genel görünüm.....	151
Şekil 6.14. Oda 106’da bulunan yüklük ve gömme dolap.	151
Şekil 6.15. Oda 102 ve Oda 104-105.	152
Şekil 6.16. 1. kat sofa tavanı ve Batı eyvan tavan.	152
Şekil 6.17. Sokak görünümü, batı cephesi (haremlik ve selamlık giriş yönü) ve doğu cephesi.....	153
Şekil 6.18. Ön(avlu) cephe görünümü.....	153
Şekil 6.19. Konağın batı cephe rölövesi.....	154
Şekil 6.20. Ofis olarak işlevlendirilen alan	155
Şekil 6.21. Duvar içinde özgün halindeki yazlık ocak	156
Şekil 6.22. Kiler işlevinden dönüştürülen yeni tuvalet mahali.....	156
Şekil 6.23. Katılımcıların “Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar (Soru 9),.....	159
Şekil 6.24. “Dışarıda yemek için hangi mekanları tercih edersiniz” Sorusuna..... Verdikleri Cevaplar (Soru 11).....	160
Şekil 6.25. Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz? (Soru 13)	161
Şekil 6.26. Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi? (Soru 14).....	162
Şekil 6.27. Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi konaklardan hangisini ziyaret ettiniz? (Soru 15).....	163
Şekil 6.28. Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz? (Soru 16)	164
Şekil 6.29. Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü? (Soru,17)	165
Şekil 6.30. Kocabaş Konağının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz? (Soru,18)	165
Şekil 6.31. Avluda yer alan taş yapının doğu ve kuzey cephesinden genel görünüşü	168
Şekil 6.32. Avlu ek yapı mevcut bodrum kat planı	168
Şekil 6.33. Avlu ek yapı mevcut zemin kat planı.....	169
Şekil 6.34. Mevcut avlu ek yapı doğu cephesi görünüşü (D-D Kesit)	169

Şekil 6.35. Yeni dönüşüm senaryosu avlu taş ev kısa film gösterim alanı Bodrum kat planı.....	170
Şekil 6.36. Yeni dönüşüm senaryosu avlu taş ev projeksiyon odası Zemin kat plan....	170
Şekil 6.37. Avlu ek yapı mevcut teras çatı planı	171
Şekil 6.38. Kuzey ve güney cepheden avluda yer alan taş evin mevcut iç mekân kullanım hali.....	171
Şekil 6.39. Kuzey ve güney cepheden kısa film gösterim alanı olarak tasarlanan yeni dönüşüm senaryosu	172

SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ

Cm	: Santimetre
İ.Ö	: Hz. İsa'dan önce
İ.S.	: Hz. İsa'dan sonra
kg	: Kilogram
M.Ö	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
m.	: Metre
vd.	: Ve Diğerleri
yy.	: Yüzyıl
TKGM	: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problemin Belirlenmesi

Tarım devrimi ve endüstri ile başlayan üretim biçimindeki değişimler sosyo-ekonomik yapıda ve en önemlisi de mekânsal organizasyonda ciddi işlevsel yeniliklere sebep olmuştur. Öncelikle kentlerin oluşması ve büyümesi ile başlayan tarihsel süreçte metropol kentler ortaya çıkmıştır. Öncesinde sadece barınma ve altyapı sorununun çözümüne yönelik üretim alanlarının yakınındaki işçi konutları başta olmak üzere üretimle ilişkili olan her yapının yerini planlı kentleşme ve buna bağlı gelişen mimarlık faaliyetleri almıştır. Bu yeniden kullanımı sürecinde ulaşımın kolaylaşması, mobilitenin artması ile kentlerdeki yeni oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda kent merkezleri dönüşmeye başlamış ve bu doğrultuda toplumsal modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni talep ve ihtiyaçların karşılanması için konut başta olmak üzere birçok kamusal ve özel yapılar da uyarlanabilir yeniden kullanım olasılıkları başlamıştır.

Modern yüzyılın getirmiş olduğu bu mimari ve kentsel evrim süreci, konutların da yeni işlevlerle dönüştürülmesine hız kazandırmıştır. Özellikle yeni modern yaşam algısıyla ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve kültürel hassasiyetler mimari tekniklere yön vermiştir. Tüm bu değişim sürecinde kentsel planlama, arazi kullanımı ve fonksiyon değişiklikleri gereği, konutların inşa amacı dışında yeniden işlevlendirilmesi, hem kültürel miras hem de yöresel değerler açısından yeni bir fonksiyon kazandırılması bakımından oldukça önem arz etmeye başlamıştır. Diğer yandan kullanılmayan, atıl durumdaki konut yapıların bölge sakinlerine verebileceği olası olumsuz risklerin de önüne geçilmesi konusunda başta restorasyon faaliyetleri olmak üzere özellikle yeniden işlevlendirme sürecinin, olumlu bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Aktif olarak işlevini yitirmiş eski konut yapıların mimari veya arkeolojik değeri ve buna bağlı olarak taşıdıkları kültürel miras nitelikleri, yeniden işlevlendirilerek korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını mecburi hale getirmiştir. Bu yeniden işlevlendirme süreci, kültürel değerlerin korunması ve yeniden hayata kazandırılması

bakımından önem kazanmaktadır. Toplumsal değerin korunması bakımından da bu dönüşüm önemsenmektedir. Özellikle konut yapıları, kültürel mirasın bir parçası olarak mimari kimliğin korunmasında kilit rol oynayarak mekânın veya mahallenin karakteristik yapısına ve tarihine katkıda bulunmaktadır.

Bu noktada geleneksel maraş evlerinin yeniden işlevlendirme bağlamında kültürel miras ve mimari olarak önemli bir noktada yer almaktadır. Yapılan literatür araştırmasıyla geleneksel Maraş evleri hakkında yapılan akademik çalışmaların (Paköz, 2013; Toraman, 2014; Paköz, 2015; Paköz, 2016) oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak özellikle yeniden işlevlendirme bağlamında geleneksel Maraş evleri özelinde Kocabaş Konağı'nın incelenmesi ve derinlemesine yapılacak olan nitel ve görsel saha araştırması bu tez çalışmasının özgünlüğünü ve nedenselliğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında bu tez çalışmasının temel problem cümlesi, geleneksel Maraş evleri bağlamında Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme süreci sonucunda kazandırılan dönüşümünün olumlu ve olumsuz yönlerinin ne olduğu ve tespit edilen olumsuz yönlerine ne gibi bir çözüm önerisi sunulacağı üzerine belirlenmiştir. Bu ana problem cümlesine bağlı olarak tez çalışmasında;

- a. Kocabaş Konağı'nın geleneksel Maraş evleri içerisindeki konumunun ne olduğu,
- b. Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme sonucunda özgün kullanımına uygun olan veya olmayan yeni kullanım alanlarının olup olmadığı,
- c. Kocabaş Konağı'nın uyarlanabilir yeniden kullanımı sonucunda kullanım alanlarında hangi mimari tekniklerden yararlanılarak ne gibi iç mekan düzenlemelerine gidildiği,
- d. Yeniden işlevlendirme sonucunda Kocabaş Konağı'nın kamusal bağlamda aktif kullanım durumunun nasıl olduğu,
- e. Yeni işlevlerle dönüşüm sonucunda Kocabaş Konağı'nın yöre sakinlerinin bakış açısıyla nasıl karşılandığı şeklindeki alt problemler incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Tez çalışması kapsamında; Kahramanmaraş'ta bulunan özgün niteliklerini koruyarak günümüze ulaşan az sayıdaki geleneksel evlerin mimari miras olarak

korunması ve yeniden kullanımı ya da yeni işlevlerle dönüştürülmesi gündeme gelmektedir. Kocabaş Konağı örneği özelinde geleneksel yapıların uyarlanabilir yeniden kullanım olasılıklarının yeniden değerlendirilmesi ve tartışılması amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak atıl kalan konut yapılarının bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda: ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliklerinin sağlanarak kullanım dönüşümü olasılıklarını tartışmaktadır. Bu kapsamda inşa edildiği tarihten ve işlevini kaybettiği zamana kadar geçen süreçte döneminin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve teknolojik özelliklerini taşıyan ve kentsel simge, kültürel mimari miras olma özelliği gösteren geleneksel konutların uyarlanabilir yeniden kullanım kapsamında değerlendirilmektedir. Bu amaçla öncelikle, konut yapılarının gelişimi, kültürel mimari miras olarak kabul edilmesi konularına değinilmiştir. Anadolu'nun kentlerinden Kahramanmaraş çalışma alanı seçilerek; kentin gelişimi, değişen bağlamı, Kocabaş Konağı'nın kentsel çevre-kimlik üzerindeki etkileri irdelenerek kullanım dönüşümü olasılıkları tartışılmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanlık tarihini değiştiren, tamamlayıcısı olan geleneksel konut yapıları; yapıldıkları dönemin mimarlığı, teknolojisi, yapım tekniği, toplumun sosyo-kültürel yapısı gibi birçok alanda fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Geleneksel konutlar yapıldıkları dönemde ve var oldukları süreç boyunca kentlerin mimari, konum, ölçek ve kullanım yoğunluğu açısından kentlerin simgesel yapılarından olan geleneksel konut yapıları kentlerin hafızasında yer etmiş yapılardır. Söz konusu çoğu yapı kentsel dinamiklere ve yapım teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak işlevini yitirerek atıl kalmışlardır. Geleneksel konut yapılarının yeniden kullanım olasılıklarını tartışmak, ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Bu bağlamda konut stokunun mimari özelliklerinin-karakteristiklerinin yanı sıra kentsel dinamiklerin değişiminin değerlendirilerek yorumlanması üzerinden yürütülmesi önemlidir.

Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere geleneksel Maraş konaklarını mimari açıdan inceleyen akademik çalışmaları ve tarihi konakların yeniden işlevlendirilmesi konusunda hazırlanan yayın sayısı oldukça azdır. Bu nedenle bu tez çalışması ile yeniden işlevlendirme sonucunda uyarlanabilir yeniden kullanıma katkı sağlanması amaçlanmış olup bu amaç doğrultusunda literatüre katkı sağlaması

öngörölmüştür. Özellikle sahadan toplanacak görsel verilerin yanı sıra yörede yaşayan veya konağı ziyaret eden katılımcılarla mülakat yapıp nitel bir araştırma yapılması da bu çalışmanın önemini ve özgünlüğünü öne çıkaracağı düşünülmektedir. Böylelikle Maraş özelinde elde edilen bulgularla Türkiye'deki ve Dünyadaki tarihi yapıların doğru biçimde yeniden işlevlendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Kahramanmaraş geleneksel konutları özelindeki yapılardan Kocabaş Konağını inceleyerek bu anlamda araştırmanın temel sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Tezin teorik altlığı, geleneksel Türk evinin tarihi, mimari miras, kullanım dönüşümü kuramları ve Kahramanmaraş kentsel gelişim tarihi oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsam aralığı ise Kocabaş Konağı özelinde kültürel miras olarak yeniden işlevlendirme sürecinin sahadan toplanan plan, fotoğraf ve katılımcı görüşleri gibi veriler ışığında derinlemesine yapılan analizler ve incelemeler oluşturmaktadır.

Tezin ilk bölümünde problem, amaç, önem, sınırlılıklar, yöntem ve kapsam konuları aktarılmıştır. Tezin ikinci bölümünde yer alan Türk evinin tarihi ve gelişimi için Türk evlerinin çeşitleri, malzeme ve inşaat yönetim süreçleri ve bu konutların yeniden işlevlendirme süreçleri literatürden elde edilen bilgiler ışığında sunulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde yer alan uyarlanabilir yeniden kullanım dönüşümünü yaklaşımını etkileyen temel faktörler ele alınmıştır. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirme kavramı açıklanmış ve yeniden işlevlendirme sürecini etkileyen yaklaşımlarla işlev değişimine uygun olan veya olmayan yapıların özelliklerine yer verilmiştir. Ayrıca aynı bölümde yeniden işlevlendirmenin çevresel, ekonomik ve sosyal faydaları derinlemesine incelenmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde yer alan Kahramanmaraş kent tarihi ve gelişimi ve geleneksel mimari mirasın özellikleri ele alınmıştır. Özellikle konut yapılarında yer alan mimari elemanlar, cephe düzenleri, iç mekânların kullanım işlevleri ve yapı tekniği konuları aktarılmaya çalışılmıştır.

Tezin beşinci bölümünde, Kahramanmaraş geleneksel konaklarının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında örnek konaklar ele alınmıştır. Bu doğrultuda Tematik

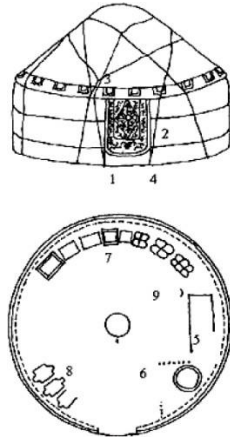
Mutfak Müzesi, Deligönüller Konağı, Köker Konağı, Mahmut Arifi Konağı yapılarının tarihçesi, fiziksel incelemesi ve yeniden işlevlendirme süreci konuları aktarılmıştır.

Altıncı ve son bölümde ise, işlev değişimi ve etkileri Kocabaş Konağı özelinde incelenmiştir. Konağın bütün yeniden işlevlendirme süreci bütün mimari elemanlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Dönüşüm sonrası yörenin kültürel karakterini ve bölgeye sağladığı çevresel, ekonomik ve sosyal değerleri tespit etme adına da nitel araştırma tekniklerinden birisi olan yüz yüze mülakat tekniğiyle görüşme formu uygulanmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda da olumlu olumsuz değerlendirmeler ortaya konularak olumsuzluklara çözüm öneriler sunulmuş ve konağın yeniden işlevlendirilmesi sonucundaki mevcut haline katkı sağlanacağı düşüncesiyle gerekli dönüşüm senaryoları sunulmuştur.

BÖLÜM 2

TÜRK EVİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Türk evi kavramının kökenlerinin konar-göçerlik dönemine kadar uzandığı teorisi vardır. Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmelerinden önceki düzenleri, konar-göçerlik bütün özelliklerini taşır. Asya stepleri, yaşamaya elverişsiz olduğundan dolayı, sürekli yer değiştirmeyi gerektirmiştir. Böylece yer kavramı ve vatan duygusu bir anlamda topraktan çözülmüştür. Bu çözüme ilginç ve soyut bir çevre kavramı oluşturur. Steplerin elverişsiz doğa şartları "sınırlayıcı koruyucu bir yaşama çevresi" kavramının gelişmesine neden olmuştur. Böylece yaşamın birimleri olarak çadırlar meydana gelmiştir. Türkler İslam dinini benimsedikten sonra Anadolu'ya yerleşmişler ve yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Bu ortam içinde "konar-göçerlik kavramı" İslam dünya görüşü ve Anadolu'nun verileriyle belli bir oranda birleşerek yeni bir yaşama kavramı ve biçimini ortaya çıkarmıştır (Küçükerman, 1978; Şekil 2.1).

1. Giriş
2. Yan Örtü
3. Üst Örtü
4. Ateş Yeri
5. Kerevet
6. Bölme
7. Sandık ve denkler
8. Demir askılık

Şekil 2.1. Türk Evinin Kökenini Oluşturan Çadır (Kaynak: Ateş, 2008).

2.1. Tasarım Yöntemleri

Ev tasarımında tarihi gelişime bağlı kalınarak geleneksel yaşama biçimi tasarımın her aşamasında karşılığını bulmaktadır. Eylemlerden biçimlere giden yaklaşım söz konusudur. Tasarlanan çevre tamamen yaşayış biçimi ve fiziki çevre ile uyum içindedir.

2.1.1. Tarihi Gelişim

Anadolu'da hareketli göçebe kültür geleneğinin izlerini taşıyan hafif ahşap iskelet yapı tekniği ile vücuda getirilen Türk evi, Osmanlı Devleti'nin geniş sınırları içerisinde yer alan Balkanlar, Kafkaslar, Hazar Bölgesi ve Kırım'ı kapsayan uygun yapı malzemesinin kolayca temin edilebildiği geniş bir coğrafi alanda yaygın bir şekilde uygulanmıştır (Cansever, 2002).

Tarihi süreç içerisinde yaşama biçiminin farklılaşması, toplum üzerinde birçok değişime sebep olmuştur. Bu değişimlerden en önemlisi hiç şüphesiz barınmaya dayalı konut yapılarındaki yenilikler olmuştur. Tarih sahnesinde genel olarak Uygurlar dönemine kadar konar-göçer yaşam biçimini benimseyen Türklerin konut yapılarının genel karakteristik özelliği çadır kültürü olarak şekillenmiştir. Uygurlarla birlikte kısmi olarak yerleşik hayata geçmeye başlayan Türklerdeki konut kültürü, yavaş yavaş ahşap merkezli konut yapılarına dönüşmeye başlamıştır. Sırasıyla Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve nihayetinde de Osmanlı döneminde geleneksel Türk evlerinin tam olarak tipolojisi ortaya çıkmıştır. Özellikle Anadolu Selçuklu döneminden itibaren geleneksel Türk evi karakterinde taş ve toprak unsurları aktif olarak kullanılmaya başlanmış Osmanlı dönemine gelindiğinde ise bu teknik kullanımlara batılı tarzda çeşitli estetik yaklaşımlarda eklenmiştir. Özellikle Yunan kültürü merkezli barok ve rokoko tarzındaki bezeme unsurlarının da 17. yüzyıldan sonra geleneksel Türk konak yapılarında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Türklerin göçebe yaşamlarından Osmanlı'nın son dönemine kadar olan gelişim sürecinde bölgelerin çevresel şartlarına göre yöresel karakterlerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı bölgelerde taş, ateş tuğlası gibi elemanlar etkin konak karakterinin temel argümanları haline gelirken bazı bölgelerde kerpiç ve ahşap elemanlarının temel belirleyici olduğunu görmek mümkündür (Günay, 1998).

Geleneksel Türk evlerinin içinde bulunulan coğrafi, sosyolojik, ekonomik ve kültürel değerlere göre çok çeşitli varyantlaştığını ifade etmek mümkündür. Türk konak yapılarını şekillendiren en önemli öğelerden birisi de içinde bulunulan kültür olmuştur. Özellikle İslamiyet'le birlikte mahremiyet algısına yüklenen değer Türk konak yapılarının işlevsel kullanım alanlarını şekillendirmiştir. Geleneksel Türk konak yapılarında çekirdek aile üyelerine ek olarak üçüncü nesillerin veya ikinci derecede yaşayanların oluşu ve günlük yaşam ihtiyaçlarına yardım etme adına çalışanların da

varlığıyla çoklu oda planlamaları dikkat çekmiştir (Kuban, 1995).

Her ne kadar evler farklı bölgelerde farklı isimlendirilmiş olsa da, bu evler tipolojiler içinde gruplandırılabilir birbirine benzer temel özelliklere sahiptir. Türkiye'deki bölgeler kıydan iç bölgelere ve kuzeyden güneye büyük sıcaklık farklarına sahip olsa da bu farklılıklar plan türlerinde görülemez. Çoğunlukla bazı evler yazın bazıları ise kışın kullanılmaya uygundur. Bazı durumlarda da evler, hem kış hem de yaz aylarında kullanıma elverişlidir. İlk durumda ikinci evler de tercih edilmektedir. Mardin'de "kasır" yaz sarayları veya Karadeniz bölgesindeki yayla evleri bu durma örnek olarak gösterilebilir (Torus, 2011).

Geleneksel Türk evinin biçimlenmesinde Orta Asya kültürünün etkisi oldukça önemlidir. Türklerin İslamiyet'i kabul edişinin ardından Anadolu'ya gelişleriyle birlikte konut mimarisinde Orta Asya kültürünün ve İslamiyet'le gelen mahremiyet algısının etkisi büyüktür. Daha içe dönük bir mimari konut algısının hâkim olmaya başladığı 12. yüzyıl Türk İslam kültüründe, sokak yaşamından gizlenmek ve ailenin mahremiyeti bilinci hızla gelişim göstermiştir. Türklerin Anadolu'ya gelişinin hızlanmasıyla birlikte Orta Asya kültürünün yanında hiç şüphesiz Bizans konut mimarisinin de geleneksel Türk evinin biçimlenmesine katkı sağlamıştır. Fakat Bizans mimarisinin birebir almak yerine sentezleyerek alınmış böylelikle geleneksel Türk evinin biçimlenmesinin temelleri atılmıştır (Turgut, 1990).

Orta Asya kültürü hâkimiyetinde çıkarılan bu yeni Türk evi sentezi, dünyanın her yerinde Türk mimarisinin temel karakteristik yapısı olarak görülmüştür. Bununla birlikte Anadolu'da yüzyıllardan beri yaşamış olan toplumlarında Türk evi tipolojine katkı sağlamıştır. Türklerin Anadolu'ya gelişinden önce Anadolu'daki kırsal yerleşim alanlarının daha çok düzensiz ve temelde barınmaya dayalı kerpiç ve ahşap malzemelerden yapılmış tek odalı konut yapıları şeklinde biçimlendiği ifade edilmiştir. Konar-göçerlik kültürü altında 6. yüzyılda gelişen kıtlık dönemlerini yaşamış bir bilinçaltına sahip olmalarıyla Türkler, Anadolu'ya gelişleriyle birlikte konut mimarisinde gıda stoklamaya dair müstakil odalar şekillendirmeye başlamıştır. İslami normlarla birlikte Orta Asya kültürüyle şekillenen Türk evi biçimlenmeleri Anadolu'da yeni bir kent ve köy düzeninin de oluşması sonucunu doğurmuştur. Bunlara ek olarak kullanım alanlarının insan boyutlarına göre şekillenmeye başlaması da Türk evinin bir tipolojik biçimlenme şeklinin ilk adımları olarak

değerlendirilmektedir (Günay ve Selman, 1994: 280).

Türk evinde odaların biçimlenmesi, toplum yapısının dini ve kültürel özellikleri ile iç içedir. Türk toplumunun toplumsal değerleri, tarihi süreçteki kültürel kalıntıları içermektedir. Anadolu-Türk evi de Türk toplumunda olduğu gibi, birçok farklı kültürel unsurların bir birleşimi sonucu oluşmuştur. Orta Asya'daki konar-göçer yaşam, inançlar ve İslami yaşam, oldukça zengin Anadolu sentezini ortaya çıkarmıştır. Bu kültürel birleşim, birçok davranışı ve sosyal yaşam işleyişini etkileyerek geleneksel Türk evinin ve odasının biçimlenmesine direk olarak yansımıştır. Türk toplumunun aile değerleri, günlük sosyal yaşamı ve İslam'ı hassasiyeti Türk evini etkilemiştir. Geleneksel Türk evinin tasarımından estetik düzlemde bezeme unsurlarına gelene kadar bütün olgular, Türk toplumunun, sosyo-kültürel yapısının bir aynası niteliğindedir (Günay, 1998).

Türklerin Asya'dan bu yana hareketli oldukları dönemlerinde “geliştirmiş buldukları çevre kavramına dayalı olarak ne gibi ürünler oluşturdukları” sorusu, bu noktada özel bir anlam taşır. Bu teknolojileri oluştururken bir teknoloji ve hatta belki de özel bir endüstri geliştirmişlerdir. Hareket halinde geliştirilen bir mekan düşüncesi, zaman içinde durgunlaştığında, özellikle Anadolu'da çok ilgi çekici sonuçların ve ürünlerin ortaya çıkmasını etkilemiştir. Bu mekan düşüncesinin zaman içinde yarattığı ürünler, bazen Güneydoğu Anadolu'daki Türk evinin “açık orta alanları”, bazen Akdeniz kıyılarındaki “açık odalar ve hayatlar”, bazen de Kuzey ve Orta Anadolu evlerindeki “camlı, örtülü sofalar” olarak karşımızda durmaktadır. Hepsinde de aynı etkinin farklı yansımalarını görmek olasıdır. “Bağımsız Mekan” kavramı göçebelikten yerleşik düzene geçildiğinde devam etmiştir. Mekan içerisindeki yaşam alanı topraktan koparılmıştır. Bunun yansıması olarak yapı içerisindeki yaşama birimleri olan odalar, birinci katta düzenlenmiştir. Göçebelik düzenin Türk Evi odalarının iç düzenine direkt olarak yansıyan diğer özellikleri, taşınabilen, halı, kilim, keçe gibi alt örtü; yatak, sandık, sedir gibi iç mekan elemanlarının organizasyonunda yansımasını bulmuştur. Bu düzenlemeler aynı ortamın gün içinde farklı eylemler için kullanılabilmesi gibi esneklik olarak betimlenebilir (Gögebakan, 2015; Turgut, 1990).

2.2. Eylemler ve Biçimlenmeler

Geleneksel Türk evi içerisindeki odanın oluşumu göçebe çadırın yerleşik düzene yansması olarak görülmekte, geleneksel konut göçebe geleneğin bir ürünü olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda birbiriyle bağları olan aile birimlerine ait olan göçebe çadırlarının oluşturduğu yaşama çevresi oda/sofa ilişkisini yaratacak bir evrim geçirmiş ve bugünkü geleneksel konutları oluşturmuştur. Geleneksel yaşamın bir parçası olan yatakların gündüz toplanması olgusu kültürel geçmişin bir yansıması olmuş, yüklük, dolap gibi bazı mimari elemanların varlığı yine bu gelenekle özdeşleştirilmiştir (Ateş, 2008).

Geleneksel Türk evlerinin odaya göre sınıflandırılmasına bakıldığında temel belirleyicinin çok nüfuslu aile yaşamı olduğu görülmektedir. Her odanın bir aile birimine ait olması konut içerisindeki oda sayısını ciddi oranda çeşitlendirerek fazlaşmasına sebep olmuştur. Bunun da temelinde İslamiyet’le birlikte ortaya çıkan mahremiyet gereksinimi ve Türk kültürünün geleneğinin kendisidir. Geleneksel Türk evinin karakteristik tipolojini ilk olarak kapsamlı bir şekilde ortaya koyan Doğan Kuban’a aittir. Bu sınıflandırmaya göre Türk konut geleneğinin ana motifi odalar ve yapı önündeki yarı-açık mekânlar olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte geleneksel Türk evini şekillendiren mekânsal unsurlar, nötr mekanlar, mutfak, depo, tuvalet, hamam, dükkan ve odalar şeklindedir (Asatekin, 1994).

2.2.1. Nötr Mekânlar

Avlu Bahçe, samanlık, ahır, kümes, odunluk, örtme, fırın, tandır, ocak, misafirhane, bekâr odası ve hizmetçi odası gibi mekanlardan oluşmaktadır. Sebze yetiştirme, hayvancılık, yakacak hazırlığı, yemek pişirme, çamaşır yıkama, temizlik ve barınma gibi işlevselliklere sahiptir. Bu mekânlar 8. Yüzyılla birlikte Uygurlar döneminden itibaren görülmeye başlanmıştır. Ailenin sosyal ve ekonomik tabakalaşmadaki konumunu direk olarak etkileyen mekanlar olarak değerlendirilmektedir. Bu mekânlardaki mimari elemanlar ise kuyu, çeşme, avlu kapıları, merdiven ve havuz yer almaktadır (Asatekin, 1994).

2.2.2. Özelleşmiş Mekânlar

Ailenin yaşam biçimiyle direk olarak ilgili olan belirlenmiş amaçlar doğrultusunda kullanılan alanlar özelleşmiş mekânlar olarak ele alınmaktadır. Bunlardan ilk olarak karşımıza servis alanları çıkmaktadır (Turgut, 1990).

2.2.2.1. Mutfak

Genel olarak avluda müstakil bir mekan olarak tasarlanmasıyla birlikte zemin katta yer almıştır. Pişirme ve ısınma için kullanılan ocak ve ocakla ilişkili dolap, niş ve tandır gibi mimari elemanlar mutfağın temel argümanları olarak kullanılmıştır. Yemek hazırlığı başta olmak üzere günlük veya daha uzun süreli yiyecek stoklama gibi işlevlere de sahiptir. Ayrıca konuttaki sosyo-ekonomik hiyerarşinin belirlendiği bir mekân olarak dikkat çekmektedir. Evde kalan hizmetlilerin en çok zaman geçirdiği mekân olarak dikkat çekmektedir. Yine cinsel kimlik olarak kadın kimliğiyle bütünleşen bir mekân olarak Türk evinin önemli bir tasarım alanı olmuştur (Gögebakan, 2015).

2.2.2.2. Kiler

Bu mekânlar konutun temel yaşam ihtiyaçları olarak muhafaza edildiği mekânlardır. Daha çok şirahane ve tahıl ambarı vasıflarını da taşıyan bir mekândır. Kiler içerisinde temel kullanılan elemanlar dolap ve raf gibi mimari elemanlardan oluşmuş ve elamanlar gıda depolamak için kullanılmıştır. Sosyo-ekonomik bakımdan kilerler ailenin iktisadi durumunu yansıtan en önemli mekânlardandır (Asatekin, 1994).

2.2.2.3. Tuvalet

19. yüzyıla gelene kadar konut dışında yer alan tuvaletler 19. yüzyıl modernleşme döneminde konut içerisine alınmıştır (Günay, 1998).

2.2.2.4. Hamam

Avluda veya ana yapının genellikle zemin katında yer almıştır. Aile üyelerinin yıkanma gereksinimini karşılar. Sosyo-kültürel bağlamda ailenin temizlik ihtiyaçlarının ve toplumsal statüsünün temel belirleyicisi olan mekânlar arasında yer almaktadır. Cinsel mahremiyet algısına göre has aile üyelerinin ve hizmetlilerin kullandıkları hamam mekanları kimi zaman farklı olmuş ve bu sebeple birden fazla hamam konutlarda yer almıştır. Bu mekanın gün içerisinde kullanımı daha çok sabah erken saatler veya akşam vakitleri olmuştur. İslami öğretiler bağlamında geleneksel Türk evi yapıları içinde bulunan bu hamamlarda bu kullanım vakitleri oldukça dikkatli tercih edilmiştir (Gögebakan, 2015).

2.2.2.5. Dükkân

Genellikle kırsal yerleşim alanları dışında kalan kent ve nahiye olarak adlandırılan kasabalarda konut yapıların sokak veya caddeye bakan yönündeki zemin katlar ticari faaliyetlerde kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Bu mekânlar doğrudan sokağa açılacak şekilde dizayn edilmiştir (Günay, 1998).

2.2.3. Özelleşmemiş Mekânlar

Ailenin yaşam biçimiyle direk olarak ilgili olan ve konutta yaşayan aile bireylerinin ortak işlev bağlamında birlikte kullandıkları alanlar özelleşmemiş alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu mekanlar sofa ve odalara göre şekillenmiştir (Asatekin, 1994).

2.2.3.1. Sofa

Günlük olarak aile bireylerinin ortak bir biçimde kullandıkları ana mekândır. Genellikle iki ve üç cephesi açık olacak şekilde tasarlanmış ve sokağa bakan bir hakim cephede yer almıştır. Osmanlı'nın geç dönem konak yapı örneklerinde sofalar içerisinde lavabo, cumba veya çıkma bulunurken bunlarda birlikte eyvan ve merdivenler gibi mimari elemanlar da yer almaktadır (Günay, 1998).

2.2.3.2. Oda

Özel yaşam alanı olarak bütün mimari elemanların dizayn edildiği ana mekânlar arasında yer almaktadır. Mahremiyet algısı içerisinde konum, yön, hacim ve yüzey tasarımları planlanmıştır (Asatekin, 1994). Bu mahremiyet algısı ilk olarak oda kapılarında dikkat çekmektedir. Oda kapıları açılır açılmaz odanın içi direk olarak görünmez. Bunun yerine ya bir örtü duvar ya da dolap içine açılan bir çözüm üretilmiştir. Özellikle dolap içine açılır kapı çözümünde amaç, çıkan kapı sesiyle içeride oturanlara birinin geldiğini haberdar etme üzerine şekillenmiştir (Bektaş, 2001).

2.2.3.3. Oda Elemanları

Odalar genellikle iki bölümden oluşmuştur. Seki yanına tasarlanmış duvar içerisinde yer alan gömme dolaplardır. Bu dolapların biraz ilerisinde dışarıya adeta ayrı bir cephe çıkıntısı olarak tasarlanan yunak veya yunmalık yer alır. Buralar acil ihtiyaç gerektiren banyolar niteliğindedir. Gömme dolabın bir bölümünde raflardan

oluşur. Bu raflarda tabak, fincanlar, taslar ve buna benzer mutfak servis elemanları yer alır. Gömme dolabın kapalı olan kısmı ise yatak, yorgan ve yastık gibi uyku düzeni için kullanılan tekstil elemanlarının olduğu yerdir. Bu bölüme yüklük adı verilir. Buradaki bütün elemanlar gece çıkarılır, sabah olduktan sonra katlanarak yeniden yüklüğe dizilir. Bununla birlikte oda içerisinde pencereyi görececek biçimde bir kanepenin niteliği taşıyan divanlar veya sedirler yer almaktadır (Bektaş, 2001).

Geleneksel Türk Evi'nde, gündüz toplanıp gece serilen yataklar, sedirlerin üzerine ya da yere yerleştirilen minderler, mekanı en etkili bir şekilde kullanmasını bir yansıması olması ile beraber, bu özelliklerin biçimsel sonuçlarıdır. Çadırda, sandıkların, yatakların bulunduğu alan, odada kapalı kullanım alanı olan dolap ve yüklüklere dönüşmüştür. Nitekim yerleşik hayata geçmiş olsa bile, "Taşınabilen bir mekan" düşüncesi, Türk evinin temelini oluşturur (Turgut, 1990). Bu gelenek ve düşünce içerisinde taşınabilen alt örtü olarak karşımıza halı, kilim ve döşemeler çıkarken taşınabilen iç düzen elemanları olarak da yatak ve sandık gibi temel elemanları görmek mümkündür (Göğebakan, 2015).

2.2.3.4. Odalarda Yatay Yüzeyler

Döşemeler, seki altları ve bir çeşit ayakkabılık niteliği taşıyan pabuçluk ve sekinin biçimi ile birlikte yüksekliği ailenin yaşam biçimi ve dışarıyla olan iletişimi bağlamında direk olarak bilgiler taşımaktadır. Pencere boyutları, perdelerin renkleri ve biçimleri ailenin yaşam biçimi hakkında direk olarak bilgi aktarır (Göğebakan, 2015).

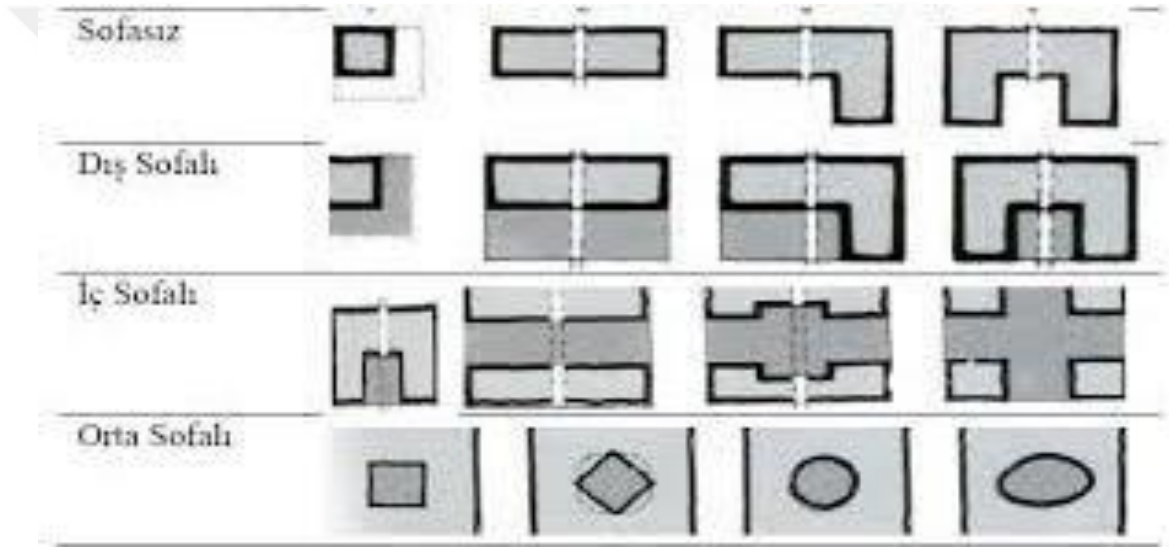
2.2.3.5. Odalarda Dikey Yüzeyler

Duvarlarda yer alan kaplama malzemelere bakıldığında ise yapının teknik özellikleri ve mimaride yer alan estetik algı hakkında direk olarak bilgi edinmek mümkündür. Yapının içinde yer alan kapılar, tavan kaplamalar ve oda içindeki ahşap bezeme unsurları odaların mahremiyet algısına göre tasarlanmıştır. Pencereleerde yer alan kafes korumalar, ahşap veya demir parmaklık formlarıyla birlikte tepe pencerelerinin çeşitliliği de yine konutun estetik algısını direk olarak ortaya koyan unsurlar arasındadır (Asatekin, 1994).

Geleneksel Türk evinde yer alan mekan türlerine bakıldığında oldukça çeşitlilik görmek mümkündür. Geleneksel Türk evlerinin sofaya göre sınıflandırılmasında en kapsamlı tasnif S. Hakkı Eldem tarafından yapılmıştır. Bu tasnife göre sofalı ve sofasız

çözümler şu şekilde tablolaştırılabilir (Eldem, 1954):

Sofasız Çözüm	Dış Sofalı Çözüm	İç Sofalı Çözüm	Orta Sofalı Çözüm
“Sofanın yada hayatın yerini bahçe yada taşlığın aldığı plan tipidir.”	Yan Sofalı Çözüm: “Her ikisinde de oda ya da odalar sofanın bir yanındadır.”	“Sofa, karşılıklı iki kenarına dizilen odaların ortasında kalmıştır.”	“Sofanın yanında odalar vardır”
	L Sofalı: “Odalar birbirine kenarına dizilmiştir.”		
	U Sofalı Çözüm: “Odalar kenarında da vardır.”		

Şekil 2.2. Geleneksel Türk Evi Plan Tipolojisi (Kaynak: Eldem, 1954).

2.3. Malzeme ve Yapım Yöntemleri

Sedat Hakkı Eldem on beş farklı ev tipinin sayılabileceğini ve sınıflandırma ile daha da arttırılabileceğini, ancak bu tipler arasındaki farkların çoğunlukla ayrıntıda olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle, daha genel bir bakış açısıyla evler coğrafi bölgenin yansıması olarak yedi grupta toplanabilir (Eldem, 1984):

- Karadeniz sahilinde hinterland bölgesi
- İstanbul ve Marmara bölgesi
- Ege hinterland bölgesi
- Akdeniz bölgesi

- İç Anadolu bölgesi
- Doğu Anadolu bölgesi
- Güneydoğu Anadolu bölgesi

Türk evinin biçimlenmesini etkileyen diğer önemli bir faktör de çevresel etkenlerdir. Anadolu'nun zengin doğa yapısı içerisinde iklimi ve arazi yapısı, Türk evini biçimlendirmiştir. Coğrafyanın insan hayatı üzerindeki etkisinin en önemli belirleyici çevresel etkenlerin konut mimarisine üzerine olduğunu söylemek mümkündür. Bunlara ek olarak ulaşım da Türk evinin biçimlenmesindeki çevresel etkenler arasında yer almaktadır (Günay ve Selman, 1994).

Anadolu coğrafyasında hakim olan çevresel unsurlar ele alındığında kıyıların dağlık, orta kesimlerde ovaların, yüksek platoların ve havzaların etkin olduğu görülmektedir. İklim yapısı olarak ise yüzey şekillerine bağlı gelişen çok çeşitli iklimlerin yaşandığını söylemek mümkündür. Kıyı kesimlerde daha ılıman bir iklim varken iç kesimlerde daha karasal bir iklim çeşitlenmesini görmek mümkündür. Bu değişik iklim şartları ve tabiat etkenleri Türk evlerinde bölgesel farklılıkların doğmasına sebep olmuştur. Bu doğal farklılıklar Türk evinin genel kuruluş algısından, malzemesine varana kadar çok geniş bir yelpazede temel belirleyici olmuştur (Eldem, 1984).

Geleneksel Türk evinin mimari unsurlarını şekillendiren yapı malzemelerinin bakıldığında ahşap, kerpiç, tuğla ve taşın etkin biçimde kullanıldığı kargir yapıım tekniği zemininde kullanılmıştır. Buna ek olarak ahşap iskelet içerisinde dolgu malzemesi kullanılmaksızın ahşap dolgu, kerpiç dolgu, tuğla dolgu ve taş dolgu tercih edilmiştir. Genel olarak ise tek bir tür yerine ifade edilen bu dolguların birlikteliği ile tasarlanan mimari üslup Türk evinin kemikleşmiş tipolojini yansıtmıştır (Bektaş, 2001; Asatekin, 1994).

Kullanılan yapı malzemesindeki farklılığa bakıldığında ise şunları aktarmak mümkündür (Asatekin, 1994):

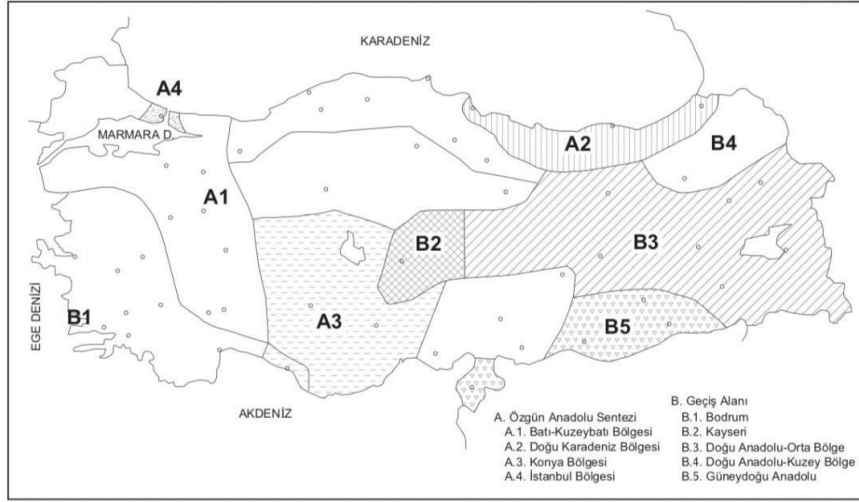
- a. Kuzey Anadolu'da zengin bitki örtüsü olarak ormanların hâkim olmasıyla bu bölgede ahşap kullanımına dayanan yapı düşüncesinin daha baskın olduğunu,
- b. Orta Anadolu Bölgesi'nde karasal iklimin olması ve bozkır bitki örtüsünün daha çok hâkim olmasıyla da taş ve kerpiç yapı geleneğinin var olduğu,

- c. Batı Anadolu’da daha çok taş yapıların tercih edildiği,
- d. Güney Anadolu’da ise hem taş hem de ahşap malzemelerin sentezlenerek kullanıldığı söylenebilir.

İklim faktörleri sadece yapının genel mimarisinde değil yapı içerisindeki odaların kullanım planlamalarına da yansımıştır. Özellikle aşırı sıcaklıklarda veya tam tersi aşırı soğuk iklim şartlarında konutun daha çabuk ısınması veya daha serin olması yönüyle bazı mevsimlik oda tasarımlarının varlığı da görülmektedir. Bu odalar kış odası veya yaz odası şeklinde de isimlendirilmiştir. Yazlık odalarda esintilere uygun bir yönlendirme tasarımı geliştirilmiştir. Yazlık odalar üst katta, köşede veya güneş ışığını daha az alacak bir açı durumuna göre çözümlendiği görülmüştür. Yaz odalarında ince geçirimli malzemelerin, döşemelerin ve tavanların uygulanmıştır. Kışlık odalar daha alçak tavanlı ve daha çabuk ısınması için dar mekânlar olarak tasarlanırken yazlık odalar daha geniş tavanlı ve esintiye daha açık odalar olarak tasarlanmıştır. Bu odalar genellikle daha kapalı ve iyi korunmuş kalın-geçirimsiz malzemelerle tasarlanmıştır. Yaz odalarında daha geniş pencereler kullanılırken kışlık olarak daha küçük pencereler tasarlanmıştır (Günay, 1998).

Geleneksel Türk evinin mimari yapısının şekillenmesinin temelindeki bölgesel etkilenme süreçleri ise şu şekilde sınıflandırılmıştır (Küçükerman ve Güner, 1995; Şekil 2.3):

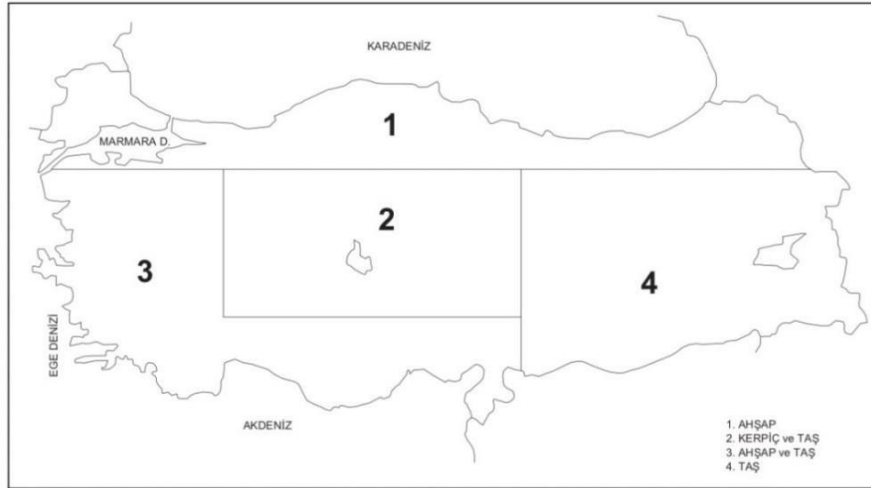
- a. Güney Doğu Anadolu konut mimarisinin kökeni, Kuzey Suriye bölgesinde hâkim olan taş mimari,
- b. Erzurum başta olmak üzere Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi’nin kökeni, Kafkas mimarisinde var olan ahşap hatıllı taş mimari,
- c. Doğu Karadeniz Bölgesi, ahşap iskelet sistemi,
- d. Niğde başta olmak üzere Orta Anadolu, Kuzey Suriye bölgesinde hâkim olan taş mimari,
- e. Orta Anadolu’nun genelinde kerpiç mimari,
- f. Anadolu’nun kıyı bölgeleri ile Balkanlar’da hakim olan sistem ise kerpiç dolgulu ahşap iskelet tekniğidir.

Şekil 2.3. Anadolu-Türk Konut Mimarisinde Ayırıcı Özellikler (Kaynak: Özhan, 2006).

Kullanılan malzeme tekniğine göre bakıldığında ise (Asatekin, 1994; Şekil 2.4):

- Marmara ve Karadeniz Bölgesi'nde ahşap
- Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nde taş,
- Orta Anadolu'da kerpiç,
- Ege ve Akdeniz bölgelerinde hem ahşap hem de taş mimari yapının oluşumu aktarılmıştır.

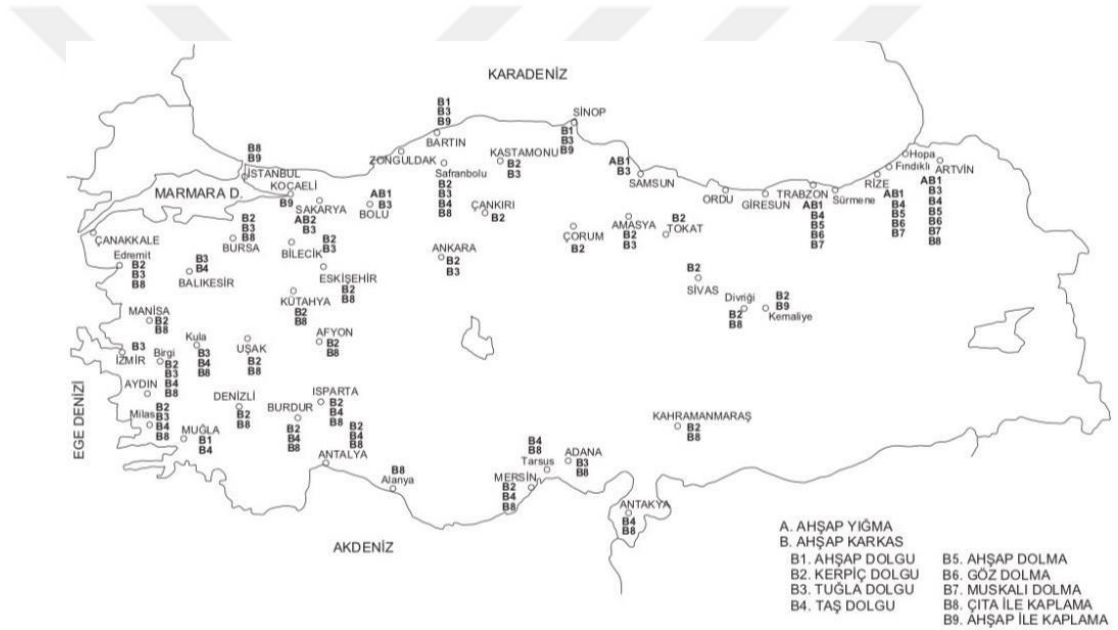

Şekil 2.4. Anadolu'nun Yapı Geleneklerinin Bölgelere Dağılımı (Kaynak: Özhan, 2006).

Duvar sistemi dağılımına bakıldığı zaman ise (Özhan, 2006; Şekil 2.5):

- En çok ahşap yığma tekniğinin kullanıldığı iller arasında Trabzon, Artvin Rize, Bolu ve Samsun yer almıştır. Bununla birlikte ahşap karkas tekniğinin de kullanıldığı,

- Karadeniz kıyı şeridi haricindeki diğer bölgelerde etkin olarak ahşap karkas tekniği kullanıldığı,
- Ege ve Akdeniz bölgelerinde ise en çok kerpiç dolgu, çita ile kaplama ve ahşap kaplama tekniğinin kullanıldığı,
- Ege bölgesi, Bolu, Ankara ve Amasya çevresinde de tuğla dolgunun kullanıldığı,
- Mersin, Manisa, Antakya, Antalya çevresini içine alan güney şeridinde taş dolgunun kullanıldığı buna ek olarak taş dolgunun Doğu Karadeniz’de de görüldüğü,
- Göz dolma ve muska dolma tekniğinin ise sadece Artvin ve Trabzon çevresinde görüldüğü aktarılmıştır.

Şekil 2.5. Duvar Sistemi Dağılımı (Kaynak: Özhan, 2006).

2.4. Bezeme

Özellikle geleneksel Türk konak yapılarında kullanılan estetik tavır, döneminin bir aynası niteliğindedir. Konaklarda kullanılan bezeme unsurlarının ve mimari elemanların yapıldıkları döneme dair oldukça değerli bilgiler taşıdığı tartışılmaz bir gerçektir. Toplumun o devirde hangi kültürel unsurların hâkim olduğunu ve nasıl bir estetik kaygı içerisinde olduklarına dair bilgilerin kaynağı bu konaklardır. Özellikle

16. yüzyıla kadar Türk konak yapılarındaki bezeme unsurlarında Selçuklulardan kalma daha keskin köşeli geometrik figürler hâkimken 19. yüzyıl batılılaşma sürecine

gelindiğinde Fransız ve Yunan kültürüne ait bitki motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Yine buna ek olarak geleneksel Türk konaklarında yer alan avlu planlamalarındaki havuz, fıskiye ve heykel argümanları, batılılaşma döneminin en karakteristik özelliklerine ait olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Eldem, 1984).

2.5. Tarihi Konutların Yeniden İşlevlendirilmesi

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek dönüştürülmesi ve kullanımı, tarihsel süreç içerisinde kabul edilmiş bir koruma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok yapı, bu bağlamda yeniden işlevlendirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Kültür ve estetik değer kapsamında görülen tarihi yapıların muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel ve sosyal bilinçaltının devamlılığı anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla geleneksel konutlara, genellikle müze, kültür evi gibi kamusal bir vasıf kazandırıldığı görülmektedir. Bu yönüyle de dönüşümü sağlanan tarihi konutun daha pasif bir işleve geçtiği de ifade edilmektedir (Dikmen, 2017).

Yapıların özgün bir biçimde yeniden işlevlendirilmesi tarihin çok eski dönemlerinden bugüne sürekli olarak var olagelen bir yöntemdir (Eroğlu ve Yıldız 2006). Tarihsel süreçteki gözlemlenen sosyo-kültürel ve mekânsal değişimin belgelenmesi ve geleceğe aktarılması için tarihi yapıların önemi hiç şüphesiz oldukça büyüktür. Bu sebeple bu mekanların yeniden işlevlendirilmesi toplumsal bilincin de devam etmesi anlamını taşımaktadır. Bu mekânsal dönüşüm belli bir toplumsal bilinçle ele alınması gereken bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Çoğu zaman tarihi yapılara özgün kullanım işlevi kazandırılmasa da bu özgün işlevin gerçekleştiği tarihsel geçmiş mekânsal olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle sürdürülebilir bir kültürel birikim mekânsal olarak yaşatılmaya devam etmektedir (Eroğlu ve Yıldız 2006).

Tarihi konutların yeniden işlevlendirilmesinde mimari sürekliliğin iki temeli mevcuttur bunlardan ilki yukarıda da aktarıldığı üzere sosyo-kültürel aktarımla diğer temeli ise özgün kullanım işlevini unutturmamak ve kullanıcının ihtiyaçlarına cevap vermek üzerine şekillenmektedir. Yeniden işlevlendirme kapsamında konut içerisinde, aslında var olan mimari elemanların ve çeşitli bezeme unsurlarının yaşatılması ve topluma sergilenmesi, tarihi yapının özgün kullanımını yaşatan, unutturmamaya ve

gelece nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli argümanlardan olduğu da unutulmamalıdır. Diğer yandan tarihi yapının yeniden alevlendirilmesinde kullanıcının ihtiyaçlarını karşılaması ve kullanıcı memnuniyeti de yeniden işlevlendirme bağlamında sürdürülebilir mimarinin en temel olguları olarak değerlendirilmektedir. Özellikle yeni modern yaşam biçimine uygun çağdaş dönüşümlerin yapılması da kullanıcı memnuniyetini arttıran ve yeniden işlevlendirmeye katkı sağlayan unsurlar arasında görülmektedir (Aydın ve Yıldız 2010).

Geleneksel kültürde, çevre ve bina zaman içinde kullanıcıların ihtiyaçlarına uyacak şekilde değiştirilmiş, genişletilmiştir. Korunan binaların çoğu tarihi öneme sahip binalar olmuştur. Korunan binaların güzelliği, uzun ve öngörülemez yaşamları tarafından üretilmiş olması olarak değerlendirilmektedir (Hollis, 2009). Yeniden işlevlendirme kapsamına giren dönüşüm faaliyetlerindeki örnek uygulamalar, binaların toplumun ihtiyaçları, ekonomik sebepler ve çoğunlukla da politik faktörler nedeniyle gerçekleşmiştir (Dodds, 1992).

Yeniden işlevlendirme kapsamında tarihi konutların dönüşümü belli bir yapısal değerlendirme kriterleri ile gerçekleşmektedir. Yeniden işlevselleştirilmiş yapıların yapısal şemasının doğru okunması oldukça önem arz etmektedir. Tarihi binalarda zamanla malzemelerin yapısal bozulması, çürümesi ve yaşlanması meydana gelir ve bu gayet tabii bir süreçtir. Yeniden işlevselleştirme işlemi sırasında, yapılara verilen zararını onarmak ve gerekirse, yeni fonksiyona uygun olarak ek yapısal müdahaleler yapmak gerekebilir. Yeni bir fonksiyondan kaynaklanan entegre bir alanın bölünmesi veya bir ara katın oluşturulması durumunda, müdahalelerin yapının orijinal durumunun kimlik özelliklerine göre kalıcı olarak deforme olmamasına dikkat edilmelidir. Geri dönüşü olmayan bir şekilde yapılacak eklemeler veya tahribatlar dönüşümün işlevine olumsuz olarak yansımaktadır. Tarihi konutların işlevlendirme sürecinde yapılacak olan aslına uygun her mimari teknik ve davranış, gelecekteki diğer koşullar altında yapının mevcut durumuna dönme olasılığını içermektedir (Kuban, 2000).

Günümüze mimari karakterini koruyarak gelmeyi başarmış tarihi yapılar ve bu yapıların oluşturduğu çevreler toplumların belleğidir. Bu nedenle bu tür çevreleri oluşturan yapıların özgün karakterini koruyarak yeniden işlevlendirilmesi onların

gelecek nesillere dönüşerek aktarılmasını sağlayacaktır. Ayrıca mevcut yapı stoğunun yıkılarak, yerine yeni yapılar yapılmasındansa, yeniden işlevlendirilerek kullanılması günümüzde her alanda vurgulanan sürdürülebilirlik teması çerçevesinde daha doğru bir yaklaşımdır. Yıkma fikri, hem yıkım işleminin gerektirdiği enerji kaybı açısından, hem de yapıların yıkımından sonra ortaya çıkacak çevre kirliliği açısından değerlendirilmelidir. Tüm bunların yanında tarihi yapıların kültürel varlıklarımızın önemli bir parçası olduğu unutulmamalı, yok edilen her tarihi yapının bizi kültürümüzden bir adım daha uzaklaştıracağı da göz önünde bulundurulmalıdır Bu anlamda yeniden işlev verilerek korunması gereken örnekler sadece anıtsal değere sahip dini yapılar, okullar, kışlalar gibi büyük ölçekli tarihi yapılarla sınırlı değildir. Özgün kentsel/kırsal mimari dokuları oluşturan sivil mimari örnekleri de uluslararası çağdaş koruma kuramında korunması gereken yapılar sınıfındadır. Ayrıca çok eski olmasa da 'Modern Mimari' gibi belli bir dönemin mimari stilini gösteren 20. yüzyıl yapılarının korunması ve günümüze taşınması uzun süredir benimsenen bir diğer uluslararası karardır (Yenidüzen, 2018).

Mevcut binaların bakımı ve yeniden kullanımı amacı gibi yeniden kullanmanın yararları da oldukça fazladır. Yeniden kullanmanın yararları, mirasın maddi olmayan faydalarından kültürel kimliğe ve sosyal olarak ölçülebilir çevresel ve ekonomik faydalara kadar çeşitlilik göstermektedir. Mevcut bina stokunun değeri, sürdürülebilir strateji geliştirmenin bir parçası olarak düşünülmelidir. Sürdürülebilir kalkınma sadece çevreyi değil aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel olanı da hedeflemektedir. Bina iyi bir yapıya sahipse ve yeni kullanımı kolay bir şekilde benimserse ekonomik avantajları beraberinde getirmektedir (Ahmeti, 2018).

Yeniden işlevlendirme, boş veya tarihi yapıların işlevini değiştirmekten kaynaklanan ekonomik, sosyal ve çevresel bir fayda olarak görülmektedir (Langston, 2004). Tarihi, ekonomik ve estetik değeri olsa bile birçok tarihi bina yıkılmıştır. Yatırımcılar, yeni bir kullanımla yeniden işlev görmeyen, yeni bir bina inşa etmekten daha pahalı olduğunu savunmaktadırlar (Shiply, 2006). Bununla birlikte, birçok çalışma, mevcut binayı yaşatmanın ve yeniden kullanmanın, onları yeni bina ile değiştirmek kadar uygun maliyetli olabileceğini kanıtlamıştır. Yeniden işlevlendirmenin ekonomik beklentileri, büyük olasılıkla tarihi yapıyı değiştirmenin nedenleri olacaktır. Bununla birlikte, sosyal ve çevresel faydalar, tarihi yapı için yeni bir kullanımın sürdürülmesi ve seçilmesi noktasında etkili sebepler arasında yer

almaktadır (Latham, 2000).

2.6. Bölüm Sonucu

Geleneksel Türk konut algısını biçimlendiren öğeler arasında Türklerin konar-göçer yaşam biçiminin direk olarak etkisini görmek mümkündür. Buna ek olarak Türklerin göçlerle yapmış olduğu mekânsal değişimler, yeni gittikleri coğrafyalardaki kültürel çeşitlilikler, İslamiyet'i kabul etmeleri ve bulunulan coğrafyanın iklim özellikleri de geleneksel Türk konut algısına katkı sağlayan dört temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel Türk konutlarındaki kullanılan bütün mimari elemanlar da bu unsurlara adapte olacak şekilde tasarlanmış ve özellikle mahremiyet kavramı konutun temel belirleyici planlama sürecini oluşturmuştur.

Geleneksel Türk konutlarında görülen malzeme ve yapım yöntemleri ele alındığında en etkili biçimsel unsurun yaşanılan coğrafya olduğu görülmüştür. Coğrafyanın sunmuş olduğu fiziki şartlar ve iklim durumu konutların malzeme ve yapım tekniğine direk olarak etki etmiştir. Bitki örtüsünün yoğun olduğu yerlerde ahşap kullanımının daha çok olduğu görülürken daha karasal iklimin olduğu bölgelerde taş ve kerpiç kullanımının olduğunu görmek mümkündür. Buna ek olarak geleneksel Türk konut yapılarında kullanılan bezeme unsurlarının da yapının dönemine ait estetik değerleri yansıtmakta ve adeta ışık tutmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu bölümde geleneksel konut algısı içerisinde Türk kültüründe var olan konut mimarisindeki karakteristik özelliklere değinilmiştir. Bununla birlikte geleneksel Türk evlerinin barındırmış olduğu “tasarım yöntemleri”, “eylemler ve biçimlenmeler” ile birlikte Türk kimliğini yansıtan birçok bezeme unsurunun mimaride nasıl kullanıldığına dair “malzeme ve yapım yöntemlerine” literatürden elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Geleneksel Türk mimarisi içerisinde biçimlendirilen tarihi konutların günümüzde de işlevsel olarak yaşatılması, hem tarihi bir sorumluluk hem de toplumun geleneksel mimariye olan kentsel bellek adına büyük bir katkı olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak uyarlanabilir yeniden kullanım bağlamında geleneksel yaşama biçimini yansıtan tasarımı ve öğelerini korumak, kültür tarihimizi yaşatacak ve geleceğe ışık tutacak olup Türk konut algısının araştırılması bu bölümün ana temasını oluşturmuştur.

BÖLÜM 3

YAPILARDA KULLANIM DÖNÜŞÜMÜ VE GELENEKSEL KONUT-YAPILARININ MİMARİ MİRASI KAPSAMINDA YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

3.1. Yeniden İşlevlendirmede Temel Tanım ve Kavramlar

Kent kimliğinde yer edinmiş tarihi yapıların, yapı gruplarının korunması, sürdürülebilirliklerinin sağlanabilmesi konusunda müdahaleler çeşitli kavramlarla ifade edilmektedir.

3.1.1. Conservation (Koruma)

Taşınılabilir ve taşınamaz kültür varlıklarının yok olmasını önlemek için gerçekleştirilen bütün saha faaliyetleri koruma olarak değerlendirilmektedir. Koruma temelde iki çeşit olarak ele alınmaktadır. Bunlardan ilki etkin koruma olup kültür varlığının tahrip olarak yok olmasını engelleme adına bizzat eser üzerinde yapılan koruma faaliyetleridir. Diğer koruma biçimi ise önleyici koruma yöntemidir. Bu koruma biçimi etkin koruma biçiminden önce insan eliyle veya çevre faktörlerine bağlı olarak olabilecek bütün zararları engellemeyi hedefleyen bir korumadır. Kültür varlığı olarak değerlendirilen esere müdahale etmeden önce olası risk faktörleri bu koruma ile değerlendirilir ve gerekli önlemler alındıktan sonra etkin önleme aşamasına geçilir (Burden, 2004).

Perihan Kiper'in yaptığı çalışmada korumanın dört temel amacından bahsedilmiştir (Kiper, 2004):

- a. “Yerel, bölgesel, ulusal, dini vb. bir kimlik yaratma”,
- b. “Estetik ve sanatsal değerler oluşturma”,
- c. “Turizm getirisi sağlama”,
- d. “Kuşaklararası miras aktarma”.

Koruma kavramının geçmişe dair izleri yaşatma ve gelecek nesillere aktarma çabası içerisinde şekillenen bir olgu olmasını vurgulayan Vittoiro Gregotti, koruma

kavramını geçmişî saygıyla yâd edip yanına alarak geleceğe gitme refleksi olarak tanımlamıştır (Gregotti, 1996).

3.1.2. Restoration (Yenileme-İyileştirme)

Restorasyon; kültürel, sanatsal ve tarihi değeri bulunan eserlerin özgün nitelikleri korunarak çeşitlik mimari ve teknik müdahalelerle ömrünün uzatılması restorasyon olarak anlamlandırılmıştır (Barthes, 2006; Ünver, vd., 2014). Restorasyon kavramı çağdaş bir kültür gereksinimi olarak hem ulusal hem de uluslararası çeşitli kurallar çerçevesinde önem kazanmıştır. Özellikle eserlerin yenileme ve iyileştirme faaliyetlerinde resmi kanalların teşvik edici bir yanının oluşu ve yapılan yenileme faaliyetlerinin belli bir kurallar bütünü etrafında şekillenmesi bu önemin göstergesi niteliğindedir. Ulusal bazda yasal düzenlemelere bakıldığında kültür varlıklarının restorasyonu için şu düzenlemelerle karşılaşmak mümkündür:

“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır... (T.C. Anayasası, 63. Madde, 1982).”

“Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek... (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).”

“kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek ve kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulamak... (5393 sayılı Belediyeler Kanunu).”

Yukarıdaki kavramlardan hareketle tez kapsamında, “adaptive re-use” uyarlanabilir yeniden işlevlendirme kavramı geleneksel konut yapılarının kullanım dönüşümü-işlevlendirilmesi için uygun yöntem olması nedeniyle aşağıdaki bölümde incelenmiştir.

3.1.3. Adaptive re-use (Yeniden İşlevlendirme) Kavramı

Mekânların soyut ve değişken bir sosyal yapı ile etkileşimi vardır. Günümüzün değişen sosyo-ekonomik koşulları karşısında yaşadıkları binaların sosyal yapı karakteri ve yaşam alanlarının günün değişen koşullarına cevap vermemesi açısından çeşitli zorluklar bulunmaktadır (Göçer, 2003). Bu zorluklar, işlevsel olarak

kullanılmayan yapıların yıkılmasına veya yapısal ömrünü henüz tamamlamadığı için yeni bir fonksiyonun kullanılmasına devam edilmesine neden olur. Bu gibi durumlarda, yok etmek yerine, bugünü korumak her zaman en etkili çözümdür (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

“Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun süre dayanır ve işleve kıyasla yapı çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içerisinde, gerek teknolojik gerekse sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanılır bir mekân haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir” (Burden, 2004: 215).

Yapılar kentin gelişimi ve dönüşümü ile birlikte orijinal işlevini kaybetse bile fiziki olarak ömrünü tamamlamayabilir. Bu yapılar yeniden işlevlendirmenin konusudur. Diğer yandan ömrünü tamamlamış ve işlevini yitirmiş ancak kültürel miras bakımından değeri olan yapılar da yeniden işlevlendirmenin konusudur. Yeni bir işlev atayarak işlevsel olarak kullanılmayan yapıların kullanılması, bu gibi durumlarda alternatif bir üretim tekniğidir (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

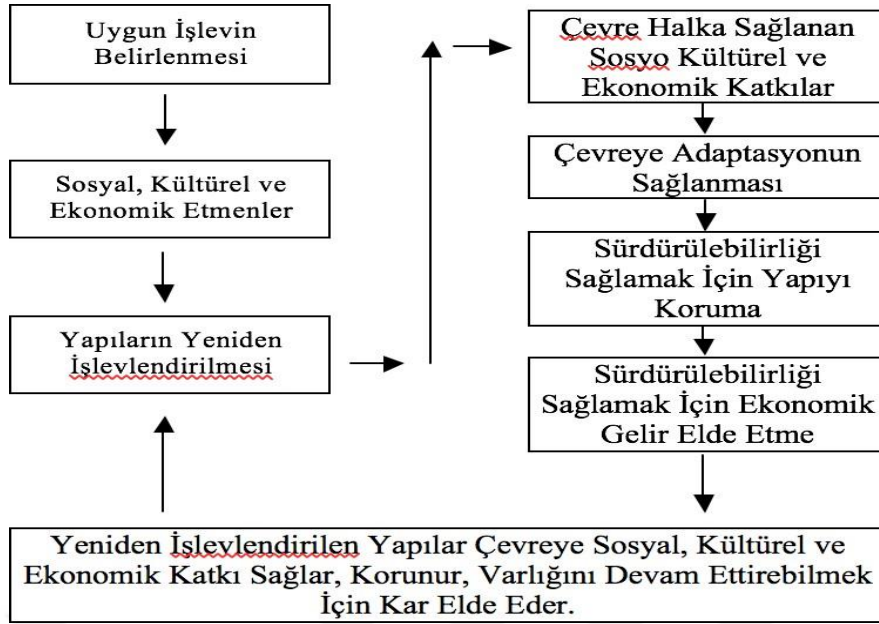
Bu bağlamda şehirlerin sadece yan yana bir araya gelen fiziksel yapılar değil, aynı zamanda sürekli değişen ve dinamik bir sosyal fenomen ağı olduğu düşünüldüğünde, sosyal yapıdaki değişim şehrin sürekli bir dönüşümüne yol açar. Ekonomik yapının değişmesi ile toplumsal değer yargıları ve yaşam biçimi de şehirleri dönüştürme gücüne sahiptir. Sermayenin maddi hayatı dönüştürme gücü, üretim ilişkileri ve bu sürece dahil olan kişilerle sınırlı değildir; kaçınılmaz olarak mekânsal bir hareketlilik ve değişim getirir (Yırtıcı, 2009). Yeniden işlevselleşen yapılar, sosyal bilincin oluşmasında ve kültürün hayatta kalmasında kente ekonomik olarak büyük bir katkıda bulunur. Kentsel farkındalığın gelişmesiyle birlikte, tarihi binaların kullanım değerleri artar ve yeniden kullanılan binalar sayesinde ülke ekonomisine katkıda bulunur (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

3.1.3.1. Yeniden İşlevlendirme-Sürdürülebilirlik İlişkisi

3.1.3.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Yeniden işlevlendirme, eski bir alanın yeniden kullanılması veya inşa edilmesinden veya tasarlandığından başka bir amaç için kullanılmasına atıfta bulunur. Brownfield ıslahı ile birlikte, uyarlanabilir yeniden kullanım, birçoğu tarafından arazi korumasında ve kentsel yayılmanın azaltılmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir. Ancak, yeniden işlevlendirme renavasyon, facadizm (cephencilik) ve uyarlanabilir yeniden kullanım arasında bazen bulanık bir çizgi olduğu için yeniden kullanım tartışmalı hale gelebilir. Diğer taraftan tarihi koruma ve yıkım arasında bir uzlaşma olarak görülebilir. Yeniden kullanım, bir binanın güncelleştirilmiş bir amaç için yeniden kullanılması sürecini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Yeniden kullanımın avantajı, tarihin başını çeken ve güncel bir amaca sahip, sürdürülebilir ve benzersiz tasarlanmış bir yapı yaratma fırsatıdır. Uyarlanabilir bir şekilde yeniden kullanılması muhtemel binalar arasında sanayi binaları, hükümet binaları ve kiliseler ve okullar gibi topluluk binaları bulunmaktadır (Burden, 2004).

Bu kavram ilk olarak 1972’de Birleşmiş Milletler Konferansı’nda ortaya çıkmıştır. Bu konferansta sürdürülebilirlik kavramı “daimi olma kabiliyeti (yeteneği)” şeklinde tanımlanmış bu tarihten sonra literatürde ele alınan önemli konular arasına girmiştir. Daha uzun anlamıyla sürdürülebilirlik kavramı; yaşamın temel gereksinimleri, sağlık, eğitim, sanat ve mimari başta olmak üzere birçok farklı alanı kapsayan ve temelde devamlılığı temsil eden bir kavramdır. Mimari yapıların yeniden işlevlendirme sürecinde ele alındığında ise yaşayan topluluklara ve medeniyetlere ait olan çok farklı kültürel dokuların geleceğe aktarılması amacıyla mimari yapının dönüşümünden sonraki aktif ve işlevsel kullanım sürecinin devamlılığı olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak da mimari yapılarda sürdürülebilirlik, herhangi bir iklim, coğrafi, çevresel ve insani faktörlere aldırılmadan mimari yapının varlığının devam etmesinin arka planında yer alan önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Erşan ve Demiraslan, 2020).

Şekil 3.1. İşlevlendirilen Yapıların Sürdürülebilirlik Süreçleri (Kaynak: Tanrısever, vd., 2016).

Uyarlanabilir yeniden kullanım stratejileri, sürdürülebilir yapıyı çevrenin gelişiminin desteklenmesine yardımcı olur (Conejos, Langston, & Smith, 2013). Öte yandan, mimari koruma kentsel topluluklara ekonomik, kültürel ve sosyal faydalar sağlar. Bu nedenle, mimari korumanın rolü, korumadan kentsel yenilenmenin ve sürdürülebilirliğin bir parçası olmaya kadar değişmiştir (Bullen & Love, 2011a). Uyarlanabilir yeniden kullanım, daha az enerji ve atık gerektirdiğinden, binaların yıkılmasına ve değiştirilmesine bir alternatiftir. Ayrıca, tanıdık yerler yeniden canlandırılarak ve onlara yeni bir yaşam sağlayarak sosyal faydalar sağlar (Conejos, Langston ve Smith, 2011). Miras binalarına yeni bir yaşam vermek, topluluklara çevresel ve sosyal faydalar sağlamakta ve aynı zamanda ulusal mirasımızı korumamıza yardımcı olmaktadır (Shen ve Langston, 2010).

Binaların ve alanların yeniden kullanılması, yeni bir inşaat ve yıkımla ilişkilendirilen malzeme girişini ve israfını azaltır. Yeniden işlevlendirmenin faydası, asgari dayanağı, cepheyi, binanın dışına yerleştirilmesini gerektirir (Wilson, 2010). Mevcut yapı malzemelerinin tekrar kullanılması, yeni malzemelerin kullanımını azaltır, çevresel etkileri ve malzeme üretiminden kaynaklanan CO2 emisyonlarını azaltır. ABD Çevre Koruma Ajansı (EPA), 2003 yılından itibaren yıllık 170 milyon ton inşaat atığının inşaat, tadilat ve yıkım faaliyetlerinden üretildiği sonucuna varmıştır. Çöp depolama alanlarındaki toplam atığın yaklaşık %50'si yıkım, %41'i yenileme faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır (USA EPA, 2003).

Yeniden kullanım, kentsel yayılımı ve çevresel etkileri azaltmanın etkili bir yolu olarak görülmektedir (Wikizero, 2018). Bir alandaki mevcut bir yapı yeniden kullanıldığında, bu alanların yaratılması için gerekli olan enerji, eski alanların yok edilmesi ve yeni malzemeler kullanılarak yeniden inşa edilmesinden kaynaklanan maddi atıklar kadar azalmaktadır. Yeniden kullanım sayesinde eski, kullanılmayan binalar birçok farklı kullanım türü için uygun yerler haline gelebilir (Tanrısever, vd., 2016).

3.1.3.1.2. Sürdürülebilir Kent Kavramı

VanGeenhuisen ve Nijkamp (1994)'ün sürdürülebilir kent kavramı üzerine temel değerlendirmeleri, "sosyo-ekonomik çıkarların ekolojik ve enerji noktasındaki kaygılarla uyum içerisinde kentlerin daha yaşanabilir hale getirilmesi" şeklinde olmuştur (akt. Eke, 2000).

Sürdürülebilir kentlerle ilgili olarak temel gereksinim değişkenleri beş aşamadan oluşmaktadır. Her aşama da toplumsal kalkınmanın temel yapı taşları niteliği taşımaktadır. Bunlar:

- a. **Ekonomi:** Ekonomik faaliyetler, toplumun ortak çıkarlarına hizmet ederse ve kendi kendini yenileyerek beklenen güven ortamının sağlanmasıyla sürdürülebilir kentin varlığından söz edilebilir (Atıl, vd., 2005).
- b. **Ekoloji:** İnsan yaşamış olduğu doğanın bir parçasıdır. Doğanın içerisinde kendi gibi diğer canlıların da varlığının belli bir sisteme göre düzenlendiğini bilip bu düşünce ile yaşam alanını şekillendirmeli ve asla doğaya ihtiyacından fazla zarar vermemelidir. Aksi halde sürdürülebilir bir kentin ekolojik yaşam döngüsünde varlığı düşünülemez (Eke, 2000).
- c. **Eşitlik:** Toplumsal karar verme sürecinde bütün toplum üyelerinin söz sahibi olması gerekmektedir. Özellikle kamusal hareket kabiliyeti gerektiren bütün faaliyetlerde toplumun her bireyinin özgürce aktif düşüncelerini ifade edeceği bir ortamın varlığı sürdürülebilir bir kentin temel yapı taşı oluşturmaktadır (Erşan ve Demiraslan, 2020).

d. Kültürel Aktarım: Her toplumun kendine ait olan geçmişe dair bütün soyut ve somut değerlerinin önemli bir kültürel miras olduğu unutulmamalıdır. Bu kültürel miraslar toplumların zenginliği olarak görülmektedir. Kültürel mirasın yaşatılarak gelecek nesle aktarılması, toplumsal bilincin ve kent belleğinin canlı tutulmasında ve böylelikle de sürdürülebilir kent olgusunun tesis edilmesine fayda sağlayan temel davranış biçimi olarak görülmelidir (Atıl, vd., 2005)

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kent kavramı zemininde yeniden işlevlendirme süreci, yapının tarihsel sürecini, tarihsel katmanlarını topluma ve kullanıcıya okunabilir hale getirmek için bir eylem olarak hizmet etmektedir. Bu sebeple yeniden işlevlendirme faaliyetleri, çok katmanlı bir görünüm gerektirmektedir. Bu katmanlar, aslında sürdürülebilirlik kavramının alt parçalarıdır. Yeniden kullanım, sürdürülebilirlik kavramı içerisinde incelendiğinde, ekonomik, ekolojik ve mimari çerçevede fayda sağlamaya dayalı yeni bir tasarım yöntemi olarak görülmektedir (Tanrıseven, vd., 2016). Tarihi değeri olan bir mimari yapının yeniden işlevlendirilmesi, sadece kültürel bir mirasın yaşatılmasına değil, aynı zamanda ekonomik ve ekolojik gereksinimlere de cevap vermesi ve böylelikle sürdürülebilir kent olgusunun temel yapı taşı haline gelmesi olarak ifade edilebilir (Altınok, 1998).

3.1.4. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler

Orta Avrupa'da inşaatın yüzde 40'ı, tarihi binaları yıkılmaktan korumak ve yenilerini inşa etmek yerine uyarlamaktır (Schittich, 2003). Adaptif yeniden kullanım kararları, konum, miras, mimari varlıklar ve pazar eğilimleri dâhil olmak üzere karmaşık bir dizi konu içerir (Bullen & Love, 2011a). Yeni bir kullanım için, tarihsel örüntünün durumu önce değerlendirilmeli ve bir koruma planlaması koordine edilmelidir (Yıldırım, 2012). Uyarlanabilir yeniden kullanım, sürece katılımın belirli bir yer ve zamanda bina için en uygun geleceği nasıl belirleyeceğini açık bir şekilde anlayan karmaşık bir süreçtir (Kincaid, 2002). Adaptif yeniden kullanım, miras yapılarını erişilebilir ve kullanılabilir mekânlara dönüştürebilir; Sürdürülebilir bir şekilde yaşanacak yeni alanlar da sağlar. En başarılı adaptif yeniden kullanım projeleri, geleceğe değer katan ve aynı zamanda bir binanın miras önemine saygı gösteren ve koruyan çağdaş bir katman oluşturur (DEH, 2004).

Ekolojik ve ekonomik faydalara ek olarak, yeniden işlevselleştirme bir tasarım yöntemi olarak sosyal belleğin inşasında önemli bir yere sahiptir. Bu durumda, yeniden işlevselleştirme sürecinin mimari, bağlamsal ve ekonomik değerlendirme kriterleri ortaya konulmalıdır (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

Orijinal işlevini kaybeden ya da işlevsel olarak eskiyen yapıların yeniden kullanımını gerektiren nedenleri; tarihsel-kültürel, ekonomik ve çevresel nedenler olarak üç başlık altında değerlendirilmiştir (Altınoluk, 1998).

3.1.4.1. Tarihsel-Kültürel Nedenler

Kültürel miras binalarının bugün on dokuzuncu yüzyılın ortalarından başlayarak korunmaya değer bir miras olan takdir edildiği ortaya çıkmaya başlamıştır. Geleneksel yapılar kültürel miras sembolleri olarak geleceğe hizmet eder; Böylece bireysel ve toplumsal yaşamın bir parçası olarak hareket ederler (Elsorady, 2014).

Yeniden kullanım ve adaptasyon, tarihi çevrede artan bir eğilim olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Yapısal yeniden kullanım yoluyla bir binanın ömrünün arttırılması, malzeme, ulaşım ve enerji tüketiminin ve kirliliğin azaltılmasına yardımcı olur; aynı zamanda sürdürülebilirliğe önemli bir katkı sağlamaktadır (Bullen & Love, 2009).

Toplumun paylaştığı ortak değer, insanların kendisiyle ilgili olduğu ya da ortak bir hafıza ya da deneyim olarak kabul edilebileceği bir yer anlamından kaynaklanmaktadır (Ahmeti, 2018). Toplumsal değer, bir yerin veya binanın tarihi ve estetik değerleri ile yakından ilgilidir (English Heritage, 2008). Sosyal-Kültürel faydalar, suça zarar verecek binaların miktarının azaltılması ile güçlü bir şekilde bağlantılı. Başarılı bir yeniden işlevlendirme projesi, aksi takdirde olumsuz bir imajla ilişkilendirilen mahalle için pozitif bir imaj yaratılmasına katkıda bulunabilir (Sampson, 2009). Yeniden işlevlendirme, yeni odak noktası olarak hizmet vererek topluluklar için başka sosyal işlevler de sunabilir (Johnson, 2004). Diğer sosyal faydalar, bir yerin anlamını yansıtan, topluluğun kimliğini temsil eden veya onunla duygusal bir bağı olan sembolik ve hatıra değerinin korunmasına ilişkindir (Velthuis & Spennemann, 2007).

Eski yapılara gelir getirecek bir meta olarak bakmanın yanı sıra, bundan da önemli olarak bu yapılara değerlendirilmesi gereken, kullanılması gereken, yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılması gereken kültür ürünleri olarak bakmak daha doğru bir görüştür (Altınoluk, 1998).

3.1.4.2. Ekonomik Nedenler

Yeniden işlevlendirmenin ekonomik faydaları birçok noktada yatmaktadır, ekonomik fayda, yeni kullanım için en önemli noktalardan biridir. (Ahmeti, 2018). İlk olarak, projenin toplam maliyetini düşürmeye katkıda bulunan mevcut malzeme, yapı ve altyapıdan sağlamaktır. İkinci olarak, yeşil mimari ile; binanın bakım maliyeti de dâhil olmak üzere uzun vadede enerji tasarrufu sağlanmasıdır. Üçüncü olarak, inşaat ve daha fazla bakım için işler sağlayarak yerel topluma işçilik ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Bond, 2011). Dördüncü fayda bölgeseldir ve bölgesel turizme katkı sağlayarak toplumsal ekonomiye katkı sağlamaktır. (Bull & Love, 2009). Genel olarak yeni projelerin çoğu zaman alıcıdır ancak Yeniden işlevlendirme, projenin maliyet tasarrufunu sağlayan daha az zaman alan bir programdır (Garstka, 2012).

Ekonomik değerlendirme kriterleri, yeni bir yapı inşa etmek yerine, mevcut yapı stoğunu değerlendirerek yeniden işlevlendirilen bir yapı, ekonomik bir iyileşmenin yanı sıra kültürel ve tarihi dokulara duyarlılık getirmektedir. Böyle bir yapıda, yıkım ve yeniden yapılanma sürecinde harcanacak maliyet ve kaynak israfından kaçınılması sadece enerji ve iş gücünden tasarruf etmekle kalmaz, aynı zamanda doğal kaynaklar da daha etkin kullanılır. Mevcut yapıların mevcut ihtiyaçlara göre tasarlanması ekonomik ve ekolojik bağlamda bir zorunluluk haline gelmiştir. Arazi fiyatlarındaki artış ve yeni inşaatların yüksek maliyet gerektiren müdahaleler gerektirmesi de bu yükümlülüğü desteklemektedir. Yeniden işlevselleşmenin ekonomik değerlendirilmesi için kriterler, ekonominin ve kaynakların iyi kullanımı, enerji ve işgücü kazanımı ve tarihi yapıların kendilerini finanse edebilme başlıkları altında incelenmelidir (Altınoluk, 1998).

3.1.4.3. Çevresel Nedenler (Yapılı Çevre)

Bölgede değişen ihtiyaçlar yapıların farklı işlevlere dönüşmesine neden olabilmektedir. Çevrenin farklı bir amaç için kullanımına karar verilmesi, örneğin konut bölgelerinin ticaret alanlarına dönüştürülmesi, çevredeki yapıların yeni

fonksiyonlarla değerlendirilmesine neden olmaktadır. Kentsel yaşam içerisinde çevrenin kullanımı sürdürülebilir kent işleyişi için oldukça önemlidir. Yukarıda bahsedildiği gibi sadece ticari beklentiler doğrultusunda yapılacak bir dönüşüm refleksi oldukça büyük çevresel olumsuzluklara neden olabilir. İşlevsel olarak çevre dönüşümü sağlanacak olan yapının bulunduğu çevrenin çağdaş yaşam biçimine entegre oluşu ve o çevrede yaşayan insanların beklentileri bir yapının yeniden işlevlendirilmesinde temel belirleyiciler arasındadır. Yapının yer aldığı yapı çevredekide iç mekan kullanım gereksinimleri yapının dönüşümüne etkisi oldukça büyüktür (Altınoluk, 1998; Yenidüzen, 2018).

3.1.5. Yapılarda Uygun İşlev Seçimini Etkileyen Faktörler

“Yeniden işlevlendirme” veya “dönüştürme” çoğu zaman yeni bir bina yapmaktan daha zor ve hassas bir iştir ayrıca hem mevcut kaynakların kullanımı, hem de yeni nesillerin tarihle bağ kurabilmeleri açısından çok önemlidir. Yeni işlev verilecek binaların tarihi değere sahip olması durumunda, hassas bir tarihi analiz yapılarak ve binanın tarihi katmanları saptanarak, hem sosyal–sembolik hem de fiziki olarak tespitlerin doğru olarak yapılması yenileme çalışmalarına yön verir. Hangi özelliklerin ön plana çıkarılarak korunacağı; hangi özelliklerin geride bırakılarak ne derecede değişiklik yapılabileceği bu ön araştırma süreciyle belirlenir (Yenidüzen, 2018).

İşlevini kaybetmiş bir yapıya yeni işlev verilirken, yapının bulunduğu çevreyle işlev ilişkilerinin, yapının mekânsal özelliklerinin dikkatlice araştırılması zorunludur. Çevresiyle ele alınarak hangi işleve dönüştürüleceği alternatifleri belirlenmelidir. Yapılarda uygun işlev seçimindeki faktörleri; yapının mekânsal oluşumu ve hacim boyutları, yapının işlevsel kurgusu ve yapının bulunduğu konum başlıklarında incelenmiştir (Kuban, 2000).

3.1.5.1. Yapının Mekânsal Oluşumu ve Hacim Boyutları

Yapılar mekânsal kurgu açısından, tek hacimli olabilir, tekrar eden birimlerden oluşabilir veya karmaşık bir plan şemasına sahip olabilirler (Büyükarıslan ve Güney, 2013)

3.1.5.2. Yapının İşlevsel Kurgusu

Örnek olarak, şehir merkezindeki bir han yapısının konaklama birimine

dönüştürülmesinde sirkülasyon açısından zorluklar yaşanabilir. Otel odalarından danışmaya ya da yemek yeme birimlerine ulaşmak için avludan geçmek gerekebilir veya tasarlanan yapay sirkülasyon kullanılmalıdır. Bu durum mevsimsel olarak konfor koşullarını olumsuz etkilemektedir (Altınoluk, 1998).

3.1.5.3. Yapının Konumu

Örneğin, yukarıda ifade edilen faktörlerin tamamı bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Yapıya uygun işlev seçiminde de bu etmenlerin tümü birlikte değerlendirilmelidir. Aksi takdirde çevreden ve çevrenin ihtiyaçlarından bağımsız ya da yapıya özgü niteliklerin zarar görmesine yol açan yeniden kullanım kararları ortaya çıkabilmektedir (Yenidüzen, 2018).

3.1.6. Yeniden İşlevlendirmede Değerlendirme Kriterleri

Yeniden işlevlendirme sürecinde dönüşümü gerçekleştirecek olan mimari yapı, üç aşamada değerlendirilmektedir. Bu aşamalar, ekonomik, bağlamsal ve mimari zeminde yeni bir tasarlama biçimi olarak görülmektedir. Yeniden işlevlendirme kapsamında ele alınacak olan yapının değerlendirme süreci şu şekildedir (Büyükarıslan ve Güney, 2013):

- a. Mimari Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri: Mekansal Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri, Fonksiyonel Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri, İşlevsel Değerlendirme Kriterleri, Strüktürel Değerlendirme Kriterleri,
- b. Bağlamsal Dönüşüm Değerlendirme Kriterleri,
- c. Yapı-Yer İlişkisi,
- d. Ekonomik Kriterler.

Yeniden işlevselleştirilmeye değer yapıların uygulama aşamasından önce ana husus, binaların mimari karakterini incelemektir. Tüm bu özellikler, yeni tasarımın tasarımına girilebilecek veriler içerir, ancak tasarımın hangi yönde ilerleyebileceğini de gösterir. Yeni işlevi entegre etmek için, bu süreçten sonra olası mekansal müdahaleler yapılmalıdır (Kuban, 2000). Mimari dönüşüm değerlendirme kriterleri aşağıda açıklanmıştır:

- a. *Mekansal dönüşüm değerlendirme kriterleri*, mekanın dönüşüm olasılıklarını ortaya koymaktadır. Yapının mevcut mekansal düzenlemesi ve yeni işlevin bu

alana uygunluğu, yeniden işlevselleştirmenin değerlendirilmesinde temel kriterler arasındadır. Dönüşümün başarılı olabilmesi için, işleve uygun olarak şekillendirilecek mekansal düzenin, yapının mevcut hacimsel ve yapısal düzenine paralel olması, mekanın karakterini günümüze yansıtmakta önemli bir noktadır (Mesutoğlu, 2015).

- b.** *Fonksiyonel dönüşüm değerlendirme kriterleri*, yeni fonksiyonun bağlam ve mekansal olasılıklarla eşleştirilmesine hizmet etmelidir. 20. yüzyılın başlarında mimarlık tarihinde ortaya çıkan işlevselci mimari tutumla ortaya çıkan yapılarda, yalnızca tarihsel tutumlardan gelen mimari tutumların fonksiyonel gereksinimlerinden kaynaklanan mimari dilin yüceltilmesi hedeflenmektedir (Barthes, 2006). Fonksiyonelleştirme, bir tür yeniden tasarımıdır, ancak fonksiyonun tarihi binalara dönüştürülmesinde, yapı yüklenebilir olmalı ve orijinal plan şeması ile mekânsal özellikler değiştirilmemelidir. Tescilli bir yapıyı tarihsel bir değerle yeniden işlevlendirirken veya sıradan bir yapıyı yeniden işlevlendirirken mevcut alanları kavramak ve felsefesini başarılı bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir (Mesutoğlu, 1995).
- c.** *İşlevsel dönüşüm değerlendirme kriterleri* 'nde ise sosyal yaşamda kullanıcı ile mimari yapının kullanımı ve ihtiyaca ne kadar cevap verebileceği geniş kapsamda değerlendirilmektedir. Adorno'ya göre, her yapının sosyal bir işlevi ve estetik boyutu vardır ve stilin reddedilmesi kendi başına bir stil olduğu için işlevselliği stilden çıkarmak asla mümkün değildir (Adorno, 2006). Öte yandan, Tschumi (1994) mimarlığın işlevsizliğini savundu ve izler felsefesini benimsedi, izler yerine biçim kurgusu yerine biçim işlevini izlemiştir. Tarihi yapılardaki ilgili anlamlar ve değerler incelendiğinde, fonksiyonun tarihi yapıların özelliklerinden sadece bir tanesi olduğu anlaşılacaktır. Yeni fonksiyon ile yapı günlük yaşam da hayatına kavuşur. Bu yapı açık olmalıdır Ancak, böyle bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıdaki verilerle sınırlıdır. Mimar yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmalıdır (Kuban, 2000).
- d.** *Strüktürel değerlendirme kriterleri*, yeniden işlevlendirilmiş yapıların yapısal şemasının doğru okunması ile ilgilidir. Tarihi binalarda zamanla malzemelerin yapısal bozulması, çürümesi ve yaşlanması meydana gelir. Yeniden işlevlendirme işlemi sırasında, yapılara verilen zararı onarmak ve gerekirse, yeni fonksiyona uygun olarak ek yapısal müdahaleler yapmak gerekebilir. Yeni

bir fonksiyondan kaynaklanan entegre bir alanın bölünmesi veya bir ara katın oluşturulması durumunda, müdahalelerin yapının orijinal durumunun kimlik özelliklerine göre kalıcı olarak deforme olmamasına dikkat edilmelidir. Eski yapıya zarar vermeden (bu bağımsız bir yapı gerektirebilir) merdiven, giriş, sundurma, saçak, bölme gibi sökülebilir bir proje hazırlamak, yapının aslına zarar vermeden bir dönüşüme olanak sağlar. Bu davranış, gelecekteki diğer koşullar altında yapının mevcut durumuna dönme olasılığını kolaylaştırmaktadır (Kuban, 2000). Mimari dönüşüm kriterleri dışında kalan diğer değerlendirme süreçleri ise aşağıda ele alınmıştır:

Bağlamsal dönüşüm değerlendirme kriterleri'nde tarihi binalardaki dönüşüm kararları, önce kentsel boyutta verilmeli sonra tek bir yapı boyutuna inilmelidir. Bu öncelikle kentsel hafıza ve sosyal görevlerdeki yerlerinden kaynaklanmaktadır. Daha sonra, silueti etkileyen bir anıt olarak konumlarından dolayı, yapılardaki değişiklikler bölgenin çevre koşullarından etkilenir ve ayrıca çevreyi dönüştürme gücüne sahiptir. Sonuç olarak, dönüştürülecek her tarihsel yapının bağlamsal durumu, coğrafi ve sosyolojik olarak benzersiz bir durumu tanımlar (Mesutoğlu, 1995).

Yapı-Yer ilişkisi ele alındığında, sosyal belleğin kurucu yapı taşlarından birisi olduğu görülmektedir. İnşaat süreleri, tasarımda veri olabilecek iklim verileri, bitki örtüsü ve eğim özellikleri belirlenerek oluşturulmuş olsa da, tüm bu veriler sosyal ihtiyaçların ve dolayısıyla yapılı çevrenin değişmesiyle ortadan kalkmış veya başka durumlara dönüşmüş olabilir. Yapıya verilecek yeni fonksiyonun, yapılı çevrenin ve yerin yeniden işlevlendirmesinde coğrafi ve topografik özellikleri ile doğrudan ilişkili olduğu düşünüldüğünde, kentsel doku içindeki önceki ve şimdiki görsel önemi dönüşümün yapılmasında etkili olmaktadır. Şehrin ve dolayısıyla mekânların sürekli hareket etmesi ve değişmesi, kalıcı olmayan durumu beraberinde getirir (Büyükarslan ve Güney, 2013). Aldo Rossi, bu kalıcılık ve işlev dönüşümlerine rağmen kalıcı olanın "odak" olduğunu belirtmiştir. Kenti, insan olaylarının sahnelendiği bir tiyatro olarak gören Rossi, tiyatronun artık bir temsil değil, bir gerçeklik olduğunu söylemiştir (Rossi, 1996).

Kentteki yapı biçiminin izlenmesi, kentin tarihidir ve bireyle girdiği ilişkideki deneyim, sosyal hafızadır. Bu durumda, mimarideki zamansal durum tarih yerine hafıza alanına doğru kaymakta ve psikolojik zaman oluşmaktadır. Bu durumda, yapı

tekel bir formdan daha fazlasıdır ve konumu, sosyal belleği ve bireyin kişisel deneyimleriyle girdiği ilişkide bir yere sahiptir. Tüm bunların ışığında, yeniden işlevsel mimari miras yapılarının mekân yerine bellek alanında olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel miras aslında sosyal hafıza ile tanımlanır ve toplumların kültürel devamlılığını sağlar (Eisenman, 2006).

Ekonomik değerlendirme süreci'ne bakıldığında ise yeni bir yapının yapılması yerine, eldeki yapı stoğunun değerlendirilmesi ile yeniden işlevlendirilen bir yapı, kültür ve tarihi dokulara gösterilen bir duyarlılığın yanında ekonomik bir geri kazanımı da beraberinde getirdiğini ifade etmek mümkündür. Bu yolla yapılan bir yapıda, yeniden yıkım ve yapım sürecinde harcanacak olan maliyet ve kaynak israfından kaçınılarak, enerji ve emekten tasarruf sağlamakla kalınmaz, doğal kaynaklar da daha efektif bir biçimde kullanılmış olur. Varolan yapıları güncel ihtiyaçlara göre projelendirmek, ekonomik ve ekolojik bağlamda bir zorunluluk haline gelmiştir. Arsa fiyatlarının yükselmesi, yeni inşaatların büyük masraflar gerektiren müdahalelere gerek duyması da bu zorunluluğu destekler niteliktedir (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

3.2. Kültürel Mimari Miras Olarak Geleneksel Konut Yapıları

Kültürel mimari miras kavramı, uluslararası düzlemde bütün insanların ortak malı olarak değerlendirilen ve günümüze ulaşabilmiş özgün nitelikleriyle gelecek nesillere aktarılması gereken, birçok değişken ölçek ve özellikte olan ve bütün değerleriyle, bütünleşik ortak koruma ilkeleri esas alınarak korunması gerekli olan yapı ve yapı grupları anlamına gelmektedir (Yenidüzen, 2018).

Kültürel mimari miras örgütlenmiş ilk karar metni 1964 yılında Venedik Tüzüğü olmuştur. Ardından 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi", 1985'te "Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi" ve 1992 yılında da "Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi" ile birlikte yasal düzenlemeler halini almıştır (Erder, 1977).

1946 yılında kurulan "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)", 1956'da kurulan "Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM)", ardından da 1965 yılında kurulan "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)", kurumsal kültürel mimari mirası uluslararası düzlemde temsil eden lider kurumlardır. Bu kurumlar arasında özellikle ICOMOS'un kültürel mimari

mirasın korunması noktasında oldukça fazla koruma politikası geliştirdiği görülmektedir. Bu kurumların yapmış olduğu uluslararası koruma faaliyetleri karşısında iç tüzüğü şekillendirme adına Türkiye de 2013 yılında “Mimari Mirası Koruma Bildirgesi” yayınlamıştır. Bu bildireye göre mimari yapılarda kültürel mimari miras özelliği taşıyan kapsam aralıkları şu şekilde belirlenmiştir (ICOMOS, 2013):

- a. **Özgünlük:** Bir mimari kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan en büyük özellik hiç şüphesiz özgünlüğüdür. Konum, tasarım, malzeme ve işçilik gibi temel özellikleri barındırmayan veya bu özellikleri tamamen kaybetmiş bir mimari yapının mimari miras niteliği taşıması imkânsızdır.
- b. **Bütünlük:** mimari miras niteliği taşıyan yapının yapısal ve mimari olarak bir bütünlük içerisinde miras niteliği taşıması gerekmektedir. Çevre ve diğer miras unsurları ile beraber süreklilik göstermesi de bu bütünlüğün bir parçasıdır.
- c. **Tarihsel değer:** Yapının tarihsel değer taşıyan kurum, kişi ve olaylarla ilişkili olması gerekmektedir.
- d. **Belgesel değer:** Yaşamın mekana yansımaları noktasında mimari miras niteliğindeki bir yapının sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yaşamışlıkları yansıtan bir çerçeve niteliğinde olması gerekmektedir.
- e. **Estetik ve sanatsal değer:** Yapı, dönemini yansıtan bezeme unsurlarını ve sanatsal mimari üslupları üzerinde taşınmalı ve çağdaşları olan yapılar arasında bu sanatsal tavrı açık olarak yansıtmaları gerekmektedir.
- f. **Teknik ve teknolojik değer:** Kültür varlığının ait olduğu dönemin teknik bilgi, beceri, yapım, malzeme ve işçiliğine ilişkin belgesel niteliklerinin tümünü yansıtmaları gerekmektedir.
- g. **Enderlik - teklik değeri:** Yapının türü, mimari üslubu ve tasarımcısının tekil olması ve mimari elemanlarının da teklik üslubuyla tasarlanmış olması gerekir.
- h. **Grup değeri:** Mimari miras niteliğindeki yapıda, yapısal ve anlamsal olarak bütün mimari öğelerin bir arada bulunması oldukça önemlidir.
- i. **Kullanım değeri:** Yapının özgün kullanımının veya dönüşüm sonrası yeni kullanımının taşıdığı sosyo-kültürel değerdir.
- j. **Folklorik değer:** Yapı, dini inanış, örf, adet ve ritüel gibi bütün yerel değer unsurlarını yansıtmalarıyla mimari miras niteliğini yansıtır.

Kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biri mimari mirastır. Mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliğini sağlar (Dewi, 2017). Mimari miras, kültürel mirasın en önemli değişmezleri arasındadır. Bu yönüyle de kentsel belleğe, yaşam ve ruh verir. Bununla birlikte görünmeyen bir geçmişi yansıtan ulusal kimlik unsuru olarak mimari miraslar oldukça önemlidir. Böylelikle de mimari miras, küresel bağlamda bir değer niteliğine bürünmektedir (Saradj, vd., 2017: 283). Günümüzde mimari mirasın korunması noktasındaki en somut faaliyetler yeniden işlevlendirme projeleridir. Bu projeler kapsamında dönüşümü yapılan mimari miras, geleceğe aktarılmakta ve bölgesel kimliğin kültürel yüzü olarak sosyal çevreye ve ekoloji zarar vermeden modern ihtiyaçlara cevap verecek işlevsel yeni bir yüz kazandırılmaktadır (Kalay, vd., 2018).

Türkiye’de kültürel mimari mirasın korunması noktasında güncel verilerden hareketle 465 tarihi konutun müze, resmi kurum, eğitim kuruluşları gibi kamusal alanlarla birlikte özellikle restoran ve otel vasfıyla yeniden işlevlendirildiği tespit edilmiştir. Aşağıdaki haritada tarihi konut yapıların bölgelere göre yoğunluğu aktarılmıştır. Bu haritada da görüleceği üzere geleneksel tarihi yapıların dönüşümünün en yoğun yapıldığı bölgeler; İstanbul ve çevresi, Bursa ve çevresi, Çanakkale ve çevresi, İzmir ve çevresi, Akdeniz kıyı şeridi, Kayseri ve Nevşehir Bölgesi, Orta anadolu ve özellikle Ankara çevresi, Trabzon ve çevresi, Batı Karadeniz, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin çevresi ve son olarak da Erzurum ve çevresidir (Harita 3.1).

Şekil 3.2. Kültür Envanteri Olarak Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Dönüşümü Sağlanmış Konakların Bölgelere Göre Yoğunluk Haritası

Aşağıda yer alan Anadolu'daki şehirlerimizde restoran işlevine dönüştürülmüş geleneksel konut yapıları örnekleri, ilgili web sitelerinden ve konuyla ilgili yazılmış akademik kaynaklar kullanılarak hazırlanmıştır. Restoran işlevine dönüştürülmüş geleneksel konut yapılarına bakıldığında ise aşağıdaki örnekler değerlendirilebilir (Harita 3.2):

Şekil 3.3. Anadolu'daki Şehirlerimizde Restoran İşlevine Dönüştürülmüş Geleneksel Konut Yapıları Örnekleri

Haritada yer alan ve yeniden işlevlendirme kapsamında otel, butik otel veya restoran olarak dönüşümü sağlanan konaklar ele alındığında sırasıyla:

- a. Eflanlı Konağı:** Eski işlevi konut olan yapının yapım tarihi 1910'dur. 2000 yılında dönüşümü sağlanmış olan geleneksel konut, Kastamonu kültür envanterinde yer almaktadır. Restoran işlevi ile bölgeye hizmet vermektedir.
- b. İsmail Bey Konağı:** 1865 yılında yapılan konut, 2005 yılında restorana dönüştürülmüş olup Kastamonu kültür envanterinde yer almaktadır.
- c. Sepetçioğlu Konağı:** 1884 yılında yapılan konut 2000 yılında hem otel hem de restoran dönüşümüyle kullanıma yeniden açılmıştır. Kastamonu kültür envanterinde yer almaktadır.
- d. Hafızbey Konağı:** Tam olarak yapılış tarihi belli olmayan fakat 19. Yüzyılın son çeyreğine ait olduğu tahmin edilen yapı, 2004 yılında butik otel ve restoran vasfıyla işlevlendirilerek dönüşümü sağlanmıştır. Kastamonu kültür

envanterinde yer almaktadır.

- e. **Jean Botter Köşkü:** II. Abdülhamit döneminde inşaatı tamamlanan konut, 2014 yılında restoran ve kafeterya olarak dönüşümü sağlanmıştır. İstanbul kültür envanterinde yer almaktadır.
- f. **Murat Köşkü:** 1880 yılında yapılan konut, 2005 yılında restoran, kafeterya ve düğün salonu olarak dönüşümü sağlanmıştır. İzmir kültür envanterinde kayıtlıdır.
- g. **Topçu Ömer Konağı:** Cumhuriyet dönemi yapılarındandır. 2016 yılında restoran olarak dönüşümü sağlanmıştır. Muğla kültür envanterinde yer almaktadır.
- h. **Lalezar Konağı:** 19. yüzyıl sivil mimari örneklerindedir. 2014 yılında restoran olarak dönüşümü sağlanmıştır. Kütahya kültür envanterinde yer almaktadır.
- i. **Saye Konak:** Cumhuriyet dönemi sivil mimari ürünlerindedir. Otel olarak dönüşümü 2020 yılı başında tamamlanan yapı oldukça yeni ve sıradışı bir kullanıma sahiptir. Antalya kültür envanterinde yer almaktadır.
- j. **Hatipoğlu Konağı:** 1920 yılında inşa edilen konut, cumhuriyet dönemi mimari özelliklerini taşımaktadır. 1998 yılında restoran olarak dönüşümü yapılmıştır. Ankara kültür envanterinde yer almaktadır.
- k. **Bosnalı Salih Efendi Konağı:** 1889 yılında yapılan konutun otel-restoran dönüşümü 2012 yılında tamamlanmıştır. Adana kültür envanterinde kayıtlıdır.
- l. **Ahmet Ağa Konağı:** 1807 yılında yapılmış ve 2007 yılında otel-restoran olarak dönüşümü sağlanmıştır. Gaziantep kültür envanterinde kayıtlıdır.
- m. **Rahmi Bey Konağı:** 1755 yılında yapılmış ve 2005 yılında otel-restoran olarak dönüşümü sağlanmıştır. Gaziantep kültür envanterinde kayıtlıdır.
- n. **Jasmin Konak:** 1890 yılında yapılan konutun otel-restoran olarak dönüşümü 2017 yılında yapılmıştır. Antakya kültür envanterinde kayıtlıdır.
- o. **Mehmet Efendi Konağı:** 19. Yüzyıl sivil mimari örneklerindedir. 2010 yılında restoran olarak dönüşümü sağlanmıştır. Trabzon kültür envanterinde yer almaktadır.
- p. **Ö. Çifteler Konağı:** Cumhuriyet dönemi sivil mimari örneklerinden olan konak, 1950 yılından itibaren restoran işlevi olarak kullanılmaktadır. Erzurum kültür envanterinde yer almaktadır.
- q. **İskender Paşa Konağı:** 16. Yüzyılın ortalarında yapılan konut, 2018 yılında

restoran işlevine dönüştürülmüş ve Diyarbakır kültür envanterinde yer almaktadır.

- r. **Emin Efendi Konağı:** Geç dönem Osmanlı mimarisini yansıtan konak, 2005 yılında restoran olarak dönüşümü yapılan konut, Amasya kültür envanterinde yer almaktadır.
- s. **Şehrazat Konağı:** yapılış tarihi tam olarak bilinmeyen ve oldukça eski olan yapı 2015 yılından itibaren dönüşü yapılmış ve restoran olarak hizmet vermektedir. Şanlıurfa kültür envanterinde yer almaktadır.
- t. **Asude Konak:** 1891 yılında yapılan konut, 2001 yılında restoran olarak dönüşümü sağlanmış ve hizmete açılmıştır. Gaziantep kültür envanterinde kayıtlıdır.

Bu konaklar, işlev, yapım tarihi, dönüşüm tarihi, konumu, görseli ve dönüşüm sonrası yapıya eklenen mekanlara göre şu şekilde tabloleştirilmiştir (Tablo 3.1):

Tablo 3.1. Restoran ve Otel işleviyle dönüşümü sağlanmış tarihi yapı örnekleri

Adı	İşlev		Tarih		Ek Yapı	Konumu	Görsel
	Eski	Yeni	Yapım	Dönüşüm			
Eflanili Konağı(A)	Özel Mülkiyet	Restoran	1910	2000	Yok	Kastamonu	
İsmail Bey Konağı (B)	Özel Mülkiyet	Restoran	1865	2005	Yok	Kastamonu	
Sepetçioğlu Konağı (C)	Özel Mülkiyet	Restoran Otel	1884	2000	Yok	Kastamonu	
Hafızbey Konağı (D)	Özel Mülkiyet	Restoran Butik Otel	-----	2004	Yok	Kastamonu	
Jean Botter Köşkü (E)	Özel Mülkiyet	Restoran	1890	2014	Kafeterya	İstanbul	
Murat Köşkü (F)	Özel Mülkiyet	Restoran Düğün Salonu	1880	2005	Yok	İzmir	
Topçu Ömer Konağı (G)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2016	Yok	Muğla	
Lalezar Konağı (H)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2014	Yok	Kütahya	

Tablo 3.1. (Devamı) Restoran ve Otel işleviyle dönüşümü sağlanmış tarihi yapı örnekleri

Saye Konak (I)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2020	Yok	Teras	
Hatipoğlu Konağı (J)	Özel Mülkiyet	Restoran	1920	1998	Yok	Ankara	
Bosnalı Salih Efendi Konağı (K)	Özel mülkiyet	Restoran Otel	1889	2012	Teras	Adana	
Ahmet Ağa Konağı (L)	Özel mülkiyet	Restoran Otel	1807	2007	Yok	Gaziantep	
Rahmi Bey Konağı (M)	Özel Mülkiyet	Restoran Butik Otel	1755	2005	Yok	Gaziantep	
Jasmin Konak (N)	Özel Mülkiyet	Restoran Butik Otel	1890?	2017	Yok	Antakya	
Mehmet Efendi Konağı (O)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2010	Yok	Trabzon	
Çifteler Konağı (Ö)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	1950	Yok	Erzurum	
İskender Paşa Konağı (P)	Özel Mülkiyet	Restoran	16. yy.	2018	Yok	Diyarbakır	

Tablo 3.1. (Devamı) Restoran ve Otel işleviyle dönüşümü sağlanmış tarihi yapı örnekleri

Emin Efendi Konağı (R)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2005	Yok	Amasya	
Şehrazat Konağı (S)	Özel Mülkiyet	Restoran	-----	2015	Yok	Şanlıurfa	
Asude Konak (Ş)	Özel Mülkiyet	Restoran Butik Otel	1891	2001	Yok	Gaziantep	

Yukarıda verilen Harita 3.1, Harita 3.2 ve Tablo 3.1’den hareketle Türkiye’ de dönüştürülmüş 20 adet tarihi konak yapısının 13 tanesinin sadece restoran; 3 tanesinin hem restoran hem de butik otel; 3 tanesinin hem restoran hem de otel; 1 tanesinin de restoran ve düğün salonu işleviyle yeniden işlevlendirildiği görülmüştür. Yine bu tarihi yapıların dönüşüm sonrasında yeni kullanım alanı olarak teras ve kafeterya alanlarının ilave edildiği tespit edilmiştir.

Yukarıda verilen örnek dönüşümü sağlanmış geleneksel konutların özgün işlevini sergilemediği, konut işlevinden farklı olarak restoran olarak yeniden işlevlendirilirken otel, restoran ve kafeterya işlevleri ile yüklendikleri görülmektedir.

3.2.1. Geleneksel Konut Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi

Kent kültürüne değer katan, sivil mimarlık mirası olarak kabul edilen yapıların geleceğe aktarılabilmesi için kamunun bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özgün işlevlerini sürdürüyorsa yeni işlevler verilerek yapının sürdürülebilirliği sağlanmalıdır (Tanrısever ve Güney, 2006).

Geleneksel konut yapılarının yeni işlevlerle yüklenmesi diğer yapı tiplerine göre daha kolay olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü mekânsal olarak küçük hacimleri olan bu yapı çeşitlerinin bezeme, vb. özelliklere de sahiptir. Yeniden işlevlendirmede iç mekânlarının istenildiği gibi kullanılamaz olup mekânsal bütünlüğün korunması zorunluluktur. Yeniden kullanım önerisinde yapının taşıyıcı sistemi, kapı-pencere vb. açıklıkları, yapıya ait özgün izlerin korunması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirme

örneklerinde, sadece yapı ölçeğinde olmayıp kentsel ölçekte yapılan dönüşümlerle de karşılaşmaktadır. Yapılan dönüşümden kentin imajı da etkilenmektedir. Tarihi yapıların yeni işlev dönüşümüne dair dönüşüm kurgularının belirlenmesinde çoğunlukla, kullanıcıya yönelik olan beklentiler etkili olmaktadır. Bu doğrultuda genellikle ziyaretçiye veya kullanıcıya ait olan bu beklentiler doğrultusunda dönüşümü sağlanacak olan tarihi yapı, kentle ve kentliyle daha iyi bir işbirliği kurabilecek düzeye getirilecektir (Kuban, 2000).

3.3. Bölüm Sonucu

Tarihi yapıların zaman içerisinde çevresel, ekonomik, tarihi-kültürel nedenler ya da imar planlama kararlarıyla özgün işlevlerini kaybetmesi konusu çok sık gündeme gelmektedir. Fiziksel olarak varlıklarını koruma niteliğinde olduklarında yeni işlevlerle tarihi yapının sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

Tarihi konutların günümüzde yeniden topluma kazandırılarak kamusal bir alan haline getirilmesi oldukça önem arz eden bir durum haline gelmiştir. Böylelikle yeniden işlevlendirme konusu, literatürde var olan bilgi, tasnif ve tespitler ışığında aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde yeniden işlevlendirme kavramları, geniş bir yelpazede tanımlanarak işlevlendirme yaklaşımları aktarılmış ve işlev değişimine uygun olan yapıların değerlendirme kriterlerine detaylı bir biçimde yer verilmiştir. Buna ek olarak işlevsel bağlamda yapıya kazandırılacak olan yeni kimliğin ne olabileceği ve ne gibi eklemeler çıkarmaların yapılabileceği üzerine literatürde yer alan yaklaşımlar aktarılmıştır. Yeniden işlevlendirmenin getirmiş olduğu mimari, çevresel, ekonomik, tarihi ve kamusal faydaların, ne olduğu üzerine de ışık tutularaktan tarihi yapıların işlevsel dönüşümü noktasında sosyolojik çıkarımlara yer verilmiştir.

Bu aşamada yapıların kullanım dönüşümü olasılıklarının bulunduğu çevreye uyum sağlayabilen yeni işlevlerle değerlendirilmesi konusu gündeme gelmektedir. Harita 3.2.'de görüleceği üzere; Anadolu'da işlevlendirilmiş geleneksel konut mimarisinin çoğunlukla özgün işlevi sürdürmediği tespit edilmiştir. Buna ek olarak dönüştürülmüş konutlarının daha çok restoran, otel, butik otel, kafeterya işleviyle yeni bir kullanım amacı yüklendiği görülmüştür. Özel ve resmi kurum ve kuruluşlara tahsis edilmiş çeşitli geleneksel konut dönüşüm örneklerini de görmek mümkündür.

Çanakkale İli, Merkez Cevatpaşa Mahallesi'nde, İnönü Caddesi ile Hasan Paşa Sokağı'nın birleştiği köşede, No:10'da (31 ada, 25 parsel) yer alan ve "18 Mart İlkokulu" olarak kullanılan Hasan Rami Paşa Konağı bu duruma gösterilebilecek olan örnekler arasında yer almaktadır.

Türkiye'deki dönüştürülmüş geleneksel konut yapılarının bulunduğu Tablo 3.1'de incelenen dönüştürülmüş geleneksel konut yapıları örneklerinden yapılan çıkarımlar 6. Bölümde incelenecek olan Kahramanmaraş Kayabaşı Mahallesinde bulunan ve Cumhuriyet devri üslubuyla 20. yy ilk yarısında inşa edilmiş üç katlı kocabaş Kocabaş Konağı'nın restore edilerek restoran olarak yeniden kullanımının değerlendirilmesinde yol gösterici olması açısından önemlidir.

BÖLÜM 4

KAHRAMANMARAŞ KENTİ'NİN VE GELENEKSEL KAHRAMANMARAŞ KONUT DOKUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1. Kahramanmaraş İli'nin Özellikleri

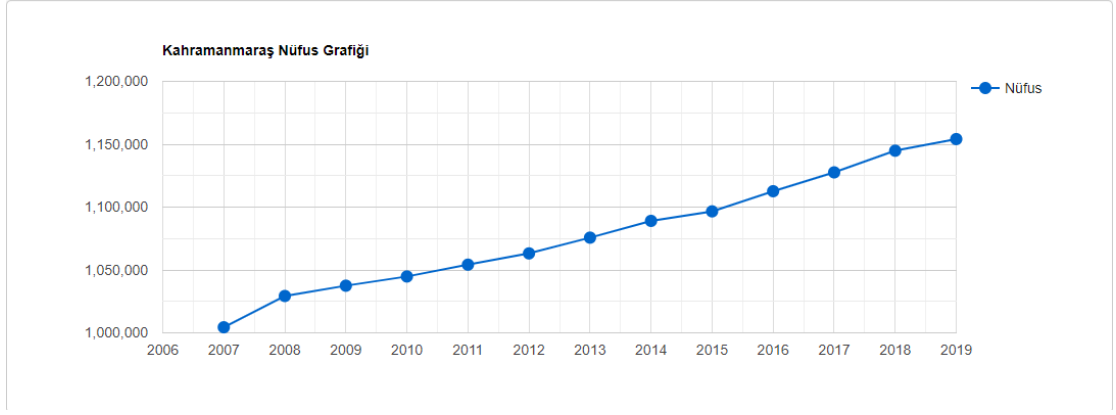
4.1.1. Konumu

Kahramanmaraş, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde ve Kahramanmaraş ilinin idari merkezi olan bir şehirdir (Şekil 4.1). Coğrafi konumu ele alındığında 37.5753 enleminde ve 36.9228 boylamında yer aldığı görülmektedir. Kahramanmaraş'ın doğusunda Adıyaman, kuzeyinde Sivas, kuzeydoğusunda Malatya, kuzeybatısında Kayseri, batısında Adana, güneyinde ise Gaziantep ve Osmaniye yer almaktadır (Paköz, 2013).

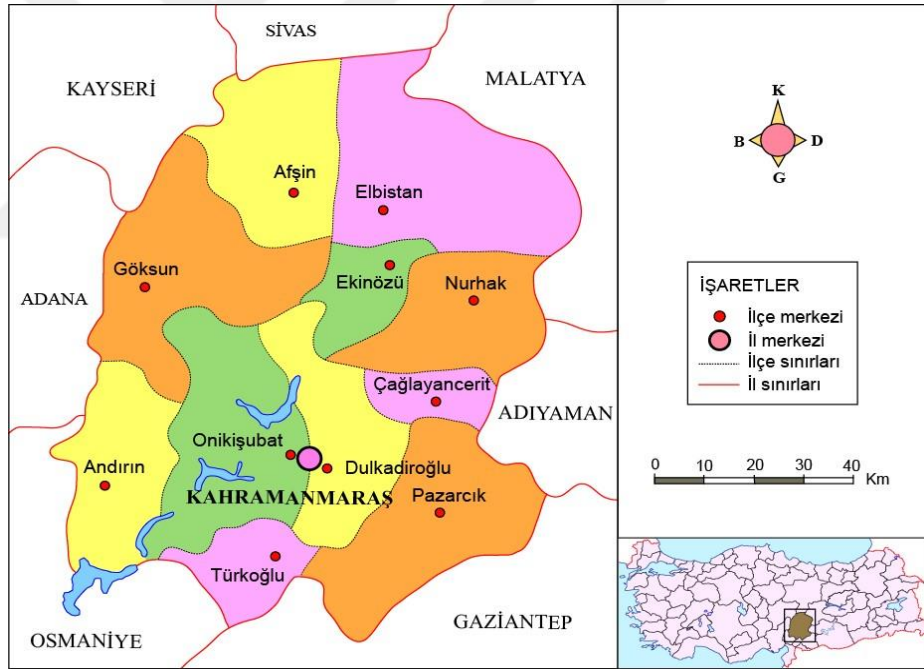
Şekil 4.1. Türkiye iller haritasında Kahramanmaraş'ın konumu (kaynak: http://cografyaharita.com/turkiye_mulki_idare_haritalari4.html)

Şehir, Ahır Dağı'nın güney yamacında Amik ovasının kuzey ucunda yer almaktadır ve 2017 yılı itibariyle 1.112.634 nüfusludur (TÜİK, 2018). 2019 yılında ise bu oran 1.150.000 civarında yer almaktadır (TÜİK, 2020; Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Kahramanmaraş nüfus grafiği (kaynak: <https://www.nufusu.com/il/kahramanmaras-nufusu>).

Kahramanmaraş'ın toplamda on bir ilçesi bulunmaktadır. Kuzeyinde Afşin ve Ekinözü, Elbistan; doğusunda Nurhak ve Çağlayancerit; doğusunda Göksun ve Andırın; güneyinde Türkoğlu; güneydoğusunda Pazarcık; merkezde ise Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçeleri yer almaktadır (Şekil 4.3):

Şekil 4.3. Kahramanmaraş'ın ilçeleri (kaynak: cografyaharita.com)

Kahramanmaraş kenti, kuzeyinde yer alan Ahir Dağı 600-2300 m yükseltileri ile doğu-batı doğrultusunda uzanmakta olduğundan dolayı dağ yamaçlarına kurulu kent imajı sergilemektedir. Coğrafi oluşumlar ve topoğrafik özellikler ile yerleşmenin bulunduğu arazinin durumuna göre yerleşim biçimleri farklılıklar gösterebilir. Kente kimlik kazandıran bileşenler düz ve eğimli araziler, tepeler ve vadiler, semerler ve su kenarları gibi doğal özelliklerdir (Bayramoğlu, 2010). Kahramanmaraş Ahir Dağı kent

kimliğini olumlu etkileyen önemli bir bileşendir (Deniz, 2004; Bayramoğlu 2010).

4.1.2. Tarihçesi

Maraş'ın, bugünkü ismi ile Kahramanmaraş'ın, 7 bin yıl öncesine kadar bilinen bir tarihi vardır. Maraş adının Hititlerden geldiğini doğrulayan Asur kaynaklarında şehrin adı Markaji şeklinde ifade edilmektedir (Alparslan ve Yakar, 2009).

Hititler Döneminde M.Ö. 2000'li yılların ilk çeyreğinde Anadolu'da hâkimiyetini giderek genişletmiştir. Kızılırmak ve çevresindeki genişleme politikası hızla Maraş coğrafyasını da içine alarak büyümeye devam etmiştir. Özellikle Elbistan Ovası ile Kayseri arasındaki ticari faaliyetlerde Maraş önemli bir geçiş noktası olmuştur. İlerleyen dönemlerde gelişen Maraş bölgesi bu ticari faaliyetlerin canlılığı sebebiyle giderek önemli bir yerleşim alanına dönüşmüştür. Ticari faaliyetlerinin daha da genişlemesiyle Anadolu ile Mezopotamya arasında önemli bir geçit güzergâhı olarak önem kazanmıştır. Asur Koloni Dönemi'nde Maraş artık önemli bir yerleşim alanı olma vasfını kazanmıştır. Bu döneme ait en önemli eserler arasında “Yazıtlı Kapı Aslanı” yer almaktadır (Konyar, 2010; Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Yazıtlı Kapı Aslanı, (kaynak: <https://www.marasgundem.com.tr/makale/hitit-kapi-aslani-elbistan-aslani-16706>)

Geç Hitit Krallıkları'nın ortadan kaldırılmasıyla II. Sargon'la birlikte Maraş, Asurluların hakimiyetine girmiştir. Maraş, M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğinde itibaren artık tamamen bir Asur kenti olma özelliği kazanmıştır. II. Sargon dönemine ait yazıtlarda “Markasi” ismiyle anılmıştır. Asurlular döneminde eyalet olmuş ve

bölgedeki önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. Asurlulardan sonra bölgeyi yağmalayan Med Krallığı, M.Ö. 7. yüzyılın sonlarında Maraş'ı topraklarına katmış ve ardından Pers İmparatorluğuna devretmiştir. Pers İmparatorluğu'nu yıkan Büyük İskender, M.Ö. 323 yılında Maraş ve çevresini Helenizm Uygarlığına bağlayarak Komutan Selefkus himayesine vermiştir (Eyicil, 2009).

M.Ö. 90'lı yıllarda Kapodakya Krallığı'na bağlanan Maraş ve çevresi ilerleyen dönemlerde Ermeni Pontus Krallığı yönetimine geçmiştir. M.Ö. 99'da Pontus'un Romalılara bağlanmasıyla da bölge Roma'ya bağlanmıştır. M.Ö. 64'te ise Selefkusların yönetiminde olan Maraş, Komagene Krallığı'nın bir eyaleti haline gelmiştir (Acara, 2010).

İslamiyet'le birlikte Hz. Ömer döneminde Maraş, Müslümanların eline geçmiştir. 750 yılında ise Abbasi toprağı haline gelmiştir. Zaman zaman Bizans'la Müslümanlar arasında el değiştiren Maraş, 868'de Tolunoğulları'na, 905'de de tekrar Bizans'a geçmiştir. Maraş, 950 yılında Hamdaniler tarafından fethedilmiş ve yeniden Müslümanlara geçmiştir. Fakat 962 yılında ise bölgede ciddi savaşların başlamasıyla Bizans Maraş'ı yeniden almış ve yaklaşık 100 yıl buradaki varlığını devam ettirmiştir. 1062'de Türklerin akınlarıyla bölge Selçuklulara geçmiştir. Fakat 13. Yüzyıla kadar sürekli olarak Türkler, Haçlılar, Bizans ve Ermeniler arasında el değiştiren bir coğrafya haline gelmiştir. 1337'de ise Dulkadiroğullarının bölgede kurulmasıyla da bölgedeki Türk-Müslüman kimliği hızla artmaya başlamıştır. 1515 yılında ise tamamen Osmanlı Devleti'nin bir toprak parçası haline gelmiştir (Tuncel, 2001).

Osmanlı yönetimi sırasında, şehir başlangıçta Dulkadir Eyaleti'nin merkezi (Zülkâdiriyye Eyaleti de denir) ve daha sonra Halep Vilayeti'nde bir sancak merkezidir. Maraş, önce 22 Şubat 1919 ve 30 Ekim 1919 tarihleri arasında İngiliz birlikleri, daha sonra da Mondros Mütarekesi'nin ardından Fransız birlikleri tarafından kontrol edilmiştir. 13 Şubat 1920'de Maraş Savaşı'ndan sonra Türk Hareketi tarafından devralınmıştır. 1973 yılında, Maraş'ın adı, Kahramanmaraş'a, Türk hükümeti, "Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız işgaline direnme konusunda şehir halkının cesaretini referans olarak "Kahraman" eklemiş ve Kahramanmaraş olarak ilin adı değiştirilmiştir (Kılınç, 2018).

4.1.3. Fiziksel Özellikleri

Kahramanmaraş'ta, topografik yapının değişkenliği iklim yapısını da etkilemektedir. Akdeniz iklim özellikleri, ilin denize uzaklığı ve yükseltileri nedeniyle değişikliğe uğramıştır. Yüksekliği 600 metreye kadar olan kesimlerde ve şehir merkezinde Akdeniz iklimi özellikleri, daha yüksek kesimlerde karasal iklim özellikleri görülmektedir (Çobanoğlu 1998). Kahramanmaraş'ta, bir senelik ortalama sıcaklık +17 °C, en düşük sıcaklık -9.6 °C ve en yüksek sıcaklık +44.4 °C olarak saptanmıştır. Akdeniz bitki örtüsüne sahip olan ilde farklı iklimlerin bir arada olması bitki çeşitliliğini de beraberinde getirmektedir. 1000 metreye kadar yükselen Toros Dağlarının Akdeniz'e bakan yamaçlarında yaygın olarak kızılçam görülmektedir. Bu bölgede maki topluluklarından kermez meşesi, karaçalı, fıstık çamı ve çitlenbik bulunmaktadır. Daha yüksek bölgelerde ise meşe ormanları, iğne yapraklı sedir, karaçam ve kayın ormanları görülmektedir. Yörede bulunan bu bitki örtüsü mimari olarak konut yapılarının şekillendiren temel elemanlar arasına girmiştir. Ahşap elemanlar konutlarda tek başına kullanılan ana malzeme olarak değil, kerpiç ve taş gibi dolgu elemanlarıyla sentezlenerek bölgedeki konut yapısı biçimlendirilmiştir (Karlıklı, 1998: 27).

Kahramanmaraş kentinin önemli kimlik bileşenlerinden bir diğeri ise kent çevresinde oluşturulan yeşil kuşak çalışmasıdır. Yeşil kuşak projesi, kentin sel taşkınlarından korunması erozyonu önlenmesi amacı ile ilk olarak 1963 yılında kentin kuzeyinde il koruluğu adı altında başlatılmış ve daha sonra kent çevresinde aşamalı olarak devam eden projeler bu başlık altında birleştirilmiştir (Sandal ve Karademir, 2013).

Mimariyi etkileyen önemli etkenlerden biri olan iklim, yapılarda kapalı mekânların yanı sıra, yarı açık (eyvan, revak vb.) ve açık (avlu gibi) mekânlar oluşturmuştur. Bölgede Ahır Dağı'nda şehre doğru esen "garbi" adındaki etkili rüzgâr, Maraş evlerindeki kapalı mekan uygulamalarını veya yarı açık mekan uygulamalarını direk olarak etkilemiştir. Özellikle avlu tasarımlarında kullanılan dış duvar yükseklikleri orta düzeyinin üstünde tercih edilerek rüzgardan etkilenme sürecini asgari düzeye düşürme hedeflenmiştir (Koç, 2008).

Coğrafi konum olarak dağ eteğinde kurulan şehir merkezinin zaman içerisinde nüfusa bağlı ortaya çıkan imar alanlarındaki genişleme biçimi ortak kullanım alanı

olan sokak ve caddelerin giderek daralmasına sebebiyet vermiştir. Dağ eteğinde kurulması sebebiyle yapı alanları giderek daralmış ve güney kısımlara doğru ilerlemiştir. Bu sebeple dar sokaklar üzerinde evlerin kurulması doğal olarak gelişmiştir. Bu evler “kabaltı” veya “örtme” adıyla adlandırılmıştır (Paköz, 2013; Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Günümüze ulaşan kabaltı (Abbara) örneği.

4.1.4. Eski Kent Dokusu

Kentin kimliğinin önemli bileşenlerinden birisi de kentlerin kültürel mirası olarak geçmişten günümüze kadar gelen tarihi yapılardır. Kent kimliğinin yaşaması bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından tarihi, doğal, kültürel çevrenin korunması büyük önem taşımaktadır. Tarihi kent dokusu ile yeni bina cepheleri ve kentsel donatıların uyumu, kent estetiğinin yanı sıra kent kimliğini de önemli ölçüde etkilemektedir (Çelik ve Açıksöz, 2008). Kimlik anlayışı tarih boyunca oluşur ve kent uygarlığının en önemli özelliğini oluşturur. Tarih bugünün ve geleceğin nasıl şekilleneceğinin de ipuçlarını taşımaktadır. Tarihi kimliği ile güçlü, mimari dokunun da bu kimliği güçlendirmesi ile geçmiş ve gelecek arasında entegrasyonu sağlayan kentler, küresel ölçekte önem kazanır (Tatlıdil, 2009).

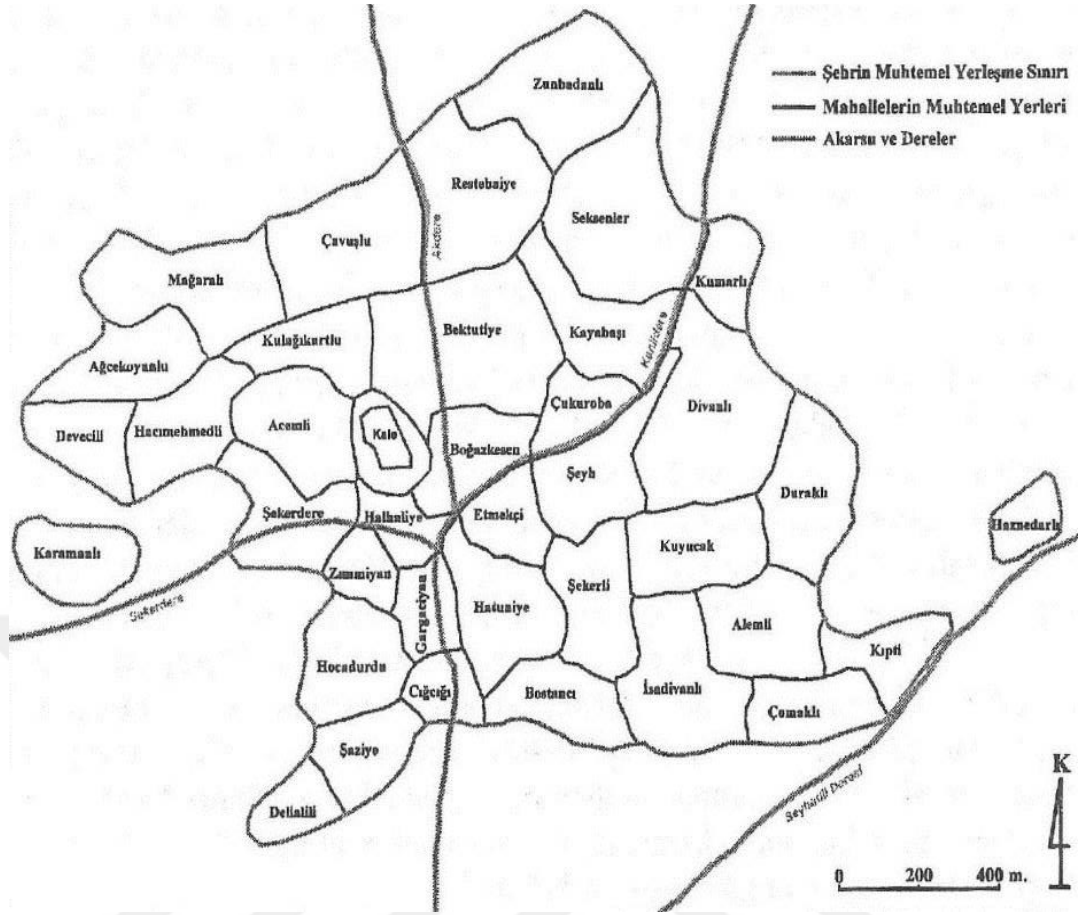
Kahramanmaraş kenti eski dönemde kent merkezini oluşturan Kale, Ulu Cami Külliyesi ve Dulkadirli Beyliği Döneminde yapılan ticari bölge ile Osmanlı

Dönemi’nde inşa edilen Yeni (Aşağı) Bedesten, Uzun Çarşı, Kapalı Çarşı, Alacacılar Çarşısı, Taş Han, Bakırcılar Çarşısı ve Saraçhane’nin bulunduğu tarihi çarşı kompleksinin etrafında yamaçlara doğru yayılan yapılardan oluşmaktadır (Paköz, 2015). Geleneksel şehir merkezinin imar biçimi günümüzdeki harita üzerinden aşağıdaki görselde aktarılmıştır. Geleneksel şehir merkezi etrafında, imar biçimi genişleyerek devam etmiştir (Harita 4.1):

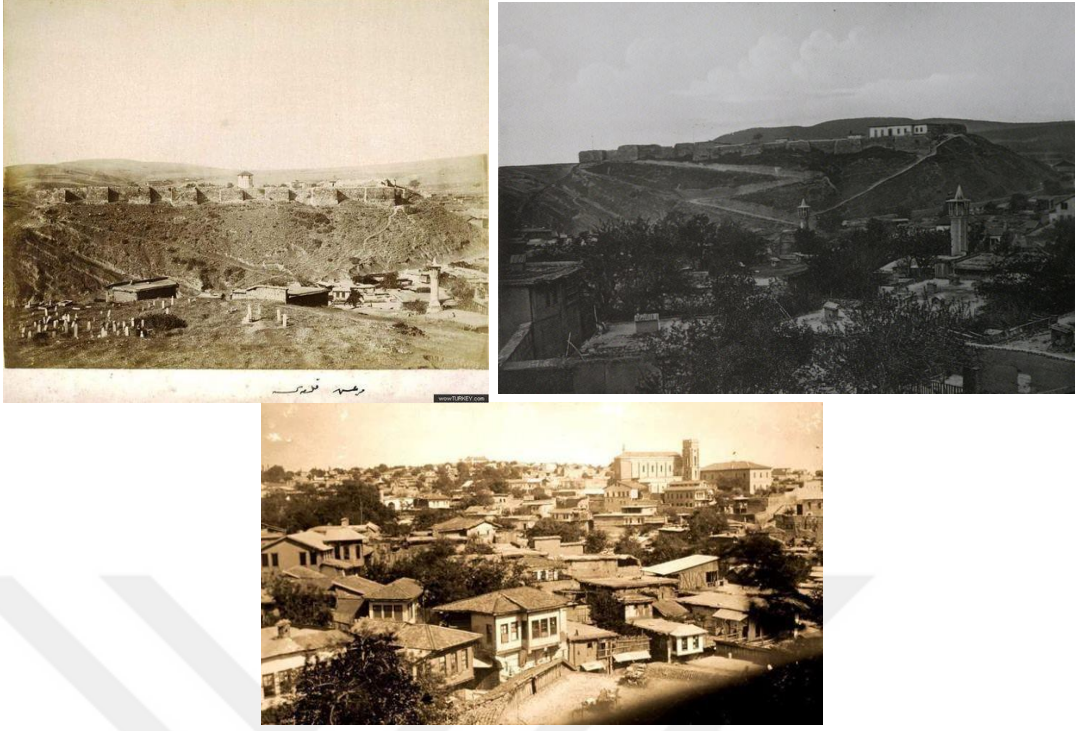
Şekil 4.6. Geleneksel şehir merkezi, (kaynak: googlemaps).

Dulkadiroğulları dönemiyle birlikte Maraş, kale çevresinde inşa ettirilen vakıf binaları etrafında hızlı bir imar hareketiyle dikkat çekmiştir. Dönemin tarihi dokusundan izler taşıyan cami, medrese, zaviye, tekke, değirmen, han ve dükkân gibi birçok kamusal alan şehrin imar biçimini direk olarak etkilemiştir. Osmanlı Dönemi’nde ise “ay-yıldız” olarak tarif edilen bir imar yapılanması biçimi olduğu ifade edilmiştir. Özellikle Acemli, Akkoyunlu, Karamanlı, Magaralı mahallelerinden başlayarak Çavuşlu, Çiçekli ve Divanlı mahallelerini de içine alan kısım “yay”; Kale, Ulu Cami, Çarşı çevresi ise “yıldız” biçimindeki imar yapılanması görülmüştür (Paköz, 2013; Şekil 4.6).

Şekil 4.6. 1881 tarihli Maraş mahalleler, (Toroğlu, 2008).

Nitekim Şekil 4.6’da görüleceği üzere, 1909 yılına ait fotoğrafta kalenin güney istikametinde imar alanlarının daha sade ve yerleşim alanlarının Kale’ye daha yakın olduğu görülürken 1918’e ait aynı perspektiften çekilen fotoğrafta imar biçiminin giderek kaleden bağımsız bir hale geldiğini de söylemek mümkündür. Fotoğrafta yer alan mezarlık ve arkasındaki geniş alanın boş olduğu fakat 1918’e gelindiğinde bu alanın da gerisine düşecek şekilde kentin hızla Kale’den bağımsız bir imar biçimlenmesinin olduğu görülmektedir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. a. 1909 yılına ait Maraş Kalesi (solda), b. 1915 yılına ait Maraş şehrinin genel görünümü (sağda), c 1918 yılına ait Maraş Kalesi (altta) (kaynak: <http://www.eskiturkiye.net/412/the-town-of-marash-source-hugo-grothe-geographische-charakterbilder-leipzig-1909#lg=0&slide=0>)

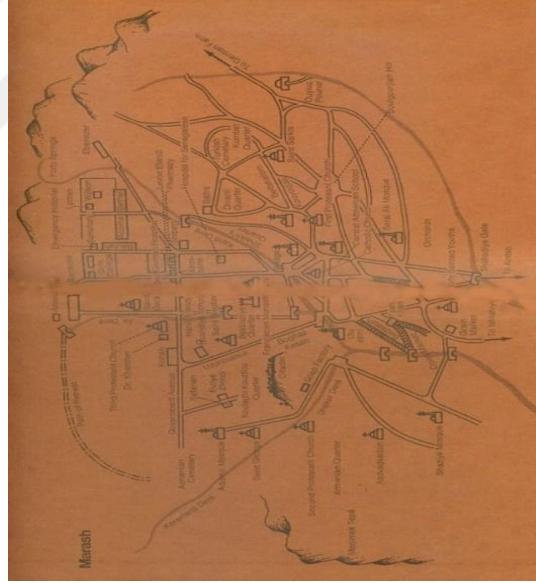
19. yüzyılın ikinci yarısına ait bazı kaynaklarda bu tarihten bir süre önce şehirde karma (yarı kâgir yarı ahşap) sistem binalar yapılmaya başlandığı belirtilmektedir. Bu konuda Ali Cevad'ın 19. yüzyıl sonlarında yayımlanan Memalik- i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati adlı eserinde: “Bugünlerde İstanbulkari yarım kağırhane ve güzel güzel binalar dahi olunarak şehre hoş bir manzara verilmektedir” şeklinde belirtilmektedir (Köker, 2010). Aynı şekilde 1871 yılı Maraş Sancağı Salname kayıtlarında, şehirdeki evlerin ve binaların büyük kısmının kerpiçten inşa edildiği ancak İstanbul'dakilere benzer yarı kâgir, üzeri kiremitlerle örtülü konak tipi meskenlerin inşa edilmeye başlandığı kaydedilmiştir (Toroğlu, 2008).

Maraş'ta ayakta kalan ve kentin geleneksel sivil mimarisini oluşturan evler genel olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren inşa edilmiştir. Bu dönemden önce, şehirde inşa edilmesi kolay ve ucuz olduğu için, zahire yapımına da olanak vermesinden dolayı düz toprak çatılı kerpiç evler inşa edilmekteydi. Bu kerpiç evler hakkında Seyahatnamede Evliya Çelebi, “Maraş şehri 42 mahalledir, tamamı dere ve tepeler üzerinde bağlı, bahçeli, tatlı soğuk akarsulu, divanhaneli ve büyük saraylı 11

bin hanedir, hepsi toprak ve kireç örtülü, kâgir ve kerpiç duvarlı evlerdir” diye belirtmektedir (Kahraman, 2010).

Osmanlı'nın son yılları olan 1918'lerde kentin imar biçimi, artan ermeni nüfusa göre farklı bir biçimlenmeye gitmiştir. Şehirde ermeni nüfusunun çoğalmasıyla hızla ermeni ibadethanelerinin çoğalması mahallelerde adeta bloklaşmaya sebep olmuştur. Bu sebeple Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Kale çevresindeki Ermeniler, bu bölgeden kendi kiliselerinin olduğu bölgelere daha yakın olma istekleriyle şehrin imar biçiminde hızlı bir değişimin olduğu görülmüştür. Böylelikle şehrin imar biçimi kale ve çarşı etrafından ermeni kiliselerinin olduğu bölgelere doğru hızla kaymaya başlamıştır (Kerr, 1973).

Yine 1920 yılına ait kent haritasında yerleşim bölgelerinin kale çevresinden bağımsız olarak Ermeni Kiliselerinin etrafında şekillenmeye başladığını görmek mümkündür (Paköz, 2013; Şekil 4.8).

Şekil 4.8. 1920 yılına ait Maraş kent haritası (Kerr, 1973; akt. Paköz, 2013).

1950'li yıllara gelindiğinde ise imar biçiminin Kale çevresinden hızla Ahır Dağı eteklerine doğru ilerlediğini görmek mümkündür. Nüfus artışıyla birlikte kent merkezi hızlı bir imar biçimi refleksi içerisinde tarihi kent dokusu olarak kabul edilen bölgelerden dışarıya doğru genişlemeye başlamıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. 1950’li yıllar Maraş Ahır Dağı etekleri (Kaynak: <http://www.eskiturkiye.net/2191/1950lerde-kahramanmaras#lg=0&slide=0>)

Günümüze gelene kadar bu bölgedeki yoğunluk artarak devam etmiştir. Kent merkezinde yer alan çok katlı İl Özel İdare Binası çevresi ile uyumsuz ve estetikten yoksun mimarisi ile kent kimliğini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yeni yerleşim alanlarında özellikle kentin eteklerine kurulduğu Ahır Dağı’nın yüksek kesimlerine doğru yayılan yüksek katlı binalar hem binalar açısından hem de Ahır Dağı’nın kent kimliğine olan katkısını olumsuz etkilemektedir (Paköz, 2013; Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Kaleden doğuya bakış, 2016 (Kaynak: Paköz, 2016).

Besim Atalay, Maraş’ın kent dokusuna dair, 1900’lü yılların başında; “*Maraş’ta çoğunlukla evler kerpiçtendir ve üzeri topraktır. Kiremit kullanılan yapıların çoğu Hristiyanlara mahsustur*” diye belirtmektedir (Atalay, 1916). Bu dönemde Maraş’ta yaşayan Hristiyan halkın büyük çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktadır. 1911 yılı Osmanlı arşiv belgelerine göre Maraş’taki Ermeni nüfusu, toplam nüfusun % 21.5’ini oluşturmaktadır. Maraş’ta yaşayan Ermenilerin ticaret, kuyumculuk, bankerlik gibi

işlerle, Müslümanların ise ziraat, dericilik ve marangozculuk gibi işlerle uğraştığı bilindiğinden, bu dönemde yapılan evlerin Müslümanlar tarafından, zengin Müslüman ve Ermenilere yapıldığı düşünülmektedir (Koç, 2010).

1965 yılı sayımına göre Maraş'taki toplam 13.072 konuttan 4.603'ü kerpiç, 1.361'i ahşap, 3.588'i karışık, 3.520'si ise betonarme strüktür ile yapılmıştır (Koç, 2010). Bu bilgidan 1965 yılında hala üzeri toprak damlı kerpiç evlerin şehirdeki konut yapılarından çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde Maraş şehir merkezinde kerpiç ev görülmemekle birlikte ilçelerde ve köylerde az sayıda da olsa örneklerine rastlanmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda günümüzde örnekleri incelenen ve geleneksel Türk konut mimarisinin özelliklerini taşıyan Maraş evleri için 19. yüzyılın sonlarına ve daha sonrasına tarihlenen Geç Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sivil mimari eserleridir denilebilir. Bu sebeple bu çalışmada şehrin adı sözü edilen konulara göre dönemsel özelliğini vurgulamak için hem Maraş hem de 1973'te eklene unvanıyla Kahramanmaraş olarak kullanılmıştır (Paköz, 2013).

Tüm bu bilgiler ışığında Kahramanmaraş kentinin tarihi kent merkezinde yer alan yapılar eski kent dokusunun ana unsurları olarak dikkat çekmektedir. Tarihi kent merkezi geçmişle günümüz arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Özellikle imar biçimi olarak Kale, Ulu Cami ve Çarşılar mevki etrafında şekillenen konutlar kentsel dokunun temel dinamikleri haline gelmiştir. Bu yerleşim alanları ile yeni yerleşim alanlarının bağlayan önemli bir konumda yer almaktadır. Konutlar tescilenvanterinde sit alanında bulunan ve koruma altına alınmış sivil mimarlık eseri vasfı taşıyan 51 konut tescillenmiştir (Tablo 4.1). Kentsel sit yenileme alanı içerisinde bulunup koruma altına alınan sivil mimarlık eseri vasfındaki konut sayısı ise 54'tür (Tablo 4.2). Kentsel sit ve yenileme alanı dışında bulunan sivil mimarlık eseri vasfındaki konut sayısı ise 62'dir (Tablo 4.3).

Tablo 4.1. Sit alanı içerisinde koruma altına alınan sivil mimarlık eserleri (Kaynak: Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü, 2020)

Sıra	Envanter No	Yapının Adı	Mahallesi
1.	18.	Çiftarslanların Evi	Kayabaşı
2.	19.	Konut	Fevzipaşa
3.	20.	Konut	Fevzipaşa
4.	21.	Konut	Fevzipaşa
5.	22.	Konut Bahçesi	Fevzipaşa
6.	23.	Emrullah Çuhadar Evi	Fevzipaşa
7.	24.	Konut	Kayabaşı
8.	25.	Konut	Kayabaşı
9.	26.	Konut	Kayabaşı
10.	27.	Bekir Sami Kocatürk Evi	Kayabaşı
11.	28.	Konut + Çeşme	Kayabaşı
12.	29.	Konut	Kayabaşı
13.	30.	Konut	Kayabaşı
14.	31.	Konut	Kayabaşı
15.	32.	Kocabaş Evi	Kayabaşı
16.	33.	Konut	Kayabaşı
17.	34.	Konut	Kayabaşı
18.	35.	Konut	Divanlı
19.	36.	Konut	Divanlı
20.	37.	Konut	Divanlı
21.	38.	Konut	Turan
22.	39.	Konut	Divanlı
23.	40.	Konut	Divanlı
24.	41.	Konut	Divanlı
25.	42.	Konut	Turan
26.	43.	Hasan Arıkan Evi	Divanlı
27.	44.	Konut	Divanlı
28.	45.	Konut	Divanlı
29.	46.	Konut	Turan
30.	47.	Konut	Turan
31.	48.	Konut	Turan
32.	49.	Konut	Turan
33.	50.	Konut	Turan
34.	51.	Konut	Turan
35.	52.	Konut	Turan
36.	53.	Konut	Turan
37.	54.	Konut	Turan
38.	55.	Fehmi Toraman Evi	Turan
39.	56.	Kadir Kocabaş Evi	Turan
40.	57.	Hasan Arıkan Evi	Turan
41.	58.	Konut	Turan
42.	59.	Konut	Turan
43.	60.	Hayri Gül Evi 1	Turan
44.	61.	Hayri Gül Evi 2	Turan
45.	62.	Enver Kadioğlu Evi	Turan
46.	63.	Konut	Turan
47.	64.	Konut	Turan
48.	65.	Konut	Turan
49.	66.	Konut	Turan
50.	67.	Konut	Turan
51.	68.	Konut	Turan

Tablo 4.2. Sit yenileme alanında kalan sivil mimarlık eseri olan konutlar (Kaynak: Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü, 2020)

Sıra	Envanter No	Yapının Adı	Mahallesi
52.	77.	Konut	Kurtuluş
53.	78.	Konut	Kurtuluş
54.	79.	Konut	Kurtuluş
55.	80.	Konut	Kurtuluş
56.	81.	Konut- Eski Postane	Ekmekçi
57.	82.	Konut	Ekmekçi
58.	83.	Konut	Ekmekçi
59.	84.	Konut	Ekmekçi
60.	85.	Konut	Ekmekçi
61.	86.	Konut	Ekmekçi
62.	87.	Konut	Ekmekçi
63.	88.	Konut	Ekmekçi
64.	89.	Konut	Ekmekçi
65.	90.	Konut	Ekmekçi
66.	91.	Konut	Kurtuluş
67.	92.	Konut	Kurtuluş
68.	93.	Konut	Kurtuluş
69.	94.	Konut	Kurtuluş
70.	95.	Konut	Kurtuluş
71.	96.	Müftü Rafet Konağı	Kurtuluş
72.	97.	Konut	Kurtuluş
73.	98.	Konut	Kurtuluş
74.	99.	Konut	Kurtuluş
75.	100.	Konut	Kurtuluş
76.	101.	Konut	Kurtuluş
77.	102.	Konut	Kurtuluş
78.	103.	Konut	Kurtuluş
79.	104.	Konut	Kurtuluş
80.	105.	Konut	Kurtuluş
81.	106.	Konut	Kurtuluş
82.	107.	Konut	Kurtuluş
83.	108.	Konut	Ekmekçi
84.	109.	Konut	Kurtuluş
85.	110.	Konut	Ekmekçi
86.	111.	Konut + Kabaltı	Ekmekçi
87.	112.	Konut	Ekmekçi
88.	113.	Konut	Ekmekçi
89.	114.	Konut	Kurtuluş
90.	115.	Konut	Kurtuluş
91.	116.	Konut	Kurtuluş
92.	117.	Konut	Kurtuluş
93.	118.	Konut	Kurtuluş
94.	119.	Konut	Kurtuluş
95.	120.	Konut	Kurtuluş
96.	121.	Konut	Kurtuluş
97.	122.	Konut	Kurtuluş
98.	123.	Konut	Kurtuluş
99.	124.	Konut	Kurtuluş
100.	125.	Konut	Kurtuluş
101.	126.	Konut	Kurtuluş
102.	127.	Konut	Kurtuluş
103.	128.	Konut	Kurtuluş
104.	129.	Konut	Kurtuluş
105.	130.	Konut	Kurtuluş

Tablo 4.3. Sit alanı ve sit yenileme alanı dışında kalan sivil mimarlık eseri olan konutlar (Kaynak: Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü, 2020)

Sıra	Envanter No	Yapının Adı	Mahallesi
106.	131.	Konut	İsadivanlı
107.	132.	Konut	Yörükselim
108.	133.	Konut	Gazi Paşa
109.	134.	Konut	İsadivanlı
110.	135.	Konut	Kayabaşı
111.	136.	Konut	Yörükselim
112.	137.	Konut	Divanlı
113.	138.	Konut	Fevzi Paşa
114.	139.	Konut	Gazi Paşa
115.	140.	Konut	Yörükselim
116.	141.	Konut	Yörükselim
117.	142.	Konut	Yörükselim
118.	143.	Konut	Yörükselim
119.	144.	Konut	Yörükselim
120.	145.	Konut	Gazi Paşa
121.	146.	Konut	Yörükselim
122.	147.	Konut	Yörükselim
123.	148.	Mahmut Arifi Paşa Konağı	Divanlı
124.	149.	Konut	Divanlı
125.	150.	Konut	Divanlı
126.	151.	Konut	Divanlı
127.	152.	Konut	Fevzi Paşa
128.	153.	Konut	Fevzi Paşa
129.	154.	Konut	Yörükselim
130.	155.	Konut	Yörükselim
131.	156.	Konut	Gazi Paşa
132.	157.	Konut	Gazi Paşa
133.	158.	Konut	Gazi Paşa
134.	159.	Konut	Gazi Paşa
135.	160.	Konut	İsadivanlı
136.	161.	Konut	İsadivanlı
137.	162.	Konut	İsadivanlı
138.	163.	Konut	Gazi Paşa
139.	164.	Ali Sezal Evi	Gazi Paşa
140.	165.	Konut	Gazi Paşa
141.	166.	Konut	Gazi Paşa
142.	167.	Konut	Yörükselim
143.	168.	Konut	Yörükselim
144.	169.	Konut	Yörükselim
145.	170.	Konut	Yörükselim
146.	171.	Konut	Yörükselim
147.	172.	Konut	Yörükselim
148.	173.	Konut	Yörükselim
149.	174.	Konut	Yörükselim
150.	175.	Konut	Yörükselim
151.	176.	Konut- Çeşme	Yörükselim
152.	177.	Konut- Çeşme	Kayabaşı
153.	178.	Konut	Kayabaşı
154.	179.	Konut	Kayabaşı
155.	180.	Konut	Divanlı
156.	181.	Konut	Divanlı
157.	182.	Konut	Fevzi Paşa
158.	183.	Konut	Fevzi Paşa
159.	184.	Konut	Divanlı

Tablo 4.3. (Devamı) Sit alanı ve sit yenileme alanı dışında kalan sivil mimarlık eseri olan konutlar (Kaynak: Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü, 2020)

160.	185.	Konut	Divanlı
161.	186.	Konut	Yörükselim
162.	187.	Konut	Yörükselim
163.	188.	Konut	Yörükselim
164.	189.	Konut	Fevzi Paşa
165.	190.	Konut + Kabaltı	Fevzi Paşa
166.	191.	Konut	Duraklı
167.	192.	Konut	Duraklı
168.	193.	Konut	Yörükselim
169.	194.	Konut	Yörükselim

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere eski kent dokusunu yansıtan geleneksel konutların daha çok Kurtuluş, Ekmekçi, Turan ve Yörükselim Mahallerinde yoğunlukta olduğu görülmektedir. Koruma altına alınan bu konutların harita üzerindeki dağılışı aşağıda verilmiştir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11. Kahramanmaraş konut tescil envanter haritası (Kaynak: Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü, 2020).

4.2. Geleneksel Kahramanmaraş Evlerinin Mimari ve Yapısal Özellikleri

Kahramanmaraş kentinin tarihi kent merkezinde yer alan yapılar kent kimliğine olumlu katkılar sağlamaktadır. Tarihi kent merkezi, eski yerleşim alanları ile yeni yerleşim alanlarını bağlayan önemli bir konumda yer almaktadır.

Maraş Evleri ortak özellikleri bakımından değerlendirildiğinde, topografyanın evlerin plan kurgusunda önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Şehir, Ahır Dağı'nın güney yamacında kurulduğundan, evler genellikle güneye yönlendirilmiştir. Maraş şehir merkezi, denize uzaklığı ve rakımı nedeniyle değişen Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Bu nedenle, kış koşulları diğer Akdeniz şehirlerinden daha soğuk olmasına rağmen, Maraş'taki evler kış yerine yaz koşullarıyla inşa edilmiştir. Kentte hâkim rüzgâr yönü kuzey ve batı yönleridir. Bu rüzgârların etkisiyle evlerin çoğu güney ve batıda inşa edilmiştir.

Kentin tepeler üzerine kurulmuş olmasından dolayı Maraş Evleri, merkeze dönük ve yamaçlardan aşağıya bakmakta olup dar sokaklar içinde mütevazı olarak genellikle iki katlı ve bahçe içerisinde yeşil alanlara sahiptir. Maraş Evleri dini inanışların etkisiyle harem ve selamlık bölümleri olacak şekilde planlanmışlardır. Bu nedenle mahremiyet ön planda tutularak, içe dönük düzenlemeler yapılmış ve özellikle zemin katta sokak cephelerinde yüksek sağır duvarlar inşa edilmiştir.

4.2.1. Plan Özellikleri

Geleneksel Maraş Evleri'nin tasarımında etkili olan faktörler; sıcak ve kurak iklim etkisi, büyük aile yapısı, mahremiyetin ön plana çıktığı sosyal yaşam ve bölgede yaygın olarak bölgede bulunan malzemeler etkili olmuştur. Tüm bu unsurlar ile köklü bir tarihi geçmişin birleşmesi ile güçlü bir yapı kültürünü oluşturmuştur (Paköz, 2013).

Geleneksel Türk Evi plan tipolojisini, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluştuğunu 2. Bölüm'de incelemiştik (Şekil 2.2). Sofa, evin dış mekânı ile iç mekânı arasında bir geçiş alanı olarak değerlendiriliyordu. Dolayısıyla konut tipini sofa belirlemektedir.

Geleneksel Maraş Evleri de, Geleneksel Türk Evi plan tipolojisindeki şemalara uygun olarak yapılmış olup üç plan tipi ile karşılaşılmıştır. Evlerin planlarının dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olduğu 5. Bölüm'de incelenen Geleneksel Maraş Evleri

Plan Şemaları'nda görülmektedir (Tablo 4.4). “Dış sofalı” evlerin planlarında genellikle sofaya açılan iki oda ve sofada merdiven yer almaktadır. “İç sofalı” plan tipindeki evlerde ise ortada sofa ve iki yanda odaların bulunduğu karniyarık sistem ile bu tipin çeşitleri görülmektedir. İncelenen evler arasında Kocabaş Konağı haricinde orta sofalı plan tipine rastlanılmamıştır.

Tezin 5. Bölümünde incelenen Geleneksel Maraş Evleri'nde;

- Deli Gönüller Konağı'nın dış sofalı, (Dış Sofalı Çözüm: U Sofalı çözüm; Odalar Sofanın üç kenarında da vardır)
- Tematik Mutfak Müzesi'nin dış sofalı, (Dış Sofalı Çözüm: Yan Sofalı çözüm; Odalar Sofanın bir yanındadır)
- Köker Köşkü'nün de eyvanlı iç sofalı, (İç Sofalı Çözüm: Sofa, karşılıklı iki kenarına dizilen odaların ortasında kalmıştır)
- Mahmut Arifi Konağı'nın eyvanlı iç sofalı, (İç Sofalı Çözüm: Sofa, karşılıklı iki kenarına dizilen odaların ortasında kalmıştır)
- Kocabaş Konağı'nın orta sofalı, (Orta Sofalı Çözüm: Sofanın dört yanında odalar vardır)

plan şemalı olarak kurgulandığı görülmüştür.

Tablo 4.4. Kahramanmaraş'ta Geleneksel 5 Konak Yapısının Plan Tipolojisi

<p style="text-align: center;">Tematik Mutfak Müzesi</p> 	<p style="text-align: center;">Deligönüller Konağı</p>
<p style="text-align: center;">Köker konağı</p> 	<p style="text-align: center;">Mahmut Arifi Konağı</p>
<p style="text-align: center;">Kocabaş Konağı</p> 	

4.2.1.1. Plan Elemanları

4.2.1.1.1. Dış Mekan Plan Elemanları

Avlu: Geleneksel Maraş evleri genellikle bahçeli olarak tasarlanmıştır. Avlu zemin katın bağlantılı olduğu ve etrafı taş duvarlarla çevrili alanlardır. Bu alanlarla bağlantısı olan mekânlar; mutfak, eyvan, hela, hamam, kiler (mahzen), havuz ve ahırdır. Avlu, gündelik hayatın çoğunun geçtiği, ana mekân ve yardımcı mekânlarla ilişkili olduğu mekândır. Genellikle evin tasarımında ana görevi üstlenmekte olup diğer mekanların merkezinde bulunmaktadır (Paköz, 2013).

Havuz: Avlularda diğer bir tamamlayıcı unsur da havuzlar olmuştur. Özellikle mermer yapılı havuzlar genellikle konut sahibinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumuyla ilişkili olacak şekilde tasarlanmıştır. Havuzlar kimi zaman sekizgen kimi zaman da daire şeklinde tasarlanmıştır. Hepsinin de ortak özelliği mermerden olmaları ve merkezlerinde su akışını sağlayan bir fiskiyenin yer alması olmuştur (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan dairesel havuz ve Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan sekizgen havuz.

Ahır: Toplumsal faktörler geleneksel evlerin planlarını şekillendirdiğinden, evlerin mekânlarının kullanım özellikleri açısından ortak bir özelliği vardır. Evlerin yapıldığı dönemde, kentte yaşayanlar tarım ve hayvancılıkla yakından veya uzaktan ilgilendikleri ve ihtiyaçları yaygın olduğu için evlerde ortak özellikler gözlenmiştir. Maraş evlerinin zemin katlarında genellikle samanlık, odunluk, ahır ve tohumların depolanması için ayrı bölmeler yer almıştır (Paköz, 2016).

Mutfak: Genel olarak zemin katta tasarlanan mutfaklar kimi zaman da ikinci katta tasarlanmıştır. Mutfaklarda yer alan temel kullanım eşyaları dolap ve raflar olmuştur. Bununla birlikte ana eleman ise ateşin yandığı ocak olmuştur. Ocaklar sadece mutfaklarda değil, bazı evlerde ısınmayı sağlaması amacıyla oturma odasında ve yatak odasında da yer almıştır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13. Tematik Mutfak Müzesi, zemin katta yer alan mutfak.

Giriş Aralığı: Geleneksel Maraş Evleri’nde üç tip giriş aralığı vardır. Bu giriş tasarımları şu şekildedir (Paköz, 2016):

- a. İçeriye alınmış giriş tasarımları,
- b. Sokak ile aynı seviyede olan avluya veya mutfağa düz biçimde girilen giriş aralığı tasarımları,
- c. Koridora benzeyen eyvan biçimli daha büyük giriş aralığı tasarımları.

Odalar: Oturma odaları genel olarak evin en geniş odası olarak planlanmış ve içerisinde ısınmayı sağlayacak bir de ocak bulunmaktadır. Bu odalarda genel kullanım için kullanılan raflar ve dolaplar yer almaktadır. Bu dolap ve raflar duvar içerisine gömme olarak planlanmıştır. Oturma odalarında temel eşya olarak sedirler, divanlar ve yer döşekleri mevcuttur. Yatak odasında, yorgan, yastık, yatak gibi eşyaların konulduğu “yükçük” adıyla bulunan dolaplar vardır. Yatak odalarında kapalı çıkma biçiminde yapılan, ebeveynlerin kullandığı ve “cağ” adıyla bilinen küçük banyolar yapılmıştır. Bu banyolar evin gusülhanesi olarak isimlendirilmiştir (Paköz, 2013).

Eyvan: Yapının odalarını birbirine bağlayan ortak alandır. Teknik olarak üç tarafı kapalı olan bu alanlar koridor niteliği taşımaktadır. Geleneksel Maraş evlerinde özellikle zemin katta yer alan odaların sağlı sollu eyvan etrafında planlandığı görülmektedir. Zemin katta yer alan bütün oda kapıları karşılıklı olarak tasarlanmıştır (Paköz, 2016; Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan eyvan iç ve dış görünüm (Özger, 2021).

Mahzen (Kiler): Maraş evlerinde mahzen, erzak deposu olarak kullanılmaktadır. Genel olarak ısıdan olabildiğince uzak tutulması için bodrum niteliğindeki kapalı mekanlar olarak tasarlanmıştır. Bu mekanların girişleri normal kapı girişlerine nazaran oldukça küçük planlanmıştır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Kocabaş Konağı, avluda yer alan mahzen girişi (Özger, 2021).

Hela: Geleneksel Maraş evlerinde bağımsız bir noktada tercih edilen küçük odalar şeklinde tasarlanmıştır. Genelde avlunun kör noktalarında tercih edilen helalar avlu duvarına yakın bir noktada yer almaktadır. Helalar, alt yapı sistemi olmadığı için açılan büyük bir taş duvarla örülü toprak kuyuların üzerine planlanmıştır (Paköz, 2013; Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Deligönüller Konağı, taş yığma üzerine yapılmış dış merdiven altında yer alan hela (Özger, 2021).

Hamam: Kişisel temizlik için kullanılan banyo alanıdır. Genellikle zemin katta yer almıştır. Bu alanda yer almasının temel nedeni geleneksel Maraş evlerinin zemin katlarında yığma taş duvarların kullanılmasıyla iç mekanda ısı tutulumunun daha uzun sürede olması olarak değerlendirilebilir. Hamamın zemini taş döşemelerden oluşmuştur. Mahremiyet hassasiyeti sebebiyle pencere planlamaları yapılmamıştır. Sıcak ve soğuk çeşmelerin altında mermerden hamam teknesi yer almaktadır. Çeşitli banyo malzemeleri için duvarlarda geometrik biçimlerde nişler tasarlanmıştır (Paköz, 2013; Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda zemin katta yer alan hamam (Özger, 2021).

4.2.1.1.2. İç Mekan Plan Elemanları

Dolap, Niş, Raf ve Yüklükler: Geleneksel Maraş evlerinde, odaların iç duvarlarında, gömme biçimdeki raflar ve dolaplar yer almaktadır. Dolapların genel işlevleri, mutfakta yeme içme aletlerinin düzenli bir şekilde istiflenmesi ve oturma odasında ise şamdanlık, buhurdanlık, şerbetlik ve çeşitli tezyin eşyalarının dizilmesi şeklinde olmuştur. Yatak odalarında yer alan yüklüklere ise yatak, yorgan, çarşaf ve yastık gibi uyku eşyaları yerleştirilmiştir (Paköz, 2016; Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda yer alan gömme raflar, Köker Köşkü'nde yer alan gömme dolap ve Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan dolap ve yüklük örnekleri (Özger, 2021).

Ocak: Isınma ve yemek pişirme olarak kullanılan ateş yakma yerleridir.

Mutfaklarda ve diğer odalarda yer alan ocaklarda duman çıkışını sağlamak için bacaların ateş tuğlasından yapıldığı ve özellikle ısının daha uzun süre kalıcılığını sağlamak için de ocağın hemen st kısmında yine ateş tuğlasından bir kemer yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kemerin iç kısmından bacanın arka duvarına uzatılan bir demir çubuk tasarlanmış olup yemek pişiriminde tencerelerin sabitlenmesi için kullanılmıştır (Paköz, 2016; Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Tematik mutfak müzesi dış sofada yer alan yazlık ocak ve Kocabaş Konağı, oturma odasında yer alan ocak (zger, 2021).

Geleneksel Maraş evlerinde, odaların i duvarlarında atık dumanın havaya hızlı çekilmesi için her bir ocak için ayrı baca ıkışları dizayn edilmiştir. Aynı bacaya bağlı ocaklarda hava tahliyesinde ve çekim kuvvetinde azlık olma ihtimali böylece ortadan kaldırılmıştır. (Şekil 4.41)'deki Köker Konağı'nda yer alan zemin kat ve birinci kattaki ocakların farklı baca çıkışlarına sahip oldukları görülmektedir (Paköz, 2013; Şekil 4.20).

Şekil 4.20. Köker Konağı'nda yer alan ocaklar.

Tavan: geleneksel Maraş evlerinde tavan tasarımlarında ahşap malzeme kullanılmaktadır. Genellikle 10 cm ene ve yaklaşık 18 ile 20 mm arasında değişen yüksekliğe sahip kilitli-geçmeli çıtalar yer almaktadır. Oda duvarlarıyla birleşim noktalarında tavan kıvrımlarında çeşitli motif bezemeleri yer almaktadır (Paköz, 2013).

4.2.2. Cephe Özellikleri

Maraş Evleri dini inanışların etkisiyle harem ve selamlık bölümleri olacak biçimde planlanmıştır. Bu nedenle mahremiyet ön planda tutularak, içe dönük düzenlemeler yapılmış ve özellikle zemin katta sokak cephelerinde yüksek sağır duvarlar inşa edilmiştir.

Kapılar; Sokak kapıları ve iç mekân giriş kapıları, farklılık göstermektedir. İç mekân kapı doğramaları, sokak kapılarına göre daha mütevazı ve sadedir.

Avlu Kapıları: Maraş geleneksel evlerinin avlu giriş kapıları, önemli mimari öğelerinden olduğu ifade edilebilir. Birçok evde bulunan bu kapıların özelliği, iç içe iki kapıdan oluşmasıdır. Büyük bir kanat içerisine açılmış olan küçük bir kanatla ikili düzene sahip bulunan bu kapılarda, küçük kapı insanlar için, büyük kapı ise hayvan ve yük girişi için tasarlanmıştır. Kemerli ve düz atkılı şekilde olabilen bu kapılara büyüklü küçüklü iki kapıdan oluşmasından dolayı “enikli kapı” ya da “kuzulu kapı” denilmektedir (Demir, 2010; Şekil 4.21).

Şekil 4.21. “Enikli kapı” örnekleri (Paköz, 2013).

Şekil 4.22. Kocabaş Konağı Avlu Kapısı, Tematik Mutfak Müzesi Avlu Kapısı, (Özger, 2021).

İç mekan kapıları: Beşinci bölümde incelenen Geleneksel Maraş evlerinden hareketle iç mekan kapılarının çift kanatlı ve tek kanatlı olmak üzere iki şekilde

tasarlandığı görülmektedir. Bu tasarımlarda kapıların üst pervazlarında üçgen formlu geometrik bezemeler yer almaktadır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Deligönüller Konağı 1. Kat oturma odasının çift kanatlı ve bezemeli kapısı (solda), Kocabaş Konağı zemin katta yer alan tek kanatlı lavabo kapısı (sağda) (Özger, 2021).

Pencereler: Maraş geleneksel evlerinin pencereleri ölçü olarak ele alındığında yatay ölçüleri dikey ölçülerinin yarısı oranında tasarlanmıştır. Bu yönüyle de tipik bir geometrik form oluşturulmuştur. Cephelerde yer alan bütün doğramalar, ahşap malzemenin yapılmış, genellikle düz veya kemerli atkılarla tasarlanmıştır. Pencerelerin hepsinde demir parmaklıklar kullanılmış olup kilit ve menteşe düzenekleri metal malzemenin yapılmıştır. Açılıp kapanma sistemi düşey sürmeli ya da kanatlı olarak tasarlanmıştır. Genellikle gömme dolap formunda olan pencere tasarımlarında özellikle iç çerçeve pervazlarında çeşitli formlarda bezeme unsurları tercih edilmiştir. Doğal ışıktan daha iyi yararlanma adına farklı açılardaki güneş ışıklarını rahatlıkla alan birçok pencere tasarlandığı görülmektedir. Özellikle oturma odalarında yer alan pencere sayısının oldukça fazla oluşu da bu yönde dikkat çekmektedir. Tüm bunlara ek olarak genellikle yığma taş duvardan oluşan zemin kattaki pencerelerin dış cepheye doğru gömme formda olduğu ve pencere formlarının da kemerli olarak tasarlandığı görülmektedir (Paköz, 2013; Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Mahmut Arifi Paşa Konağı'nda yer alan pencereler avlu görünümü, Kocabaş Konağı'nın bodrum katta yer alan kemerli taş yapıli pencereler (Özger, 2021).

İncelenen evlerde pencere boşlukları genellikle 1/2 oranında dikdörtgendir. Düz atkılı veya kemerli olan pencerelerin doğramaları ahşaptır ve genellikle düşey sürme (giyotin) veya kanatlı sistemdir. Pencerelerin çoğunun dış kısmında yatay olarak sıralanmış demir parmaklıklar bulunmaktadır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Pencere tiplerinden örnekler (Paköz, 2013).

Taş duvarlı evlerde pencere boşluklarının iç mekânda büyütülerek daha fazla ışığın içeri alındığı görülmüştür (Şekil 4.26).

Şekil 4.26. Pencerenin içten ve dıştan görünüşü (Paköz, 2013).

Yazıtlar (Kitabeler): Maraş bölgesinde Ermeni nüfusunun oldukça fazla olması birçok Geleneksel Maraş Evi kitabelerinde Ermenice yazıları görmek mümkündür. Bu yazıtlar kabartma tekniği ile taşlara işlenmiştir. Bu taşlar genellikle kolay erişimin zor olduğu duvarların yüksek kısımlarında yer almaktadır. Deligönüller Konağı'nda 1882 tarihli Ermenice kitabe örnek gösterilebilir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27. Deligönüller Konağı, 1. Kat açık sofada duvar üzerinde yer alan 1882 tarihli Ermenice kitabe (Özger, 2021).

Merdivenler: Bodrum, zemin ve birinci katlar arasında iç sirkülasyonu sağlamaktadır. Geleneksel Maraş evlerinde kullanılan merdiven formları döner açılarla değil, köşeli strüktür yapısında “Z”, “L” veya sadece dikey olarak tasarlanmıştır (Paköz, 2013; Şekil 4.28).

Şekil 4.28. Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan dış merdiven, Mahmut Arifi Konağı'nda yer alan iç merdiven, Kocabaşlar Konağı'nda yer alan iç merdiven (Özger, 2021).

Zemin kattan 1. kata bağlantının dış merdivenle sağlandığı planlamalarda ise merdivenin ilk bölümünün alt desteklemelerinde taş yığma duvarlarla desteklendiği görülmektedir. Diğer yandan hem iç hem de dış bağlantı merdivenleri olsun hepsinin genel karakteristik yapısı ahşap malzeme olup güvenlik ekipmanı olarak demir korkuluklar kullanılmıştır. Yine merdivenlerin alt kısımlarında ise içeride dolap, dışarıda ise hela gibi küçük oda veya küçük bölmeler yer almaktadır (Paköz, 2016; Şekil 4.29).

Şekil 4.29. Köker Konağı, zemin kattan 1. kata bağlanan ve bir kısmı taş yığma duvar üzerine planlanan merdiven (Özger, 2021).

Korkuluklar: Geleneksel Maraş evlerinde avlu duvarlarında ve avluyla bağlantısı olan diğer sosyal mekanlarda bulunan pencerelerde demir korkuluklar yer almaktadır. Bu korkuluklar genel olarak yatay formda tasarlanmış ve birbirine paralel bir biçimde sabitlenmiştir (Paköz, 2013; Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Köker Konağı'nda zemin kat pencerelerinde ve merdiveninde yer alan korkuluklar, Tematik Mutfak Müzesi zemin kat pencerelerinde yer alan yatay korkuluklar (Özger, 2021).

Cumbalar: Zemin katın üstünde yer alan birinci veya zemin katı müteakiben dışa doğru taşan kafesli oda çıkmalarıdır. Bu çıkmalar hâkim bir bakış açısı ile üç köşesi de pencere olarak tasarlanmıştır. Geleneksel Maraş evlerinde cumbaların özellikle avlu cephesi yönünde tasarlandıkları görülmektedir. Cumbalar, genel olarak oturma odasının bir bölümü olarak planlanmış, divan ve sedir gibi oturma öğeleri ile bu bölüm işlevsel hale getirilmiştir (Paköz, 2013; Şekil 4.31).

Şekil 4.31. Mahmut Arifi Paşa, avlu cephesi 1. kat cumbası (Özger, 2021).

Bingi Taşları:

Maraş evlerinin karakteristik dış cephe özelliklerinde ilk olarak göze çarpan oluşumlar çıkmaların desteklendiği temel iskelet bağlantısı özelliği de taşıyan üçgen formlu destek girişleridir. Ahşap yapıda olan bu destek elemanları, çıkmaların temel dayanağı niteliğindedir. Kimi zaman keskin geometrik çizgilerle üçgen formunda yer alırken kimi zaman da “s” kıvrımlı kavislere sahip üçgen tipli payandalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.32).

Zemin katı takip eden katta veya katlarda dışa doğru çıkan cumbaları yapıya bağlayan ögelerdir. Geleneksel Maraş evlerinde dış bingi ögeleri, genellikle ahşaptan yapılmıştır. Az da olsa bazı konaklarda bingi taşlarına rastlamak mümkündür. Bu taşlar genellikle sade ve üçgen formlu karşımıza çıkmaktadır. Hafif iç bükey biçimiyle üst kattaki ağırlık, konutun merkezine doğru iletilmektedir (Şekil 4.32).

Şekil 4.32. Mahmut Arifi Konağı ve Kocabaş Konağı'nda yer alan kirişlerdeki ahşap destek elemanları (Özger, 2021).

Balkon ve Açık Çıkmalar: Maraş evlerinde İslamiyet'ten sonra geleneksel Türk evlerinde hâkim olan mahremiyet işleyişini görmek mümkündür. Özellikle bazı avlulu konaklarda dış cephe tasarımlarında ilk olarak dikkat çeken balkon niteliği taşıyan açık çıkmalardır. Balkon tasarımlarının işlevi modern anlamda balkon algısı olmayıp odalardan geçişler, bağımsız olarak bu açık çıkma alanlarına bağlanmakta ve hiçbir odadan başka bir odaya geçiş bulunmamaktadır. Bunun temel amacı, odalar arasındaki mahremiyet çizgisinin korunmasıdır. Deligönüller Konağı, bu durumun en güzel örneği niteliğindedir (Şekil 4.33)

Şekil 4.33. Deli Gönüller Konağı, balkon ve açık çıkma alanı (Özger, 2021).

Dikmeler (Sütunlar): Geleneksel Maraş evlerinde karakteristik olarak kullanılan teras niteliğindeki temel açık alan çıkmalarını ayakta tutan ve suya dayanıklı silindirik formdaki dikmeler çok kullanılmıştır. Bu ahşap sütunların suyla irtibatını kesmek için toprakla arasına taşlar yerleştirilmiştir. Sütunlar bu taşların üzerinden

yükselerek terası desteklenmektedir. Ayrıca sütunlar taş yığmalı ahşap dikmeler olarak da adlandırılmaktadır (Paköz, 2013; Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Deligönüller Konağı'nda taş üzerine yerleştirilmiş, terası ve çıkma alanı destekleyen ahşap sütunlar (Özger, 2021).

Kemerler: Geleneksel Maraş evlerinde zemin katların genellikle taş yığma duvarlardan yapılması ile bu cephelerde kemerler yer almaktadır. Buna ek olarak zemin katı takip eden diğer katlarda da yine ahşap kemerler mevcut olup en hâkim oldukları mekânlar ise teraslar olmuştur (Paköz, 2013; Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Tematik Mutfak Müzesi'nde yer alan bağdadi kemer, Kocabaş Konağı'nda ikinci kat terasında yer alan sütun üstü kemerler (Özger, 2021).

Süslemeler: Maraş evlerinin dış cephe özelliklerinde geç dönem Osmanlı mimarisindeki modern bezeme unsurları kullanılmamıştır. Bununla birlikte iç bükey çatı çıkmalarında kalemişi olarak değerlendirilen bezeme unsurlarını görmek mümkündür. Bu süsleme formları genellikle birbirine bağlı, simetrik bitki formları şeklinde ele alınmıştır. Günümüze ulaşan Maraş evlerinin azlığı ve ulaşanların da ciddi anlamda deformasyona uğraması sebebiyle kalemişi süsleme formlarına rastlamak oldukça az bir durum olarak dikkat çekmektedir (Şekil 4.36).

Şekil 4.36. Fevzipaşa Mahallesi, 944 ada, 10. parselde yer alan 19 envanter numaralı konut (Paköz, 2013).

Maraş evlerinin dış cepheleri sıva-boya ilişkisi bakımından ele alındığında taş duvarlı konutların dış cephelerinde sıva veya boya yapılmayarak doğal haliyle bırakıldığı, ahşap kısımlarda sıva üzerine kireç badana ile beyaz ve sarı renkli boyandığı görülmektedir (Paköz, 2013; Şekil 4.37).

Şekil 4.37. Cephe boyası beyaz ve sarı renkli Maraş evlerinden örnekler, Envanter no: 23-24 (Paköz, 2013).

Çatı Saçak Çıkmaları: Dış cephe olarak özellikle kat ve saçak çıkmalarında iç

bükey formlu cephe tasarımlarına çokça rastlanılmaktadır. Bu tasarımlar yapıya oldukça özgün bir estetik değer yüklemiştir. İç bükey dış cephe tasarımları ahşap malzemedен biçimlendirilmiştir. Bu tasarımın da temelinde yağmur suyunu yapıdan mümkün oldukça uzak tutmak için geliştirildiği öngörüsü oldukça doğru bir tespittir (Paköz, 2013; Şekil 4.38).

Şekil 4.38. Deligönüller Konağı'nda yer alan iç bükey saçak çıkmaları (Özger, 2021).

Maraş evlerinde cephe özellikleri arasında en çok dikkat çeken unsurlar arasında sac kaplamaya sahip çıkma veya katlardır. Bu çıkma veya katların yapılış sebeplerinden en öne çıkan nedenin soğuktan korunmak, yağışlarda ana yapıda yer alan taş, toprak veya kerpiç içeren duvar elemanlarından suyu uzak tutmak ve oluşabilecek tahribatı en aza indirmek olarak değerlendirilmektedir (Paköz, 2013; Şekil 4.39).

Şekil 4.39. Sac kat ve çıkma örnekleri, envanter no: 56-57-98 (Paköz, 2016).

Çeşmeler: Geleneksel Maraş evlerinde dış cepheyi tamamlayan bir unsur olarak

yuvarlak veya daha keskin hatlara sahip dikdörtgen veya kare formundaki çeşmelere rastlamak mümkündür. Bazı evlerde bu çeşmeler sokağa veya caddeye bakan dış cephede görülürken bazı evlerde iç avluda ana yapının zemin katındaki dış cephede yer aldığı görülmektedir (Paköz, 2016; Şekil 4.40; Şekil 4.41).

Şekil 4.40. 99 envanter numaralı Müftü Rafet Konağı'nda ve 148 envanter numaralı konutta yer alan iç avlu çeşmeleri (Paköz, 2016).

Şekil 4.41. Turan Mahallesi'nde yer alan 57 envanter numaralı konut ve Yörükselim Mahallesi'nde yer alan 201 envanter numaralı konuttaki dış cephe çeşmeleri (Paköz, 2015).

4.2.3. Yapı Malzemeleri ve Yapım Tekniği

Bu bölümde Geleneksel Maraş evlerinde kullanılan yapı malzemeleri ve yapım tekniği anlatılmıştır.

4.2.3.1. Yapı Malzemeleri

Geleneksel Maraş evlerinde yapı malzemesi olarak genellikle taş, toprak, ahşap, demir ve sac kullanılmıştır. Bölgede ahşap ve toprak malzemenin bolca bulunuşu ve işlemeye elverişli olması aynı zamanda sıcak iklim şartlarına karşı izole edici olması nedenleri ile mimarinin temel malzemesi olmuştur. Öncelikli olarak zemin katlarda taş malzemeler tercih edilirken üst katlarda toprak ve ahşap malzemeler tercih edilmiştir (Paköz, 2013).

Zemin katın duvarı ahşap kirişler arasında kaba taş ve üst katın ahşap karkas sistem olduğu görülmektedir. Üst katlar kerpiç dolgu tekniği ile yapılırken ahşap karkas ile alçı arasına ahşap torbada çita tekniği uygulanmıştır. Evlerin zeminleri genellikle yuvarlak ahşap kirişlerden yapılmıştır. Zemin katlarda tonozlu evler de bulunmaktadır. Evlerin çatıları ahşap malzemedan yapılmış çinko veya kiremit ile kaplanmıştır. Diğer yandan kapalı çıkmalarda zaman zaman sac malzeme kullanıldığı da görülmektedir (Paköz, 2015).

Ahşap: Temelde ağaçtan elde edilen ve birçok inşaat türevlerinde tercih edilen temel yapı malzemesidir. Geleneksel Maraş evlerinde de özellikle iskelet, çatı, balkon, tavan, zemin kaplama, saçak ve çıkmalarda çokça tercih edilen bir malzemedir. Konut iskeletinde ana yükü taşımak üzere kiriş direkleri, arakat ve çatılarda yer alan sundurmalar, saçakları ve çıkmaları destekleyen küçük formlu güçlü destek elemanları ahşap malzemenin en sağlam nitelikte olan çeşitleridir. Zeminler, merdivenler ve tavan kaplamalarında daha hafif ve daha ince ahşap malzemeler kullanılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte özellikle kerpiç ve taş malzemeli duvarlarda ana iskeleti sağlam tutma adına duvar dolgu malzemesinin belli aralıklarında dikey, yatay ve çapraz yer alan karkaslar görülmektedir. Kerpiç dolgulu duvarların cıva tutması için bağdadi isimli çiteler kullanılmaktadır. Kerpiç üzerine direk sıva yapılması zor olacağından bu çiteler üzerine sıvalar yapılmaktadır. Ayrıca yığma taş duvar içerisinde belli aralıklarla duvarı teraziye alma adına ahşap hatılları kullanılmıştır. Yapılarda ahşabın tercih edilmesinin bir başka nedeni, Maraş şehir merkezinin 1. derece deprem bölgesinde olması ve geçmişte yaşanan büyük depremlerden deneyim kazanarak kullanılmasıdır (Paköz, 2013; Şekil 4. 42).

Şekil 4.42. Deligönüller Konağı'nda yer alan ahşap hatıllar.

Toprak: Geleneksel bütün yapılarda izolasyon özelliğinin oldukça fazla oluşuyla tercih edilen bir malzemedir. İç Anadolu ve Doğu bölgelerinde bitki örtüsünün bozkır olduğu bölgelerde bir mecburiyet olarak kullanılmıştır. Geleneksel Maraş evlerinde ahşap ve taş malzemelerle birlikte işlevsel bir beraberlikle kullanılmıştır. Temelde su ve samanla harmanlanarak elde edilen çamur biçimine getirilerek belli kalıplarda kurutulduktan sonra kerpiç haliyle evlerde kullanılmıştır. Toprak malzemesi, Maraş evlerinde kerpiç ve bağlayıcı nitelikteki sıvama elemanı olarak kullanılmıştır. Kerpiçler genellikle ahşap karkaslarla birlikte sağlamlıkları artırılarak duvar dolgusunda tercih edilmiştir (Paköz, 2015; Şekil 43.)

Şekil 4.43. Kerpiç Duvar örneği, Envanter No. 36 (Paköz, 2013).

Demir ve Sac: Geleneksel yaşamda kullanılması ve edinilmesi günümüze göre oldukça kısıtlı olan demir ve sac malzemeleri Maraş evlerinde temel yapı malzemesi olarak kullanılmamıştır. Bununla birlikte sosyal kullanım alanları olan kapı

tokmaklarında, pencere, açık çıkma balkon korkulukları, merdiven korkulukları ve özellikle kapalı çıkma alanlarında demir ve sac malzemeleri çokça kullanılmıştır (Şekil 4.44).

Şekil 4.44. Kocabaş Konağı, zemin kat pencere korkuluğu ve sac çıkma örneği (envanter no 98) (Özger, 2021).

Taş: Geleneksel Maraş evlerinde kurulduğu topoğrafya itibarıyla dağlık olması yapım sisteminde ahşabın yanında taş kullanımının da elverişli olması sonucunu doğurmuştur. Bu sebeple Maraş evlerinde ahşabın yanında taş malzeme de çokça kullanılmıştır. Fakat deprem bölgesi olması, taş malzemenin oldukça ağır olması ve yapıda olabilecek yıkıntı durumlarında can ve mal kaybının en yüksek derecede olumsuz etkilenebilme sebebiyle genellikle zemin katlarda daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu nedenle yapının ahşap iskeletindeki temel taşıyıcılar, taş duvarlar üzerine planlandığından ahşap kirişlere binen yük minimize edilerek 1. kat iskeletleri oldukça sağlam inşa edilmiştir. Bununla birlikte az sayıda da olsa bazı yapıların tamamen taş yığma duvardan yapıldığı görülmektedir (Paköz, 2013; Şekil 45.).

Şekil 4.45. Köker Konağı, Tematik Mutfak Müzesi iç avlu cephesi (Özger, 2021).

4.2.3.2. Yapım Tekniği

Duvarlar: Geleneksel Maraş evlerinin çoğunda zemin katlar yığma, duvarlar ise ahşap kaba kirişli yığma taş tekniği ile yapılmıştır. Bazı evlerin birinci ve ikinci katlarında, bu taş duvarlar kısmen korunmuştur. Yapıların üst katları çoğunlukla ahşap karkas sisteminden yapılmıştır. Zemin katın duvar sistemi (ahşap kirişler arasında kaba taş) ve üst katın ahşap karkas sistem olduğu görölmektedir. Zemin kat taş duvarlarının kalınlığı 0.60-1.10 metre arasında değişmektedir. Bu duvarlar, ahşap kirişler arasına kaba taşlar serilerek ve derz dolgu malzemesi olarak toprak çamuru veya kireç kullanılarak inşa edilmiştir. Ahşap kirişler arasında üst üste 4-5 sıra taş yerleştirildiği görölmektedir. Üst katlar, ahşap karkas arasında kil kerpiç tekniği kullanılarak veya ahşap karkas üzerine çıta yapıştırılarak ve üzerine sıva uygulanarak yapılmıştır (Paköz, 2013; Şekil 4.46).

Şekil 4.46. Kurtuluş Mahallesi'nde yer alan 99. Envanter numaralı evin yarı taş yarı ahşap duvarlı cepheleri (Paköz, 2013).

Döşemeler: Geleneksel Maraş evlerinde ara kat döşemeleri ahşap malzemelerle kaplanmıştır. Ahşap ana kirişler üzerine çivilenerek birbirine kenetlenen kerestelerle zemin döşemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu döşemelerde suya dayanaklı olan ardıç ve çam ağaçlarından seçilen cilalanmış keresteler kullanılmıştır (Şekil 4.47)

Şekil 4.47. Mahmut Arifi Konağı, 1. kat, oturma odası ahşap zemin kaplaması (Özger, 2021).

Çatı/ Dam: Geleneksel Maraş evlerinde, tavan döşemelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Kıırma çatı şeklinde biçimlendirilen çatılar, kiremit ile kaplanmıştır. Çatılarda yer alan bazı sarkaçların iç bükey formda bazılarının da düz formda oldukları görülmektedir. Çatılarda kullanılan kiremitler yarım daire formunda olan geleneksel (alaturka) kiremitlerdir. Kerestelerle zemin kaplaması tekniğiyle boş yer kalmayacak şekilde bütün çatı iskeleti döşendikten sonra kiremitler birbirini tamamlayacak şekilde altlı üstlü şekilde döşenmiştir. Kocabaş Konağı'nda Şekil 4.47' de görüleceği üzere bazı çatılarda yer alan çıkma sarkaçların, toprağa çakılmış ve yapının terasını destekleyen kirişlerle kemer formunda birleştirildiği görülmektedir (Paköz, 2013; Şekil 48.).

Şekil 4.48. Köker Konağı avlusunda yer alan çatı, Kocabaşlar Konağı çatısında kemer birleşim formu çıkma açık alan sarkaçları, sokak görünümünden (Özger, 2021).

4.3. Bölüm Sonucu

Tarihsel süreçte gelişerek özgün bir karakter kazanan Geleneksel Maraş

evlerinin mimari özellikleri; cephe düzeni, plan özellikleri, mimari elemanlar ve kullanılan malzeme ve yapım tekniği detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Maraş evlerinin plan özellikleri olarak Geleneksel Türk Evi plan tipolojisindeki şemalara uygun olarak yapılmış olup analiz edilen konakların iç ve dış sofalı oldukları görülmektedir.

Dış mekân elemanları olarak avlu, ahır, mutfak, odalar, eyvan, mahzen (kiler), hela, hamam, merdivenlerin karakteristik özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. İç mekân elemanları olarak da öncelikle kapı ve pencereler olmak üzere dolap, raf ve ocak gibi öğeleri iç mekân kullanımında önemli belirleyiciler olarak yer almaktadır.

Yapı malzemesi olarak zemin katta taş diğer katlarda ise ahşap ve kerpiç malzemeler kullanılmıştır. Yapı tekniği sistemi olarak da zemin katta yığma taş duvar inşa tekniği ile üst katlarda kerpiç ve bağdadi çita tekniği kullanımının etkin olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5

GELENEKSEL MARAŞ EVLERİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖRNEKLERİ

Bu bölümde yeniden işlevlendirme kapsamında yeni işlev verilmiş Geleneksel Maraş evlerinden örnekler ele alınmıştır. Bu bağlamda Maraş Tematik Mutfak Müzesi, Köker Konağı, Mahmut Arifi Paşa Konağı ve Deligönüller Konakları seçilmiş ve değerlendirilmiştir.

5.1. Maraş Tematik Mutfak Müzesi

Kahramanmaraş, Merkez, Kurtuluş Mahallesiinde, 42014. Sokakta, 1785 ada 111 parselde bulunan, Kentsel Sit ve Yenileme Alanı içerisinde yer almaktadır. Yapı Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 26.03.2009 tarih ve 4788 sayılı karar ile tescillenmiştir. Tescil envanterlerinde 133 numarada kayıtlı konut Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 26.01.2012 tarih ve 524 sayılı kararıyla 2. Grup yapı olarak belirlenmiştir (Paköz, 2015).

5.1.1. Konumu

Vaziyet planı olarak ele alındığında yapıya ulaşım evin kuzey istikametinde yer alan 42014 sokaktan sağlanmaktadır. Güney kısmında Hacı Arslan İbrahim Caddesi, batısında ise Bedesten Sokak yer almaktadır (Şekil 5.1).

MUTFAK MÜZESİ VAZİYET PLANI

ÇARŞIBAŞI CADDESİ (BIÇAKÇILAR SOKAK)

Şekil 5.1. Tematik Mutfak Müzesi ve yakın çevresi (vaziyet planı) (Özger, 2021).

5.1.2. Tarihçe

Şahıs mülkiyetinde olan yapının kitabesi bulunmadığı için kim tarafından yaptırıldığı belli değildir. Ancak semtte oturanların ifadelerine göre konağın bulunduğu çıkmaz sokak boyunca 20. yy ilk çeyreği Hacıpaşalı ailesi fertlerinin ikamet ettikleri bildirilmiştir, bu sebeple bu aileler tarafından yaptırılmış olmasının muhtemel olduğu anlaşılabilir. Kesme taş, kaba yonu taş, bağdadi çita ve bağdadi sistem kullanılarak, yığma yapım tekniğinde, zemin + 2 kat ve cihannüma olarak inşa edilen yapının mimari ve yapısal özelliklerden dolayı Geç Osmanlı Dönemi yapılarından olduğu düşünülmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Tematik Mutfak Müzesi avlu cephesinden görünüm (Özger, 2021).

5.1.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri

Yapı, Geleneksel Maraş Evi Plan Tipolojisi içinde; Sofa, evin dış mekânı ile iç mekânı arasında bir geçiş alanı olarak değerlendirildiğinden, Dış Sofalı Plan Tipi şemasında tasarlanmıştır. Günümüzde özgün işlevi kullanılmamaktadır. Yapının, Maraş Tematik Mutfak Müzesi olarak yeniden işlevlendirmesi yapılmıştır.

5.1.3.1. Plan Özellikleri

Hafif eğimli bir topografyada yer alan yapı, parselin kuzeyine, güneye cepheleli olarak yerleşmiş olup, güneyinde avlusu yer almaktadır. Yapı dıştan TKGM verilerine göre 329 m² alana sahiptir. İki katlı bir yapıdır buna ek olarak yapıda bir de seyir terası olarak da adlandırılan cihannüma yer almaktadır.

Avlu ve Ögeleri: Parselde incelenen ana yapının dışında, özgün avluda hizmetli evi ve havuz tespit edilmiştir. Avlusu, özgün boyutlarını kaybetmiş, kimi yerlerde taş döşeme sökülerek veya sökülmeden üstü betonlanmıştır (Şekil 5.3). Ana yapının, avlu ve ögeleri içerisindeki ahır, ile birlikte sokağa açılan özgün avlu kapısı fiili durumda tespit edilememiştir. Avlu da ise yer yer özgün olan taş (tandır taşı) kalıntıları bulunmaktadır. Yine avlu da bu taş döşeme ile beraber aynı malzemeden yapılmış sekizgen formda özgün havuz mevcuttur

Şekil 5.3. Avluda yer alan sekizgen havuz.

Avlunun güneydoğusunda yer alan yapının özgün müştemilatı yıkılmıştır. Mülk sahiplerinin anlatımı ile bahçe zemininde ve duvardaki izlerden yapının zemininin tandır taşı olduğu duvarlarının da moloz taş duvar olduğu görülmektedir. Avluda ana yapının güneyinde iki katlı hizmetli evi yer almaktadır(Şekil 5.4). Zemin katı tandırlık (ashana), birinci katı da hizmetli evi yaşama alanı olarak kullanılmıştır.

Hizmetli Evi: Özgün işlevine uygun olarak iç mekân düzenlemesi yapılmış, işlev değişimi ile günümüzde toplantı salonu olarak düzenlenmiştir. Yarı açık bir çıkma alanına sahip olduğu görülmektedir(Şekil 5.4).

Şekil 5.4. Hizmetli evi ve Tandırlık (Özger, 2021).

Tandırlık: Hizmetli evinin alt katında ‘aşhana’ denilen zahirelik-tandırlık olarak kullanılan mekândır. Yapının özgün işlevine uygun olarak iç mekan düzenlemesi yapılmış ve ziyarete açılmıştır(Şekil 5.5).

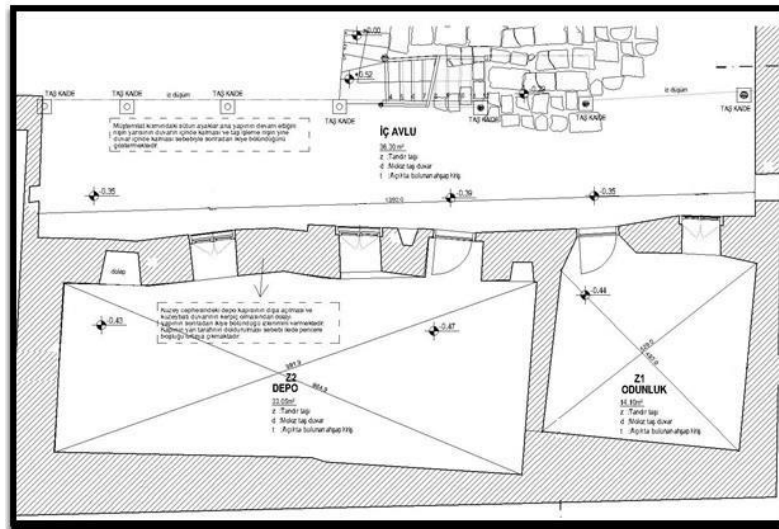
Şekil 5.5. Tandırılık iç mekan görünümleri (Özger, 2021).

Zemin Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapı, “Dış Sofalı” ve Avlulu plan tipine sahip kurgulanmıştır (Şekil 5.6). Yapının zemin katı; Odunluk bölümü 14 m², odalara dönüştürülmüş olan özgün işlevindeki depo bölümü 32 m², olmak üzere toplam alanı yaklaşık 46 m²dir.

Yapının Zemin katı depo ve odunluk, üst katlar ise konut olarak kullanılmaktadır. Zemin kat odaları dikdörtgen planlı olup, avluya açılan ahşap kapılı ve pencereli iki adet mekân yer almaktadır. Mekân zemini toprak, duvarları moloz taş ve bağdadi duvar, tavanın ise ahşap kirişleri açıkta bulunmaktadır. Odalar odunluk ve depo vasfıyla özgün oluşumda tasarlanmıştır (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Zemin kat röleve planı (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

Eski işlevinde zemin katta yer alan odunluk bölümüne giriş tek bir kapıdan sağlanmıştır.

Şekil 5.7. Yapının avludan güney cepheden odunluk giriş görünümü (Özger, 2021).

Merdiven arkasında kalan zemin kattaki kapılar özgün işlevinde soldan sağa 1.

Kapı odunluğa, 2. Kapı ise ahıra açılacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 5.8).

Şekil 5.8. Zemin kat avludan genel görünüm (Özger, 2021).

Dönüşüm sonrası zeminde yer alan odunluk bölümü bay-bayan tuvaleti, ahır bölümü ise müze misafirlerine yöresel lezzet ikram sunulması için mutfak olarak değiştirilmiştir (Şekil 5.9).

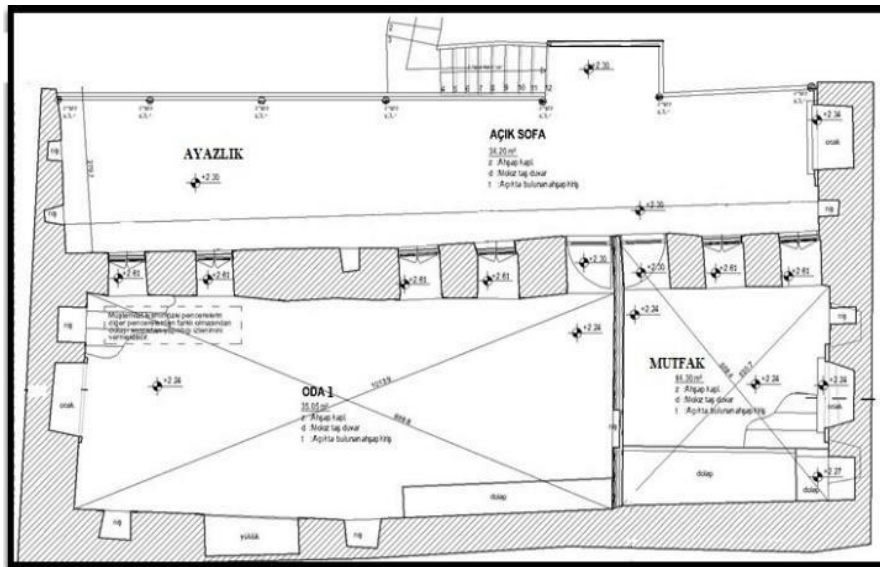
Şekil 5.9. Odunluğun ve ahırın yeni işlevi (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapının 1 katı; Oda 1 35 m², Sofa 34 m², Mutfak 14 m² ve Ayazlık 30 m² bölümden oluşmaktadır. Yaklaşık kullanım alanı takriben 113 m² civarındadır (Şekil 5.10).

1. kat zemin katla aynı “Dış Sofalı” plan şemasına sahiptir. Üst kat açık sofasının batısında yer alan ayazlık, günümüzdeki işlevsel kullanımından dolayı oturma alanı olduğu anlaşılmaktadır.

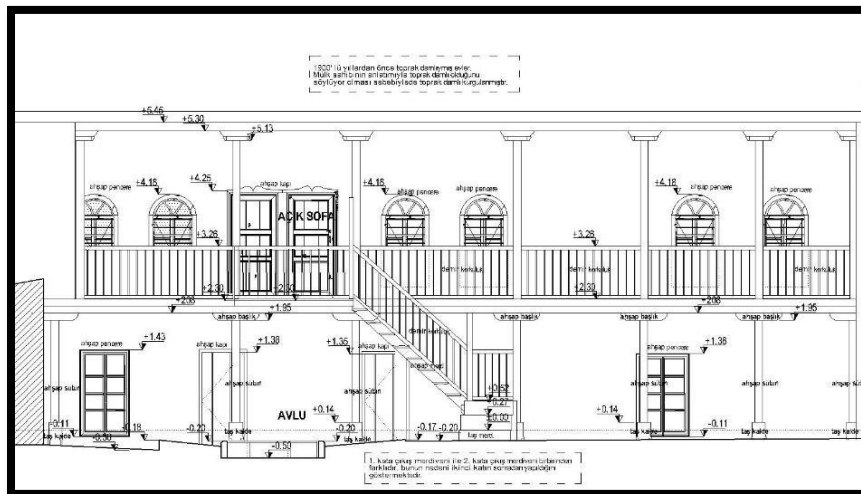
Şekil 5.10. 1. Kat röleve planı (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

1. kat açık sofada “oda 1” olarak belirtilen mekanın dışındaki daha çok yazlık kullanım için kullanılan ‘ayazlık’ bölümü, asıl işlevine uygun olarak teşhir edilip ziyarete açılmıştır (Şekil 5.11).

Şekil 5.11. Yazlık yaşam alanı olarak kullanılan ayazlık (Özger, 2021).

1. Katta mekânlar, ahşap konstrüksiyonlu ön sofaya açılmaktadır. Sofanın konstrüksiyonu, zeminde taş kaide ve ahşap yuvarlak kesitli sütunlara oturtulmuştur. Bu açık sofaya avludan taş ve ahşap merdiven ile çıkılmaktadır. Korkuluklar demir, Küpeştesi ahşap malzemeden yapılmıştır (Şekil 5.12). Zemin ve tavan döşemeleri ahşaptır. Sofadaki pencereler de ahşap malzemeden üst kısımları kemerli ve demir parmaklıklı olarak inşa edilmiştir. Merdivenin karşı cephesinde ise bir adet tuğla kemerli ocak ve yanında niş bulunmaktadır. Odalarda tek cephe boyunca ahşap dolaplar bulunmaktadır. Mutfakta 1 adet taş kemerli ocak ve yanında niş bulunmaktadır

Şekil 5.12. Yapının önden görünümü röleve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

1. Kat planında (Oda 1, 2'ye) iki ayrı kapıdan girişi bulunan ‘ayazlık’ denilen yazlık oturma bölümü (açık sofa) daha önce oturma ve yaşam mekânı olarak kullanılan alandır Mekân özgün işlevine uygun yeniden teşhir edilip ziyarete açılmıştır (Şekil 5.13).

Şekil 5.13. Ayazlık bölümünde yer alan yaşam alanı (Özger, 2021).

Kapıda kullanılan taşların daha önce yıkılan bir kilise müstemilatının taşları olduğu belirtilmiş olup, duvarda işlemeli kilit taşı örnekleri ve ayrıca ‘kandillik’ için nişler göze çarpmaktadır (Şekil 5.14).

Şekil 5.14. 1. katta yer alan kandillik (Özger, 2021).

Ayrıca 1. katında açık sofada bulunan yazlık mutfak bölümü, asıl işlevine uygun olarak teşhir edilip ziyarete açılmıştır (Şekil 5.15).

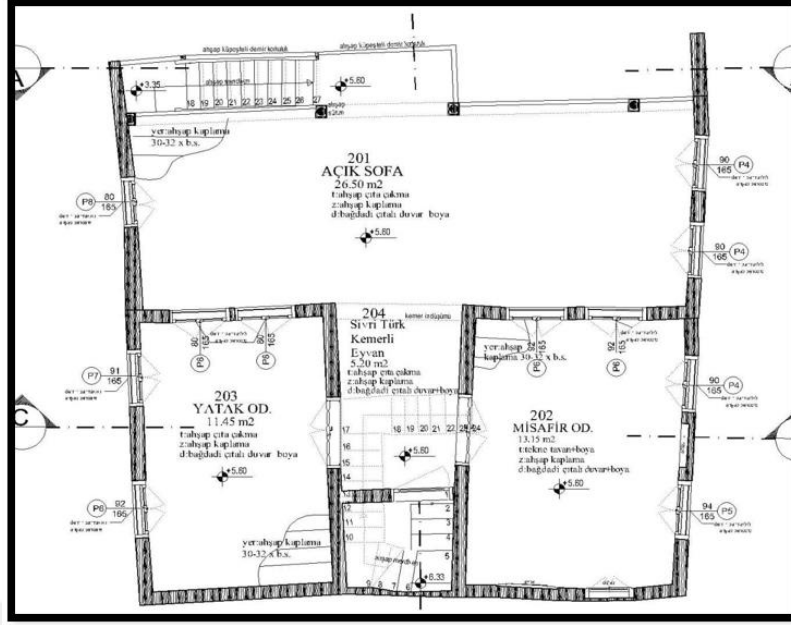

Şekil 5.15. Sofada yer alan yazlık mutfak (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Alt katla aynı “Dış Sofalı” plan şemasına sahiptir. Yapının ikinci katı; açık sofa bölümü 26 m², gelin yatak odası bölümü 11,45 m², ebeveyn yatak odası bölümü 13,15 m² olmak üzere toplam alanı yaklaşık 52 m²’dir.

2. Katta orta eyvan ve eyvana açılan mekânlar bulunmaktadır. Ahşap merdiven devam etmektedir. Eyvanın kemerli bir girişi vardır ve mekânın önünde avluya bakan (güney) kısımda sofa vardır. Bu katta kuzeybatıda yer alan mekânın tavanı dikdörtgen formda tekne tavadır. Diğer bölümlerde tavanlar klasik çıtalı ahşap kaplamadır. 11 m²’lik yatak odası, 13 m²’lik misafir odası 5 m²’lik kemerli eyvan ve yaklaşık 26 m²’lik de bir açık sofa bulunmaktadır. Eyvanın kuzeyinde kapalı bir mekân içinde cihannümaya çıkan 24 basamaklı ahşap merdiven yer almaktadır (Şekil 5.16).

Şekil 5.16. Yapının 2. kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

Yapının 2. Kat planı ele alındığında mülk sahibinden alınan bilgilere göre 2. Kat ve cihannüma kısımları yapıya sonradan eklenmiş bağdadı çitalı duvar ve ahşap malzeme ağırlıklı olarak inşa edilmiştir. Döşemeler, kapı pencereler ahşap, sofa ve yapı içindeki merdivenler ahşap olarak yapılmıştır. Yapının bu bölümleri günümüze kadar ulaşmıştır ve restorasyonda korunmuştur.

Odaların tavan döşemesini izleyerek, özgün durumlarını ve boyutlarını saptamak olasıdır. Odalarda sedire ya da sedirlerin döşemedeki izine rastlamak mümkün değildir. Odaların geleneksel öğeleri analiz edildiğinde; dolap, yüklük, raf, ocak gibi temel iç mekan elemanlarının mevcut olduğu görülmektedir (Şekil 5.17).

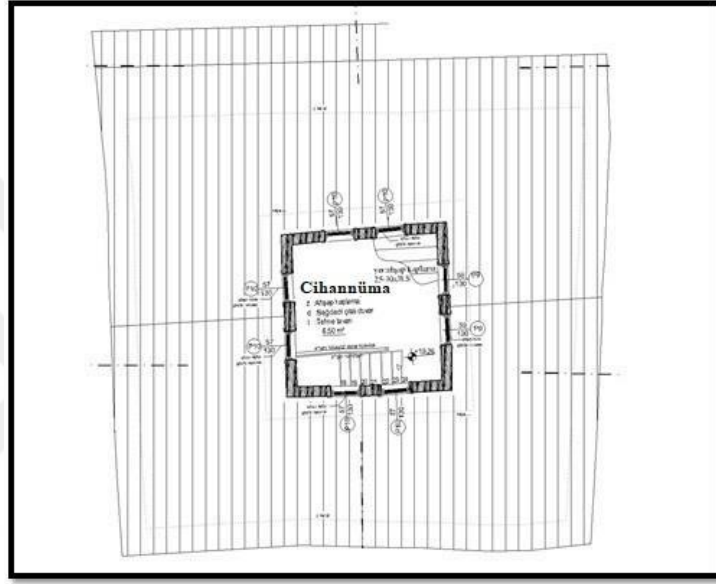

Şekil 5.17. 2. Katta yer alan iç mekân elemanları (Özger, 2021).

Cihannüma Planı;

İkinci katın hemen üzerinde yer alan seyir terası olarak da adlandırılan cihannüma ahşap kaplıdır. Kullanım alanı toplamda 6,5 m2 olarak tescillenmiştir. Bağdadi çita tekniği ile tasarlanan bu mekân toplamda 8 pencere kullanılmıştır (Şekil 5.18).

Bağdadi sistemde kare planlı, cephelerde 2 şer toplamda 8 adet giyotin pencere (ahşap kafesli) ile inşa edilen cihannümanın tavanı kubbe şeklinde tekne tavanıdır, döşemesi ahşap kaplama ve dönem özgünlüğünü bu bölüm korumuştur.

Şekil 5.18. Cihannüma rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

5.1.3.2. Cephe Özellikleri

Yapının cephelerinin özgünlüğünü büyük oranda koruduğu görülmektedir (Şekil 5.19). Yapının kapı ve pencereleri dikdörtgen formdadır. Doğu cephesi ve cihannüma cepheleri ve çatısı aslına uygun olarak kaplanmıştır. Yığma taş duvarla yapının ana duvarları inşa edildiğinden dış cephede herhangi bir sıva veya boya kullanımı söz konusu olmamıştır. 2. kat çatı çıkması avluya doğru oldukça uzun bir biçimde tasarlanmıştır. Böylelikle yağış gibi olumsuz hava şartlarından en yüksek düzeyde yapının korunması sağlanmıştır. Yapının önünde yer alan zemin kat merdiveni taş yığma duvar üzerine kondurulmuştur. Yine 1. Katta yer alan merdiven ise tamamen ahşap elemanlardan tasarlanmış ve demir korkuluklara sahiptir. Ön cephede yer alan dikmeler köşeli olarak tasarlanmış ve taş oturtma üzerine yerleştirilmiştir. Açık çıkma alanlarını destekleyen dikmelerin tavanla birleştiği yerde ahşap kemerlerin olduğu

görülmektedir. Dış cephede kemerler haricinde herhangi bir bezeme unsuru olmadığı görülmüştür.

Şekil 5.19. Tematik Mutfak Müzesi ön cephe detayları (Özger, 2021).

5.1.3.3. Yapım Tekniği

Yapının rölöve planlarından hareketle taş duvar örülme şekilleri değişmiştir. Ahşap hatıllı moloz taş duvar ve kerpiç duvar kullanılmıştır. Odalar bağdadi çıtalı duvarlar ile bölünmüştür. Döşemeler ve bina aslını yitirmeden günümüze kadar gelmiştir. Yapı kullanım amacına göre planlanıp, sofa ve odalar kullanılmaya devam edilmiştir.

5.1.3.4. Değişim ve Bozulmalar

Ana yapı, kütle olarak korunmasına karşın, iç mekânda mevcut odaların ara bölme duvarlarının kaldırılması ile daha mekânsal hacimlere dönüşüm geçirmiş olduğu görülmektedir. Yapının mekânları, yapının işlevinin değişmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Ancak, bugünkü değişmiş durumundan, özgün durum okunabilmektedir. Mekânların boyutları ve birbirleri ile olan ilişkileri değiştirilmemiştir. Oda genişletilmesi, bölünmeleri, eklemeler ve onarımlardan dolayı meydana gelen malzeme değişiklikleri yapılmıştır. İç mekân yüzeylerinde yer alan izlerden rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Yapının neredeyse tamamında özgün olmayan malzemeler vardır ve 3 farklı

malzeme gözlemlenmektedir. Çimentolu müdahaleler mevcuttur. Cepheler, çatı üst kaplamaları ve odalar muhdes malzeme ile kaplanmıştır. Taşıyıcı kirişlerin birçoğu işlevini yitirmiştir. Taşıyıcı moloz ve kerpiç duvarların ise özgün haline göre yeniden inşa edildiği gözlemlenmiştir. Çatı kısmı mülk sahiplerinin anlatımı ile toprak dam olarak şekillendirilmiş, 2 çeşit merdiven izine rastlanmıştır. Yapıda yer alan taş kaideli ahşap sütunların, ahşap kapı, pencere, merdiven vb. kısımların günümüze kadar aslımı koruduğu görülmüştür.

Aynı zamanda yapının doğusunda da iki katlı hizmetli evi yer almakta olup, mimari özellikleri bozulmuş durumdadır. Özgününde ana bina ile birleşik olduğu izleri bulunmuş olup sonradan hasara uğradığı için farklı malzemelerle tekrardan yapılmış, zamanla da ihtiyaca binaen bu yapı ikiye ayrılmıştır.

Taşınmazın güneybatısında yapıya bitişik olan ve müzenin idare birimi işleri için kullanılan betonarme bir ek idari yapı mevcuttur.

5.1.3.5. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi

Özgün dokuya en az müdahale ile gerçekleştirilmesi, yapım tekniklerinin eskisine benzer/uyumlu olmasına dikkat edilmesi, yapının iç düzenlemesinin değiştirilmemesi, mekânların bütünlüğünün zedelenmemesi göz önünde tutulması gereken başlıca kurallardır. Restorasyon projesi genellikle, yalnız strüktürün sağlamlaştırılması ve uygulanacak teknolojilerin belirtilmesiyle kalmaz, tarihi yapının yeniden kullanılmasıyla ilgili önerileri de içerir. Verilmesi istenen işlevin yapıya uyarlanabilirliği araştırılır ve yeniden kullanım projesinin eserin kütsel ve mekânsal özelliklerini bozacak ekler, değişimler getirmemesine dikkat edilir. Bilimsel restorasyonda olabildiğince az müdahaleyle, anıtın tarihi belge ve estetik değerinin korunması amaçlanır (Ahunbay, 2009).

19. yüzyılın dönümüne şahitlik eden ve bu dönemin sosyal yapısını, mimari beğenilerini yansıtan yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması kültürel süreklilik için bir zorunluluktur. Yapıların bütünlüğünü, tipolojik özelliklerini ve mekânsal ilişkilerini zedelemeyecek uygun bir işlev verilerek sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir(Yenel, 2015, s.70).

Mimari kurgu, taşıyıcı sistem, yapım tekniği, malzemeye yönelik mevcut durum analizleri ile avlu peyzajının mevcut durumunun incelenmesi sonucu edinilen

verilerin, restorasyon çalışmalarıyla beraber değerlendirilmesiyle, oluşan hasarların iyileştirilmesine yönelik içerikli detaylı müdahale önerilerini kapsayan çalışmalar hazırlanmalıdır. Tescilli yapılmış eski eser sivil mimarlık yapısının cephe ögeleri; pencere, kapı, saçak, pervaz, basit payanda, parmaklık, dikme, vb. l, biçim ve malzeme olarak değiştirilmemelidir. Binanın fiziksel görünümünü etkileyecek değişiklikler yapılmamalıdır. İ mekânlar ise, sosyal yapımızdaki değişiklik ve sıhhileştirmenin gereği olan isknlar önerilmesi temel yaklaşımlardır. Yapının avlusuyla bir bütün olduğu ve özgün ilişkileri koruma kapsamında değerlendirilmesinin önemi vurgulanarak, özgün bahçe düzenlemesini esas alan yeni durum(Yenel, 2015, s.70) planı önerilmelidir. Avlunun zgn peyzajının aynen korunarak bahçe düzeninin özgün biçimi ve donatılarıyla varlığını sürdürmesi gerçekleştirilmelidir(Yenel, 2015, s.71).

Yapıda, mekânsal değişiklikler ve taşıyıcı eleman ve malzeme bozulmaları incelenmiştir. Yapının taşıyıcı elemanlarında ve malzemesinde bozulmaya işaret edebilecek bir iz gözlenmemiştir. İna edilmesinden bu yana geçen yüz yıla yakın zamanda strüktür ve malzemelerinde ciddi bir hasarın olmaması, özenle ve kaliteli malzemelerle inşa edildiğinin göstergesidir. Ancak, gerek konut kullanımında iken gerekse yeni işlevine dönüştürülürken yapıda i ve dış mekânsal değişimler yapılmıştır. Zaman içinde avlunun, büyük bölümü türemiş yapılarla dolmuştur.

Tüm bunlardan hareketle Maraş Tematik Mutfak Müzesi, restorasyon yaklaşımı ve genel müdahaleler açısından yapılan incelemeler sonucu, yeniden işlevlendirilmesi hem kültürel mirasın yaşatılması hem de konum olarak işlev dönüşümü olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Yapı yeniden işlevlendirme sürecinden önce özgün işlevi olan konut olarak kullanılmıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak özgününe en az zarar verme düşüncesiyle Dulkadiroğlu Belediyesi tarafından aslına uygun şekilde restore çalışmalarının ardından Tematik Mutfak Müzesi'ne dönüştürülürken yeniden işlevlendirilmiştir.

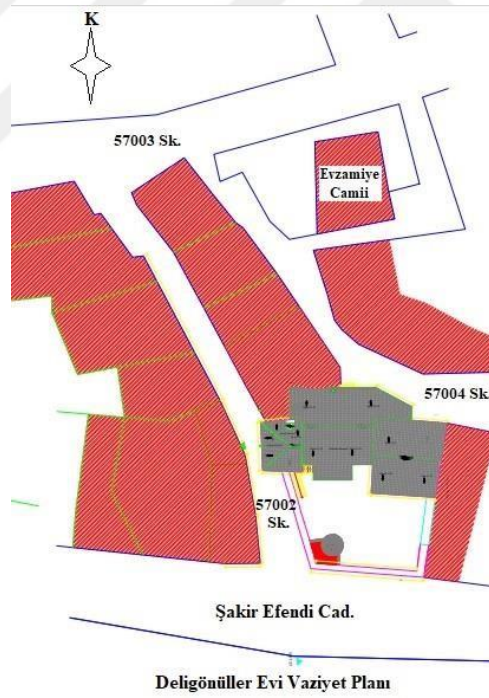
5.2. Deligönüller Konağı

Kahramanmaraş Merkezinde İsa Divanlı Mahallesi Altın Sokak No:2 de, Bey Cami yanında bulunmakta olup, 35 ada, 307 pafta, 37 parselde, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 1985 yılında ve 1629 karar numarasıyla tescillenmiştir. Yapı 2. Grup yapılarıdır.

5.2.1. Konumu

Konak, Kahramanmaraş ili, Dulkadirouğlu İlçesi, Divanlı Mahallesi, Şakir Efendi Caddesi, 57002 Sokak ile Altın Sokak arasında bulunmaktadır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kültür Sanat ve Turizm Şube Müdürlüğü çalışma alanı içerisinde yer almaktadır.

Vaziyet planı olarak ele alındığında yapıya ulaşım 57002 Sokak'tan sağlanmaktadır. Güney kısmında Şakir Efendi Caddesi yer almaktadır (Şekil 5.20).

Şekil 5.20. Deligönüller Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı) (Özger, 2021).

5.2.2. Tarihçe

Günümüzde Anadolu'nun genelinde olduğu gibi, Kahramanmaraş'ta da konut mimarisi örneğine, 19 yy. öncesine kadar gidebilen pek fazla örnek bulunmamaktadır. Deli Gönüller Evi, sağlam bir statüğe sahip olması nedeniyle günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yapı'nın ikinci katında bulunan, 4 satırdan oluşan ve Ermenice olan

yazıtta son satırda rakamla 1882 tarihi okunmaktadır. Ermenice olan bu yazı günümüz Türkçesine çevrildiği zaman yapıma mı, onarıma mı ya da hibe benzeri bir konuya mı işaret ettiği anlaşılacaktır (Şekil.5.21).

Şekil 5.21. Avludan Güney Cephe Görünümü (Özger, 2021).

Şekil 5.22. 1. Kat Dış Sofada yer alan Ermenice kitabe (Özger, 2021).

5.2.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri

Yapı, iki katlı olup, birinci katı Geleneksel Maraş Evi Plan Tipolojisi içinde; “Dış Sofalı- U Plan” Tipi şemasında tasarlanmış, Odalar Sofanın üç kenarında yer almaktadır. Günümüzde özgün işlevi kullanılmamaktadır. Yapının, “Kadın-Aile

Danışma Merkezi” olarak yeniden işlevlendirmesi yapılmıştır.

5.2.3.1. Plan Özellikleri

Yapı dıştan TKGM verilerine göre yaklaşık 250 m² alana sahiptir. Yapı geniş avlusu ve gerisinde zemin+1 katlı olarak inşa edilmiştir. Geç devir Osmanlı konut mimarilerinden olan yapı; Türk evi plan şemasının dış sofalı tipini göstermektedir. Zemin katında küçük mazgalların aydınlattığı ahır, kiler, depo ve de mutfak görevinde kullanılmış odalar, önlerinde geniş bir sahanlık yer alır. Sahanlığın uç taraflarında ise yalak ve niş bölümlerinden oluşan, kesme taştan süslü iki çeşmesi mevcuttur. Yine bu bölgede basık kemerli ve genişçe bir ocak bulunur. Helâ kısmı ise üst kata çıkış merdiveninin altına yerleştirilmiştir.

Avlu ve Ögeleri: Avlu kısmına geçtiğimizde ise sahanlığın uç taraflarında ilk zamanlarında suyunu membasından alan ve sürekli aktif olan süslü nişlere sahip iki çeşmesi, basık kemerli genişçe bir ocağı ve de merdiven altına yerleştirilmiş helâ kısmı bulunmaktadır(Şekil 5.25). Ayrıca avluyu çevreleyen kale duvarları, güvenliğin yanında mahrem hayata verilen değeri de göstermesi bakımından önemlidir.

Tandırılık: Avluda bulunan ‘Tandırılık’ orijinal olarak korunmuş, ancak günümüzde konağın yeni işlevine uygun olmadığından kullanılmamaktadır. (Şekil 5.23).

Şekil 5.23. Tandırılık görünüm (Özger, 2021).

Tandırılık bölümü Maraş evlerinde ‘yazlık mutfak’ olarak kullanılmıştır.

Çeşme: Avludaki çeşme orijinal hali ile korunmuş ancak konağın yeni işlevinde değerlendirilememektedir. Kırmızı kahverengi düzgün kesme taştan imal edilen çeşme işlevini yitirmiş, görsel olarak varlığını muhafaza etmektedir. (Şekil 5.24).

Şekil 5.24. Zemin kat avludan genel görünüm (Özger, 2021).

Hela: Merdivenin altında basık kemerli bir girişi bulunan küçük bir tuvalet, tuvaletin kuzeyinde küçük dikdörtgen havuzu ve taş kemerli bir nişi bulunan çeşme ve çeşmenin iki yanında duvara gömülmüş iki ahşap raf yer almaktadır. Çeşmenin hemen solunda basık kemerli ve oldukça büyük bir yazlık ocak bulunmaktadır (Şekil 5.25).

Şekil 5.25. Merdiven altına yerleştirilmiş hela (Özger, 2021).

Ahır: Bu odada yan yana iki adet aynı boyutta kapıya yer verilmiş olduğu ve mazgal pencerelere yer verildiği ve tavanının ahşap kaplı olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Bu odanın içerisinden bitişiğindeki odaya bir kapı aralığı ile iki mekân arasındaki bağlantı sağlanmaktadır. Bu kısmın önündeki sahanlığın zemini taş kaplanmış olup, bu kısmın önüne de iki ahşap dikmeyle üst kattaki sofanın öne doğru uzaması sağlanmıştır. Günümüzde ise toplantı odası olarak yeni işlevi ile hizmete açılmıştır. (Şekil 5.26).

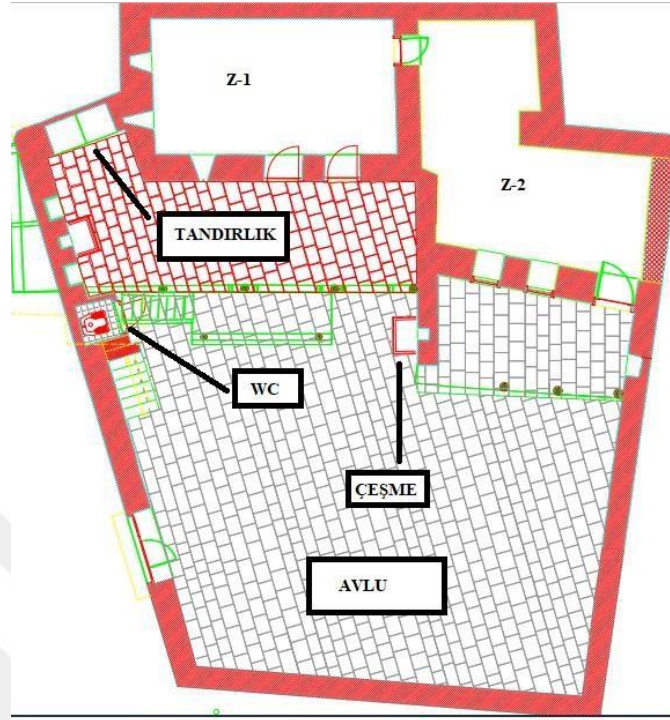
Şekil 5.26. Ahır (Özger, 2021).

Zemin Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapı, “Dış Sofalı-U Plan ve Avlulu” plan tipine sahip kurgulanmıştır (Şekil 5.27). Avlu kapısının solundaki merdivenle, ikinci katın sofasının genişleyen kısmına çıkılmaktadır. Sofa sağdaki ikinci bölümde de öne doğru tekrar genişlemektedir (Şekil 5.21) Solda, sokak tarafına çıkıntı yapacak şekilde oluşturulmuş Başoda (Z-1) yer almaktadır. Bu odanın giriş kapısının etrafı ahşap kaplı, taçlı ve iki kanatlı kapı dikdörtgen motifli panolara ayrılmıştır. Girişin sağ tarafında duvara gömülü olan dolap özgün olup hemen yanındaki yüklüğün sonradan yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Tavan ahşap kaplanmış, iki sıra testere dişi motifli çerçeve içerisine sekiz dilimden oluşan prizmal bir düzenleme, ortada sekizgen bir göbekte sonlanmıştır. Göbekte çerçeve arasında iki sıradan oluşan Tepelik Rumi motifine benzer bir motifle hareketlendirilmiştir. Bu odanın, güneyde üç, batıda üç ve doğuda bir adet pencere açıklığına yer verilmiş olmakla birlikte; batıdaki pencerelerin kuzeydeki iki tanesi ile

doğudakinin içi sonradan doldurulmuştur. Pencereleler dikdörtgen ve aşağıdan yukarıya doğru sürgülü (giyotin) biçimdedir.

Şekil 5.27. Zemin kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi (KUDEB Arşivi)).

Mutfak: Zemin katta doğu cephede bulunan, projede (Z-2) olarak yer alan mutfak(Şekil 5.28) olarak planlanmıştır. Mutfak orijinalde kışlık mutfak olarak kullanılmış olup günümüzde de ‘Eğitim Merkezi’ için Mutfak işlevine uygun olarak yeniden dizayn edilmiştir ve kullanılmaktadır. Mutfak kısmına da bitişik odadaki gibi iki basık kemerli pencere ve basık kemerli bir kapı açıklığına yer verilmiştir. Bu iki odanın güney cephesinin simetrik olarak düzenlenmesi cepheyi hareketlendirmek amacı taşımaktadır.

Şekil 5.28. Zemin katta yer alan kışlık mutfak (Özger, 2021).

Mutfağın girişinin karşısında 5 gözlü bir raf ve iki yanında yine duvara gömülü dolap bulunmaktadır. Girişin solunda duvara monte edilmiş 5 gözlü ahşap bir raf bulunmaktadır. Bu bölümün üstü bakımsızlık nedeniyle çökmüş durumdadır (Şekil 5.29).

Şekil 5.29. Mutfak genel görünüm (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapının 1 katının yaklaşık kullanım alanı takriben 125 m² civarındadır (Şekil 5.10). 1. katta açık sofadan giriş sağlanan toplamda 6 adet oda yer almakta ve Oda 1-1 Birinci katın doğu yönünde olup sokağa cumba ile çıkması bulunmaktadır. Oda 1-2, 1-3 ve 1-4 kuzey-güney yöneliminde olup kuzey cepheleri sağdır. Batıdaki iki oda 1-5 ve 1-6 olarak belirtilmiş olup, yapı orijinalinde birleşiktir. 1-5 yeniden

işlevlendirmeden sonra bekleme odası, 1-6 ise Psikolog-Danışan görüşme odası olarak kullanıma açılmıştır

1. kat odaları aile bireylerine ait yatak ve yaşam odaları işlevinde asıl yaşam alanlarını işaret eden altı oda mevcut iken; hali hazırdaki 1-4 numaralı mahal şimdilerde üst kat lavaboları olarak kullanılmakta ve beş oda bulunmaktadır. Bu katta geleneksel Türk Evi plan şemasının dış sofalı(hayat) tipi uygulanmıştır. 1. kat “Dış Sofalı-U Plan” şemasına sahiptir. Bu planda tüm odaların açıldığı geniş dış sofa(hayat) yer alır. Bu katta sofaya açılan güneybatıdaki oda evin büyükanne ve büyükbabanın mekânı için ayrılmış başoda (Oda 1-1) yer almaktadır. Bu odada taçlı kapı girişi, ince bir işçiliğe sahip ahşap oymalı göbekli tavanı, sokağa doğru genişleyen düzeni ve de ahşap atkılı kavisli saçak altı düzenlemesi bulunmaktadır. Ayrıca baş odanın sokağa doğru yaptığı çıkıntı evin dış cephesine de sokağa da bir hareketlilik kazandırdığı dikkati çekmektedir (Şekil 5.30).

Şekil 5.30. 1. kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

1. kat Dış Sofa’da açık çıkma alanına bağlı altı adet oda bulunmaktadır. Bu odalarda yer alan kapılara bakıldığında oda 1-1’de yer alan kapının oldukça önemli bir estetik değere sahip olduğu görülmektedir(Şekil 5.30). Onu takip eden oda 1-2 ve oda 1-3’te ise taş yığma duvarlarda yer alan ahşap kapıların kemerli olduğu görülmektedir. Oda 1.4, oda 1-5 ve oda 1-6’da yer alan kapıların ise klasik dikdörtgen formdaki ahşap kapılar yer almaktadır. Her kapının önüne denk gelecek aydınlatıcı cam avizelerle de estetik değer yakalanmaya çalışılmıştır. Açık çıkma alanında yer alan korkuluklar ise ahşap elemanlardan oluşturulmuştur (Şekil 5.31).

Şekil 5.31. 1. kat genel görünüm (Özger, 2021).

Odalarda iç mekan elemanları olarak raf, yüklük, dolap, sedir ve orta sehpa gibi elemanların oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir. Sedirler genellikle “U” formunda tasarlanmıştır (Şekil 5.32).

Şekil 5.32. Oda 1-3 ve Oda 1-4'ten genel görünüm (Özger, 2021).

1. Katta yer alan oturma odasında iç mekan elemanları olarak yer minderlerinin hakim olduğu söylemek mümkündür. Kısa tül perdeler ve kırmızı güneşlik perdeler odaya simetrik bir algı katmıştır (Şekil 5.33).

Şekil 5.33. 1. kat 1-1 numaralı mahal giriş kapısı (Özger, 2021).

Şekil 5.34. Oturma odası (Mahal 1-2) genel görünüm (Özger, 2021).

Oda 1-1’de yer alan geometrik ahşap tavan bezemeleri ile avize geç Osmanlı dönemi sivil mimarisinin karakteristik bezeme üslubundadır. (Şekil 5.35).

Şekil 5.35. 1. Kat ahşap tavan bezemeleri (Oda 1-1) (Özger, 2021).

5.2.2.2. Cephe Özellikleri

Kahramanmaraş'ın genelinde olduğu gibi oldukça yüksek tutulan avlu duvarının doğu ve batıda, güney yöndeki kısımları ile güney duvarının tamamının yıkılıp briketle yenilendiği gözlenmektedir. Oda 1-1, oda 1-4 ve oda 1-5 ahşap iskelet olarak tasarlanmıştır. Yapının diğer odaları ise taş duvar olarak planlanmıştır (Şekil, 4.36).

Şekil 5.36. Ön cephe avludan görünüm. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

Kırma çatı olarak tasarlanan çatının meyil yüksekliği oldukça düşük olarak tasarlanmıştır. Çatıda ahşap iskelet üzerine alaturka kiremitler yerleştirilmiştir (Şekil 5.37).

Şekil 5.37. Çatı görünümü (Özger, 2021).

Oda 1-1, taş duvar üzerine ahşap iskelete sahip bir şekilde planlanmıştır. Bu bölüm sıvanmış ve beyaza boyanmıştır. İç dolgu malzemesi olarak ise kerpiç kullanılmıştır (Şekil 5.38).

Şekil 5.38. Sokak cephesi (Özger, 2021).

Yapının girişi yapının batı cephesinde yer alan sokaktan sağlanmaktadır. Avluda yer alan duvar yükseklikleri birbiriyle eşit değildir. Duvarlarda bakır çerçeveli cam ışıklandırmalar kullanılmıştır (Şekil 5.39; Şekil 5.40).

Şekil 5.39. Avlu genel görünüm (Özger, 2021).

Şekil 5.40. Avlu duvarı güney cephesi sokak görünümü (Özger, 2021).

5.2.3.3. Yapım Tekniği

Ana yapının Batısında basık kemerli, kırmızı kahverengi düzgün kesme taş kaplı ve enikli (tek kişinin geçebileceği büyüklükte) tabir edilen ahşap kapıdan bir basamakla avluya girilmektedir. Avlu girişinin sol tarafında, yarı yüksekliğe kadar duvara gömülmüş yekpare taşlardan oluşan, yarı yükseklikten sonrası ahşaptan yapılmış merdiven birinci kata çıkışı sağlamaktadır. “Malzeme olarak yapıda karma yapım tekniği görülür. Zemin kat beden duvarları, kaba yonu taş, açık sofada düzgün kesme taş; diğer bölümler ise ahşap karkas üzerine farklı malzemelerden oluşturulmuş harç kullanılarak bağdadi örgü düzeninde inşa edilmiştir. Bunların yanında tüm kapı ve pencere kanatlarında, merdivenlerde, yer döşeme ve dolaplarda ahşap malzeme işçiliği görülmektedir. Yapı plan özellikleri, kullanılan malzeme ve kültürel özellikler ile Osmanlı devri geleneksel konut mimarisinin yöresel özelliklerini yansıtmaktadır.”

5.2.3.4. Değişim ve Bozulmalar

Ana yapı, kütle olarak korunmasına karşın, iç mekanda zamanla değişen kullanım ihtiyaçlarına paralel değişimlere uğramıştır.

Yapının mekânları, yapının işlevinin değişmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Ancak, bugünkü değişmiş durumundan, özgün durum okunabilmektedir. Mekânların boyutları ve birbirleri ile olan ilişkileri değiştirilmemiştir.

Avluda bulunan ‘Tandırılık’ özgün olarak korunmuş, ancak günümüzde konağın yeni işlevine uygun olmadığından kullanılmamaktadır.

Zemin katta ön cepheye göre sol tarafta yer alan kışlık mutfak işlev dönüşümü sonrası da yine mutfak olarak kullanılmaktadır.

5.2.4. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi

Deligönüller evi ile ilgili restitüsyon etüdülerine dayanak teşkil eden çok az sayıda ve sınırlı kaynaklara sahip bulunmaktayız.

Deligönüller evine ilişkin restitüsyon çalışmalarında;

- Yapının mevcut durumundan,
- Yapıda var olan izlerden,
- Yapıya yönelik bugüne kadar yapılan araştırmalardan,
- Yapıldığı döneme ait kayıtlardan ve
- Benzer dönem yapılarıyla yapılan karşılaştırmalardan yararlanılmıştır.

Yapıdaki mevcut izlerden ve yapının mevcut durumundan anlaşılacağı gibi yapı ilk yapıldığı haliyle günümüze kadar gelebilmiştir.

Deligönüller evi uzun zamandır terkedilmiş ve işlevsiz vaziyette olması korunmasını güçleştirip zaman içerisinde daha çok tahrip olmasına yol açmıştır. **Hasarların** ağırlıklı olarak özellikle çevresel doğal etkenlerden, yağmur sularından kaynaklandığı ikincil olarak’ta terkedilmiş ve işlevsiz olmasının bozulmaları hızlandırmış olduğu düşünülmektedir. Deligönüller evinde görülen hasar genellikle kısmi duvar yıkılması, sıvalı yüzeylerde çatlaklar ve sıva dökülmesi, döşeme ve

tavandaki ahşap konstrüksiyondaki malzeme kaybı ve dolayısıyla taşıyıcılık özelliğini yitirmesi, çatı ahşap konstrüksiyonunda ve üst kaplama malzemesindeki kayıplar ve deformasyonlar, taş duvarlardaki derz boşalmaları ve tüm duvar yüzeylerindeki islenme, yosunlaşma ve kirlenme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

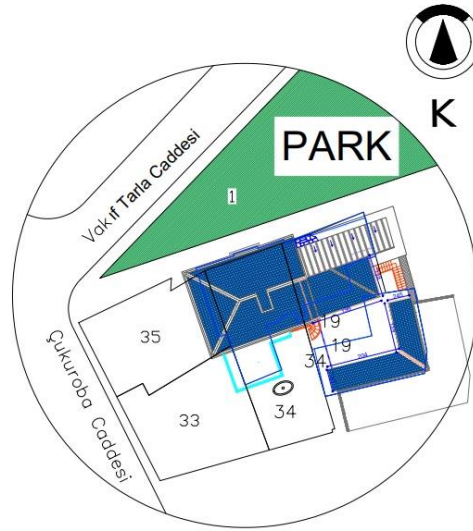
Konak her ne kadar özgün işlevi dışında yeni bir dönüşüm senaryosu ile yeniden işlevlendirilmiş olsa da sahip olduğu tarihi ve kültürel dokuyu bu sosyal faaliyetlerle kent belleğinde canlı tutmaya devam etmektedir. Bu yönüyle de müzeden farksız bir konumda olan konağın yeni hali, kültürel bağlamda topluma hizmet etmeye devam edip; ‘Kadın-Aile Danışma ve Eğitim Merkezi’ olarak yeniden işlevlendirilmiş, başvuran ailelere ücretsiz psikolojik destek sağlamak amacıyla hizmete açılmıştır.

5.3. Köker Konağı

Konak, Kahramanmaraş İli, Dulkadiroğlu İlçesi, Kayabaşı Mahallesi, Vakıf Tarla Caddesi Numara 6’da yer almaktadır. Kahramanmaraş Kalesi’nin kuzey doğu istikametinde yer almaktadır. Yapı 2. Grup yapıdır.

5.3.1. Konumu

Vaziyet planı olarak ele alındığında yapıya ulaşım Vakıf Tarla Caddesi’nden sağlanmaktadır. Kuzey doğu kısmında Çiçekli Caddesi, Güneyinde ise Çukuroba Caddesi yer almaktadır (Şekil 5.41).

Şekil 5.41. Köker Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı) (Özger, 2021).

5.3.2. Tarihçe

Kahramanmaraş ili, kentsel sit alanı içinde Kayabaşı Mahallesi 831 ada 34 parsel üzerinde yer almaktadır(Şekil 5.42). Yapı üzerinde herhangi bir inşa kitabesi bulunmamakta, ancak yapıda kullanılan yapı malzemelerine göre yapının Cumhuriyet döneminde (1930-1935 yılları arasında) yapıldığı sanılmaktadır(KUDEB Rapor).

Şekil 5.42. Köker Evi Sokak cephesi (Özger, 2021).

5.3.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri

Yapı, iki katlı olup Geleneksel Maraş Evi Plan Tipolojisi içinde; “İç Sofalı – Eyvanlı Plan” Tipi şemasında tasarlanmış, Odalar Sofanın karşılıklı iki kenarında yer almaktadır. Günümüzde özgün işlevi kullanılmamaktadır. Yapının, “Kahramanmaraş Turizm Altyapı Hizmet Birliği Hizmet Binası” olarak yeniden işlevlendirmesi yapılmıştır.

5.3.3.1. Plan Özellikleri

Yapı dıştan TKGM verilerine göre 590 m² alana sahiptir.

Avlu ve Öğeleri:

Avlu 1: “İç Sofalı – Eyvanlı Plan” Tipi şemasında tasarlanmış iki katlı ana yapı yer almaktadır.

Ana yapıdaki hane sahipleriyle Hizmetli yaşam alanlarının birbiriyle irtibatını

kesme adına yığma taş duvarla iki yapının ayrıldığı görülmektedir (Şekil 5.43).

Şekil 5.43. Avludan (Avlu 1-Avlu 2) genel görünüm (Özger, 2021)

Şekil 5.44. Avlu 1'den ana yapı dış sofa görünümü (Özger, 2021).

Avlu 2: Altı ahır üstü hizmetli evi olarak planlanan ve yapının ön cephesine göre sağ tarafında yer alan oda ile zemin katı birleştiren ahşap merdiven yığma taş duvar üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 5.45).

Şekil 5.45. Avlu 2’den hizmetli evi genel görünümü (Özger, 2021).

Zemin katı 1. kata bağlayan merdiven demir korkuluk ve ahşap elemanlardan oluşturulmuş olup eyvanın doğusunda yer almaktadır (Şekil 5.46).

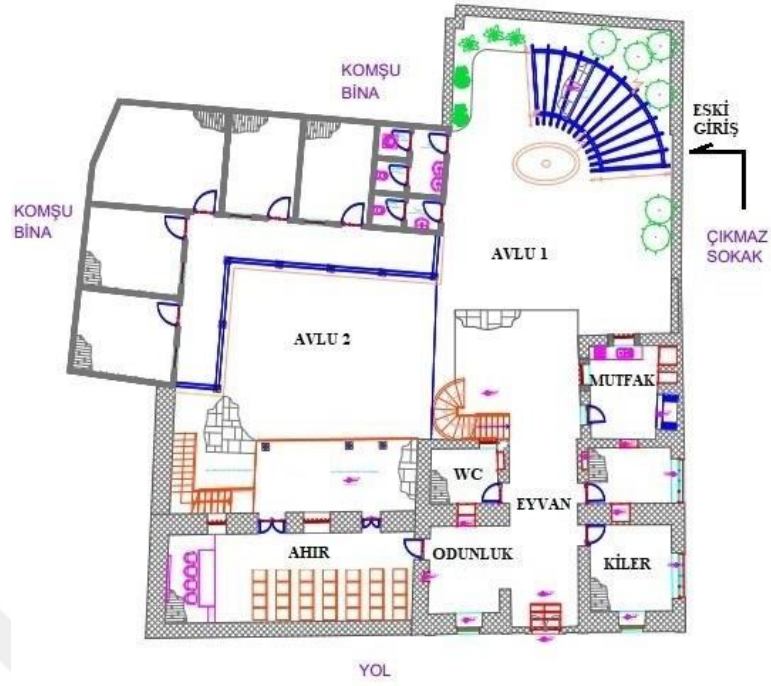

Şekil 5.46. Hizmetli evine çıkan merdiven (Özger, 2021).

Zemin Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapının Vakıf Tarla Caddesi cephesinden girişi vardır. Bu girişin sağında ve solunda avluya açılan 2’şer oda mevcuttur. Üst kata avludan çıkan döner merdivenle ulaşılmakta olup, burada da iç sofaya açılan dört oda bulunmaktadır. Sofa kuzeyde bulunan balkona bağlanmaktadır (Şekil 5.47).

Şekil 5.47. Zemin kat rölöve planı (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

Yapının özgün planı korunmuş olup, zemin katta dönem eklentisi avluya bakan güney cephede mutfak ve iki adet wc yer almaktadır. Zemin katta yer alan odalar “L” şeklinde planlanmıştır. Sokak girişinden itibaren zemin kat odaları yarı kapalı bir koridor niteliğindeki eyvanın etrafında tasarlanmıştır. Eyvana sokak giriş istikametinden sağ tarafta kalan ilk oda kiler, bitişindeki oda ise mutfak olarak planlanmıştır (Şekil 5.48).

Şekil 5.48. Eyvan etrafındaki zemin kat odaları (Özger, 2021).

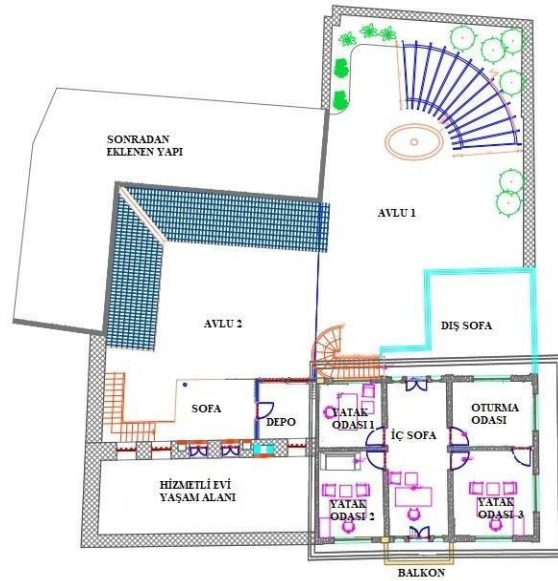

Şekil 5.49. Avlu 1 görünümünden merdiven (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Ana yapıda, 1. Kat, zemin katla aynı “İç Sofalı” plan şemasına sahiptir. Yaklaşık kullanım alanı takriben 120.m2 civarındadır. Yapının 1. katı; 5 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler günümüzde idari personel ve satın alma birimi için yeniden işlevlendirilmiştir. Birinci katta yer alan odalar, iç sofa etrafında karşılıklı olarak planlanmıştır. İki oturma odası ve iki yatak odasından oluşmaktadır. İç sofanın kuzey istikametinde bir balkon yer almaktadır. Ana yapı yanında yer alan hizmetli evi ise açık bir sofa alanına bağlı olarak planlanmıştır. Yine hizmetli odasının bitişiğinde bir de küçük depo yer almıştır (Şekil 5.50).

Şekil 5.50. 1. Kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

İç sofa ahşap zemin döşemelerine sahiptir. Oda kapıları dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Tavanda ahşap kaplama elemanları oldukça sade kullanılmış ve yine tavanda yer alan aydınlatma unsurlarıyla estetik algı yakalanmaya çalışılmıştır (Şekil 5.51).

Şekil 5.51. İç sofa genel görünüm, (Özger, 2021).

Odalar oldukça sade tasarlanmıştır. Yer alan iç mekân elemanlarının çoğu tahrip olduğundan oda içerisinde özgün eşyalar yer almamaktadır. Taşınabilir iki dolap ise iç sofaya yerleştirilmiştir (Şekil 5.52).

Şekil 5.52. Oturma odası 1'den genel görünüm (Özger, 2021).

5.3.3.2. Cephe Özellikleri

Yapının cephelerinin özgünlüğünü büyük oranda koruduğu görülmektedir. Yapının kapı ve pencerelerinin formlarını dikdörtgendir ve 1. Kat kuzey balkon kapısı üzerinde eliptik formda bir adet ve her iki yanında dikdörtgen formda birer adet ışıklık penceresi bulunmaktadır. Geleneksel Maraş evlerinde olduğu gibi yüksek avlu

duvarları ile çevrenmiştir.

Yapı Ön cephesi(Sokak cephesi)genel olarak yığma taş tekniği kullanıldığından avluya bakan kısımlarda sıva ve boya görülmezken yeni giriş kapısı cephesi sıvalı ve sarı renktedir. Balkonda yer alan taş bingiler kıvrımlı bir bezeme tekniğine sahiptir (Şekil 5.53).

Şekil 5.53. Konağın yeni giriş kapısının olduğu sokak cephesi genel görünüm (Özger, 2021).

Şekil 5.54. Avlu2'den iç cephe görünümü (Özger, 2021).

5.3.3.3. Yapım Tekniği

Yapıda genellikle taş ve ahşap malzemenin etkin olduğu görülmektedir. Yığma taş tekniği ile yapılan taş duvarların kirişler yardımıyla birbiriyle bağlantıları sağlanmıştır. Yapıda iç sofa ve dış sofada ahşap malzeme kullanılmıştır. Özellikle dış

sofayı güçlendiren dikmeler taş kaide üzerine yapılmıştır. Çatı çıkmaları keskin geometrik formda köşeli şekilde tasarlanmıştır. Odaların duvarları bağdadi tarzda yapılmış olup döşemeleri ahşaptır.

5.3.3.4. Değişim ve Bozulmalar

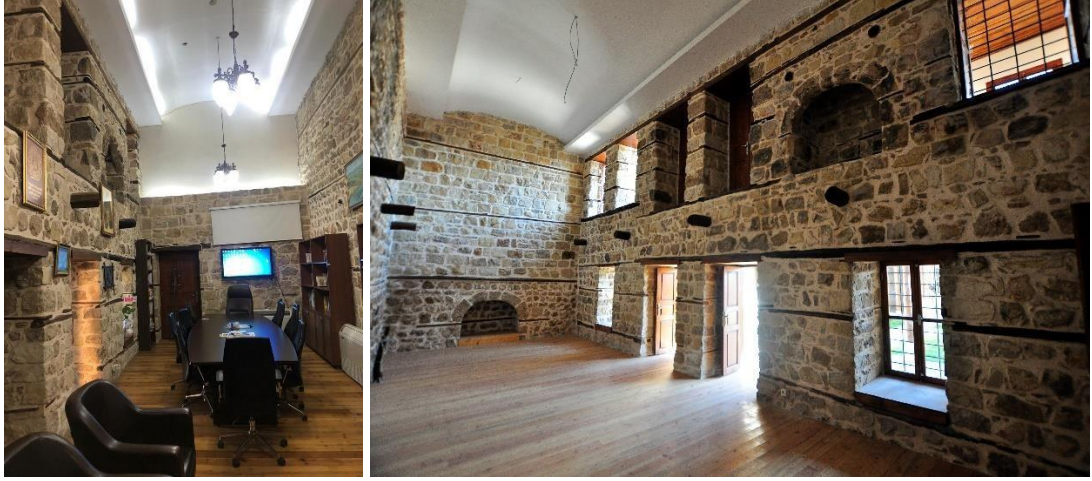
Ana yapı, kütle olarak korunmasına karşın, konağın asıl girişi yapının batısında bulunan çıkmaz sokaktan bu avluya açılacak şekilde olmakla beraber günümüzde Avlu1'deki bu kapı iptal edilmiş, kuzey cepheden eyvandan giriş sağlanmıştır. Zemin katta asıl giriş olarak yapılan ve çıkmaz sokağa bakan kapı, renkli bir tablo ile kapatılmıştır. (Şekil 5.55).

Şekil 5.55. Yapının kapanmış olan ilk girişi (Özger, 2021).

Yapının mekânları, yapının işlevinin değişmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Ancak, bugünkü değişmiş durumundan, özgün durum okunabilmektedir. Mekânların boyutları ve birbirleri ile olan ilişkileri değiştirilmemiştir.

Hizmetli evi alt katı özgün kullanımında ahır olarak kullanılıp Zemin+1 kat olarak inşa edilmişken günümüzde üst kat ahşap döşemesi iptal edilip yüksek tavanlı tek bir mekan olarak yeniden dizayn edilmiş ve şube başkanı makam odası olarak tahsis edilmiştir (Şekil 5.56).

Şekil 5.56. Yeni makam odası, eski hizmetli evi olan 2 katlı yapının günümüz hali (eşyalı ve eşyasız) (Özger, 2021).

İşlev değişimi ile birlikte Avlu 1 de yer alan 1. Kat dış sofaya kamelya eklenmiş ve idari personel için açık alan olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Zemin kat özgün kullanımında mutfak alanı günümüzde iki ayrı oda olarak idari bina mutfakları olarak yeniden tasarlanmış ve işlevlendirilmiş, kuzeyde kalan diğer bölüm ise arşiv odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.57).

Şekil 5.57. Mutfak genel görünüm (Özger, 2021).

İç avlunun (Avlu 2) ön cepheye göre sağ tarafında “L” biçimindeki zemin kat odaları sonradan eklenmiştir. Arşiv, depo ve iç kontrol gibi faaliyetlerin yürütüldüğü alan olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.58).

Şekil 5.58. Avlu 2'ye sonradan eklenen hizmet odaları (Özger, 2021).

Yapının neredeyse tamamında özgün olmayan malzemeler vardır ve farklı malzemeler gözlemlenmektedir. Çimentolu müdahaleler mevcuttur. Cepheler, çatı üst kaplamaları ve odalar muhdes malzeme ile kaplanmıştır. Taşıyıcı kirişler özgündür.

Yapıda yer alan taş kaideli ahşap sütunların, ahşap kapı, pencere, merdiven vb. kısımların günümüze kadar aslını koruduğu görülmüştür.

5.3.4. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi

Yapı, restorasyonunun ardından “Kahramanmaraş BŞB. Turizm Altyapı Hizmet Birliği” birimine tahsis edilmiştir. Özgün işlevi konut olan yapıya verilen yeni işlev Sürdürülebilirlik açısından oldukça önemli olsa da tarihi ve mimari mirasın aktarılması noktasında özgün kullanımından uzak oluşu ve özellikle iç mekan elemanlarının çoğunun yok olması olumsuz bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Yapının taş yapı olması ve kirişlerle güçlendirilmiş olması ile hizmet binası dışında daha fazla ziyaretçiye cevap verebilecek yeni bir dönüşüm senaryosu ortaya konabilir.

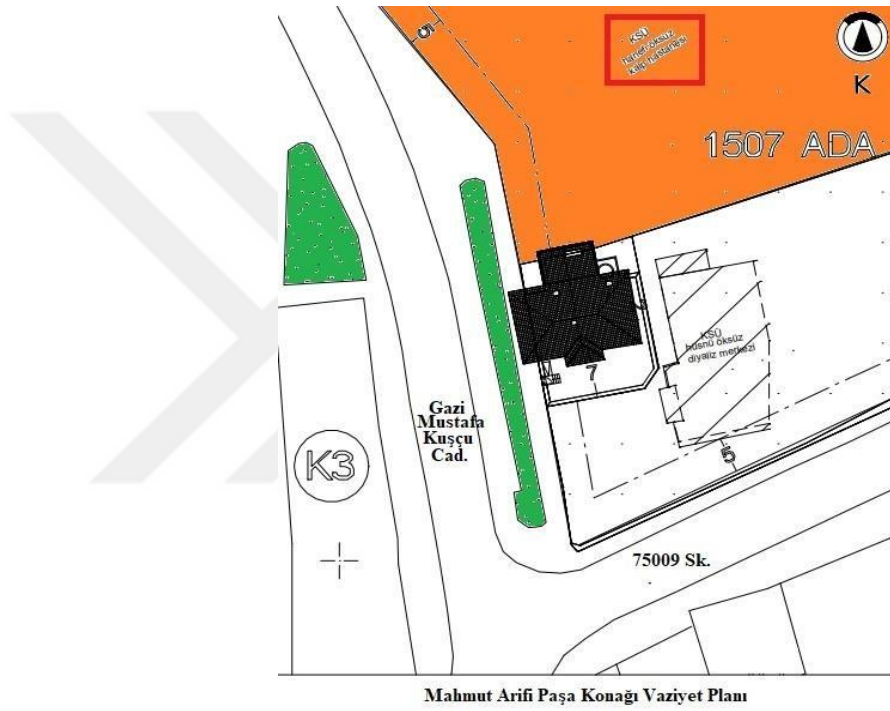
Konumu itibarıyla da eski kent merkezinde bulunması ve tarihi çevreye yakın oluşunun avantajını barındıran bir yeniden dönüşüm senaryosu ile; kültürel ve mimari mirasın korunması ile birlikte aktarımı noktasında daha olumlu bir sonuç elde edilebilirdi.

5.4. Mahmut Arifi Paşa Konağı

Konak, Kahramanmaraş İli, Onikişubat İlçesi, Yörük Selim Mahallesi, Gazi Mustafa Kuşçu Caddesi'nde yer almaktadır. Kültür bakanlığı bünyesinde Kahramanmaraş konut tescilinde 156 envanter numarasına sahiptir. 1507 ada 20 parselde yer almaktadır. Yapı 2. Grupta yer almaktadır.

Konumu

Vaziyet planı olarak ele alındığında yapıya ulaşım Gazi Mustafa Kuşçu Caddesi'nden sağlanmaktadır. Kuzey batı kısmında 8. Sokak, Güney doğusunda 75009 Sokak yer almaktadır (Şekil 5.59).

Şekil 5.59. Mahmut Arifi Paşa Konağı ve yakın çevresi (vaziyet planı) (Özger, 2021).

5.4.1. Tarihçe

Maraş “Kültür Evi ve Etnografya Müzesi olarak düzenlenmiş olan ve Mutasarrıf Konağı olarak da bilinen Mahmut Arif Paşa Konağı, 1904 yılında Maraşlı mutasarrıf (sancak yöneticisi) Mahmut Arif Paşa tarafından yaptırılmıştır ve Cumhuriyet döneminde Valilik binası olarak da kullanılmıştır(Şekil 5.60.). 2010 yılında restorasyonu tamamlanan Merkez ilçe Yörükselim Mahallesi'nde yer alan Mahmut Arif Paşa Konağının teşhir-tanzim çalışmaları yapılmış ve Kahramanmaraş Belediyesince özel “Maraş Kültür Evi ve Etnografya Müzesi” olarak açılması, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (Kültür Portalı, 2013).

Şekil 5.60. Güneybatı cephesinden görünüm

5.4.2. Mimari ve Yapısal Özellikleri

Yapı, iki katlı olup Geleneksel Maraş Evi Plan Tipolojisi içinde; “İç Sofalı Eyvanlı Plan” Tipi şemasında tasarlanmış, Odalar Sofanın karşılıklı iki kenarında yer almaktadır.

5.4.2.1. Plan Özellikleri

Yapı dıştan TKGM verilerine göre yaklaşık 250 m² alana sahiptir.

Konak Mimari olarak; Türk konut mimarisinde iç sofalı olarak adlandırılan plan şemasına sahiptir. 2 katlı olan yapının, zemin katı taş, 2. katı bağdadi teknikle güneye ve batıya cumbalı olarak inşa olunmuştur. Zemin kat ve 1 normal katta toplamda 8 odası olup, zaman sürecinde hamam ve mutfak ilavesi yapılmıştır. Geleneksel Maraş konut mimarisinde olduğu gibi zemin kat ahşap hatıllı yığma taş duvar, üst ise bağdadi tarzda inşa edilmiştir.” Üst katın güney cephesinde ahşap payanda ile desteklenen cumba ve üst katın batı cephesinin tamamında devam eden ahşap payandalar ile taşınan çıkmalar konağın en önemli özelliklerinden biridir.

Avlu ve Öğeleri: Parselde incelenen ana yapının dışında, özgün avluda bir adet havuz tespit edilmiştir(Şekil 5.56). Avlusu, özgün boyutlarını kaybetmemiş, özgün malzemedan tandır taşı ile kaplanmıştır

Zemin Kat Planı;

Odaların Geleneksel Ögeleri

Yapı, “İç Sofalı ve Eyvanlı” plan tipine sahip kurgulanmıştır. Zemin kat eyvan biçiminde planlanmıştır. Eyvana direkt olarak açılan toplamda beş oda yer almaktadır. Bina taban oturumu yaklaşık 65 m²'dir . Sırasıyla sağdan ilk oda günlük yaşam odası, bu odanın bitişiğindeki oda ise misafir yatak odası olarak tasarlanmıştır. Eyvanın diğer tarafında ise ön cephede günlük yaşam odası ve bunun yanında zahire odası yer almıştır. Eyvanın kuzey istikametinde ise mutfak yer bulunmakta ve bu mutfaktan hamama ve tuvaletlere geçişler planlanmıştır (Şekil 5.61).

Şekil 5.61. Zemin kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

Eyvan: Tavanı hem kemerlerle hem de ahşap kaplama elemanlarla uyumlu biçimde tasarlanmıştır. Eyvan girişindeki kemer pencere küçük ahşap çerçevelerden oluşturulmuş kapı etrafında iki tarafta da kanatlı pencere yerleştirilmiştir. Eyvan zemini ise taş döşeme olarak yapılmıştır. (Şekil 5.62)

Şekil 5.62. Zemin kat eyvan bölümü içerden görünüm (Özger, 2021).

Şekil 5.63. Zemin kat sofa genel görünüm (Özger, 2021).

Mutfak: Mutfak girişi, tuvalet ve hamam girişini de bulunduran bir koridordan olup, ıslak mekanların ortak bir alanda birleştirilmesi sağlanmıştır. Mutfakta yer alan ocak ve diğer mimari elemanların korunduğu görülmektedir. Tavan ahşap geçme malzemeyle örtülmüştür. Raflar, kemerli ahşap bezemelerle şekillendirilmiş nişler formundadır. Ocak kemerli yığma taştan yapılmıştır.(Şekil 5.64).

Şekil 5.64. Zemin katta bulunan mutfaktan genel görünüm (Özger, 2021).

Tuvalet ardıl olarak açılan iki kapıdan oluşmuştur. Hamam kubbeli kemer biçiminde planlanmıştır. Hamamda yer alan zemin döşemeleri kesme taştan oluşmaktadır (Şekil 5.65).

Şekil 5.65. Zemin katta yer alan tuvalet ve hamam genel görünüm (Özger, 2021).

Zemin katta sofaya açılan ve muhtelif eşyaların yer aldığı zahire odası, genel orijinal işleve sadık kalınarak ziyarete açılmıştır (Şekil 5.66).

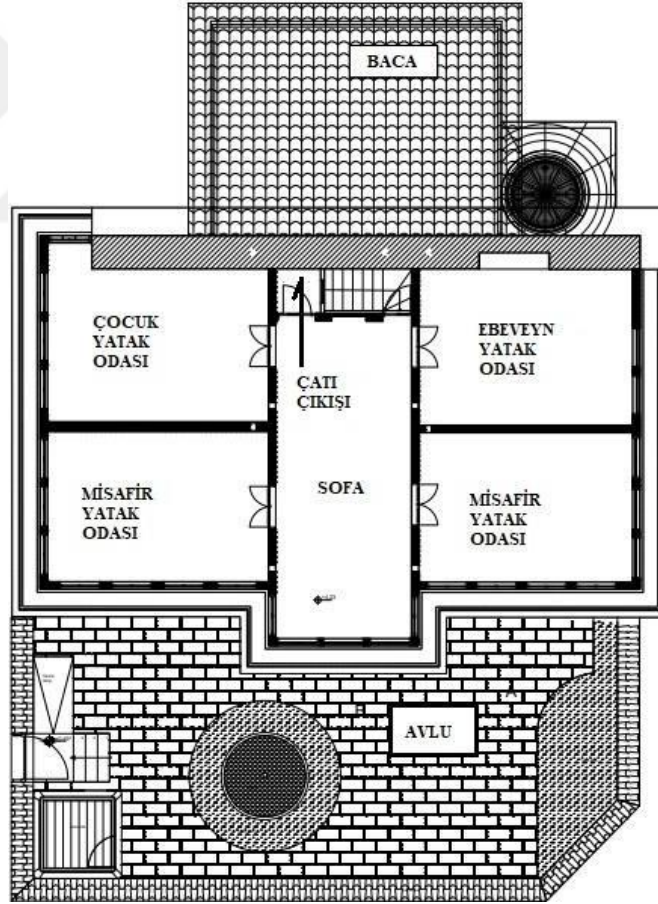

Şekil 5.66. Zahire odası genel görünüm (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

1.kat zemin katla aynı “İç Sofalı” plan şemasına sahiptir. Herhangi bir açık alan çıkması bulunmayan yapının birinci kat bağlantısı zemin katta tasarlanmış bir merdivenle sağlanmıştır. Birinci kat sofa etrafında karşılıklı olarak planlanmış dört odadan oluşturulmuştur. Yapının 1 katı; yatak odalarından oluşmaktadır. Yaklaşık kullanım alanı takriben 70 m2 civarındadır. Sofanın avluya bakan kısmında kapalı bir çıkma alanı yer almaktadır. Merdiven başlangıcından avlu istikametinde sol hizada ilk olarak ebeveyn yatak odası hemen onun bitişiğinde ise misafir yatak odası yer almaktadır. Merdivenden avluya doğru yönelimde sağ hizada ise ilk olarak çocuk yatak odası ve onun yanında yine ikinci bir misafir yatak odası yer almaktadır (Şekil 5.67).

Şekil 5.67. 1. Kat röleve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB arşivi)

Şekil 5.68. 1. kat misafir yatak odası (Özger, 2021).

5.4.2.2. Cephe Özellikleri

Yapının cephelerinin özgünlüğünü büyük oranda koruduğu görülmektedir(Şekil 5.62). Yapı, yığma taş tekniği ile yapılmıştır. Yığma taş tekniği kullanıldığından duvar içerisinde dengeyi terazileme adına birbirine paralel çift hatların kullanılmıştır. Sokak cephesinde kapalı çıkma ahşap giriş üzerine biçimlendirilerek bu girişler üçgen formlu yine ahşap bingi unsurlarıyla desteklenmiştir. Çatı sarkaçlarında ise iç bükey çıkmaların kullanıldığı görülmektedir. Yapıda yer alan pencerelerin iki kanatlı ve bu açılan kanatların üzerinde sabit çerçevelerin olduğu dikkat çekmiştir. Pencere biçimlerinin bu şekilde tasarlanmış olması ve pencere sayısının oldukça fazla (birinci katta toplam 20 pencere yer almaktadır) olması güneş ışığından daha fazla yararlanma tasarrufundan ileri gelen bir mimari tercih olabileceği öngörülmektedir. Zemin katın sadece avlu kısmının ve birinci katın ise bütün cephelerinin sıvandığı ve boyandığı görülmektedir. Yapının özgün hali ele alındığında dış cephesinin sarıya yakın bir tonda boyandığı görülmüştür (Şekil 5.69).

Şekil 5.69. Konağın eski hali, sokak görünümü (Kültürportalı, 2021).

5.4.2.3. Yapım Tekniği

Mahmut Arifi Paşa Konağı'nın yapım tekniği olarak ilk ana unsuru hatıllı yığma taş tekniğiyle biçimlendirilmiş taş duvarlardır. Zemin kat bir bütünlük içerisinde taş malzemelerle yapılmıştır. İç mekan kullanımlarında ve birinci katın oluşturulmasında ise etkin olarak ahşap elemanlar kullanılmıştır(Şekil 5.70). Zemin katta sadece avluya bakan kısımda ve birinci katın bütün dış cephesinde bağdadi yapım tekniği kullanılmıştır.

Şekil 5.70. Yapının zemin katına girişten kuzey cepheye doğru iç görünüm (Kültürportalı, 2021).

Konağın en dikkat çeken kısmı ise tavan kaplama tekniği olmuştur. Geleneksel Maraş evlerinde nadir olarak görülen bir tavan kaplama biçimi tercih edilmiştir. Çatı kirişlerine bağlantılı olarak şekillenen tavandaki ana ahşap iskelete bağdadi çıtalar çakılmış ve bu çıtaların üzeri sıvanmıştır. Tavandaki iç bükey sıva kavisleri de mimari

estetiği tamamlayıcı bir düzeyde yer almıştır (Şekil 5.71).

Şekil 5.71. 1. kat ebeveyn yatak odası çatısı (Kültürportali, 2021).

5.4.2.4. Değişim ve Bozulmalar

Ana yapı, kütle olarak korunmasına karşın, zemin katta servis hacimlerin dönüşüm geçirmiş olduğu görülmektedir. Yapının mekânları, yapının işlevinin değişmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Ancak, bugünkü değişmiş durumundan, özgün durum okunabilmektedir. Eklenti olan mutfak kısmı tamamen kaldırılmıştır. Kapı pencere ve gömme dolaplar yeniden aslına uygun olarak yapılmıştır. 1. katta bulunan misafir yatak odası ve misafir salonu olarak işlevlendirilen odaların kubbeli ve aynalı tavanların her ikisi de aslına uygun yenilenmiştir. Bu tavanlar yenilenirken tavanın köşelerine alçı ile yapılan palmet motiflerine dikkat edilmiş ve motifler aslına uygun yeniden yapılmıştır.

Yapının dış cephe düzenlemelerinde dönüşüm sonrası yapılan en önemli değişiklikler arasında ilk olarak pencereler olmuştur. Sokak cephesinde özgün kullanımında var olup zamanla kapatılmış üç pencere daha özgününe uygun şekilde açılarak toplamda altıya; avlu cephesinde kapalı çıkmanın sol tarafında kalan birinci kattaki kapalı iki pencere açılarak pencere sayısı ikiden dörde çıkarılmıştır.

Zemin kat giriş bölümünde özgün kullanımda ahşap herhangi bir iç mekan elemanı yer almazken dönüşüm sonrası karşılıklı iki sedir, iki cam vitrinli dolap ve iki adet aydınlatıcı unsur olarak gaz lambası yerleştirilmiştir.

5.4.3. Yeniden İşlevlendirme Sürecinin Analizi

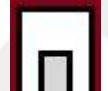

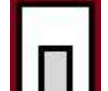

Mahmut Arifi Paşa Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesi geleneksel Maraş evlerinin kültürel mirasının korunması ve aktarılması yönünden önemli bir dönüşüm olmakla birlikte tarihi kent belleğinin yaşatılması da sağlanmıştır. Mahmut Arif Paşa Konağı'nın restore edilerek "Maraş Kültür Evi ve Etnografya Müzesi" vasfıyla dönüşümü sağlanmış ve ziyaretçilerin hizmetine açılmıştır. Dönüşüm yapılırken yapının özgün kullanımına uygun restore edilmesi de tarihi ve mimari mirasa katkı sağlamıştır.

Yeniden işlevlendirme ile dönüşümü sağlanan yapının özgün işlevine uygun olarak yeniden restore edilerek işlevlendirilmesi bölgeye gelen ziyaretçi sayısını artırsa da, yapılan mülakat ve anketler çerçevesinde değerlendirilen veriler ışığında, konağın müze işlevine eklenilebilecek bir restoran, kafeterya veya bir butik otel olarak dönüşümünün yapılması Konağın Yeni işlevinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmekte ve Mahmut Arifi Paşa Konağı'nın hem bölgesel hem de ulusal tanınırlığını arttırabileceği yorumu yapılabilir. Geleneksel Maraş evlerin kentsel dokusunun yaşatılmasına aktarılmasına ve tanıtımına katkı sağlayacağı öngörülen önemli bir dönüşüm olarak düşünülebilir.

Bölüm Sonucu

Bu bölümde Geleneksel Maraş Evleri; “Tematik Mutfak Müzesi”, “Deligönüller Konağı”, “Köker Konağı” ve “Mahmut Arifi Paşa Konağı” örneğinde detaylı bir şekilde yeniden işlevlendirme analizi yapılmaya çalışılmıştır. Her bir konağın, konumu, tarihçesi, plan özelliği, cephe özelliği, yapım tekniği, değişim ve bozulmalar ve yeni işlev önerisi süreci dönüşüm boyutu derinlemesine analiz edilmiştir. Yapıların işlevlendirme sürecinin başlangıcından restorasyon sürecine kadar tespit edilen sorunlar detaylı olarak incelenmiş ve bu sorunların ortadan kaldırılması adına sunulan çeşitli çözüm önerileri aktarılmıştır. Konakların buldukları Konum Açısından İşlevsel Dönüşüm Olasılıkları olumlu, olumsuz değerlendirmeler analiz edilerek Tablo 5.1' de gösterilmektedir.

Tablo 5.1. Kahramanmaraş'ta 4 Konak'ta Fiziksel ve Yeniden işlevlendirme Değişimlerin Değerlendirilmesi

Adı	İşlev		Tarih		Ek Yapı	Plan Tipi	Konumu	Görsel
	Eski	Yeni	İnşa	Dönüşüm		Sofalı		
Tematik Mutfak Müzesi	Özel Mülkiyet	Müze	1900	2000	Var	Dış Sofalı – Eyvanlı 	Dulkadiroğlu (Kahramanmaraş)	
Deligönüller Konağı	Özel Mülkiyet	Kamu Hizmet Alanı	1882	2012	Yok	Dış Sofalı U Plan Tipi 	Dulkadiroğlu (Kahramanmaraş)	
Köker Konağı	Özel Mülkiyet	Kamu Hizmet Alanı	1930-35	2018	Yok	İç Sofalı – Eyvanlı 	Dulkadiroğlu (Kahramanmaraş)	
Mahmut Arifi Paşa Konağı	Özel Mülkiyet	Müze	1904	2014	Yok	İç Sofalı – Eyvanlı 	Onikişubat (Kahramanmaraş)	

Tablo 5.1.'de sunulan 4 örneğin tamamının özgün işlevini sergilemediği, konut işlevinden farklı olarak müze, ve belediye hizmet binası olarak yeniden işlevlendirildiği görülmektedir.

BÖLÜM 6

KOCABAŞ KONAĞI'NIN İŞLEV DEĞİŞİMİ VE ETKİLERİ

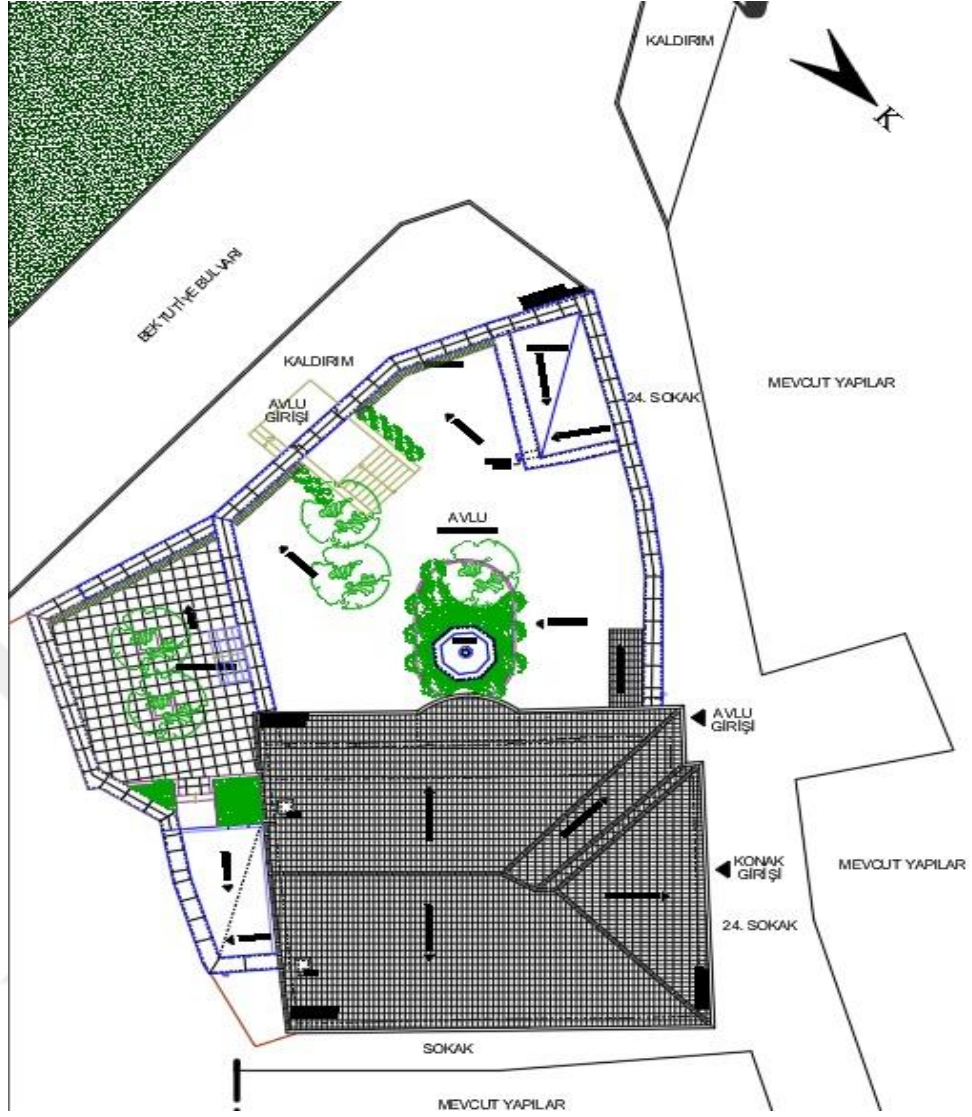
6.1. Kocabaş Konağı

Kahramanmaraş kentsel sit alanı içerisinde bulunmaktadır ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulu tarafından 06.12.1985 tarih ve 1629 sayılı kararı ile tescillenmiştir. Mustafa Kocabaş'a ait olan yapı varisleri tarafından "Kahramanmaraş İl Özel İdaresi"ne bağışlanmıştır. Kocabaş Konağı'nın restorasyonu 2008 yılında tamamlanmış; günümüzde restoran olarak yeniden işlevlendirilerek şehrin gastronomi turizminde yeni bir sayfa açmıştır. 2. Grup'da yer alan yapı 1930'lu yıllarda onarım görerek bugün ki mimarisine kavuşan Cumhuriyet Dönemi yapılarındandır.

Kesme taş, kaba yonu taş, bağdadi çıta ve bağdadi teknik kullanılarak, yığma yapım tekniğinde, zemin + 2 kat olarak zamanla inşa edilen yapının gösterdiği mimari ve yapısal özelliklerden dolayı Geç Osmanlı Dönemi yapılarından olduğu düşünülmektedir. Maraş-Fransız Harbi sırasında (Kuruşçu Ali Paşa dönemi) Karargah olarak kullanılmıştır. Yapı üslup olarak 19. yy sonu-20. yy ilk yarısı dönem eserlerindedir(Gürel, 2010).

6.1.1. Konumu

Kahramanmaraş İli, Dulkadiroğlu İlçesi, Kayabaşı Mahallesi, Çiçekli Caddesi, Numara 9'da, yer almaktadır. Kahramanmaraş Kalesi'nin kuzeydoğu istikametinde Tarihi Divanlı Hamamı mevkiinde bulunmaktadır. Vaziyet planı olarak ele alındığında yapıya ulaşım Çiçekli Caddesi'nden sağlanmaktadır (Şekil 6.1).

Şekil 6.1. Kocabaş Konağı'nın vaziyet planı. (Dulkadiroğlu Bel. KUDEB Arşivi)

6.1.2. Tarihçe

Yapı 'Kuruşçu Ali Paşa' tarafından 1901 yılında Bodrum+ Zemin Kat olmak üzere 2 kat olarak inşa edilmiş, 1. Katın İnşasına başlanmış ancak tamamlanamadan 1920'li yıllarda Kuruşçu Ali Paşa tarafından Mustafa Kocabaş'a satılmıştır. En üst kat olan 1. Kat inşası ise yapı mülkiyetini aldıktan sonra Mustafa Kocabaş tarafından tamamlanmış ve günümüze kadar kullanılagelmiştir (Şekil 6.2). Konak, Kuruşçu Ali Paşa yapıda hiç ikamet etmemiştir, Kocabaş ailesine geçene kadar boş vaziyette kalmıştır.

Şekil 6.2. Kocabaş Konağı Güney Cephe Görünümü

6.1.3. Mimari ve Yapısal Özellikleri

Yapı, iki katlı olup Geleneksel Maraş Evi Plan Tipolojisi içinde; “Orta Sofalı-Eyvanlı Plan” Tipi şemasında tasarlanmış, Odalar Sofanın dört yanında yer almaktadır. Günümüzde özgün işlevi kullanılmamaktadır. Yapı, Restoran olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

6.1.3.1. Plan Özellikleri

Yapı dıştan TKGM verilerine göre 760 m² alana sahiptir.

Avlu ve Ögeleri: Parselde incelenen ana yapının dışında yer alan avlu özgün boyutlarını korumuştur. Hatıllı yığma taş duvarla avlu etrafı çevrilmiştir. Avlu kapısı çift işlevli kanatlara sahiptir. Yapıya sonradan eklenen bu kapı Hayvan ve yük nakliyesi sırasında kullanılacak büyük bir kanat ve gündelik yaşam içerisinde insanların kullandığı kanattan oluşmuştur (Enikli Kapı) (Şekil 6.3).

Şekil 6.3. Avlu kapısı sokak görünümü ve içeriden görünüm (Özger, 2021).

Hizmetli Evi: Avluda yer alan ana bina dışında hizmetlilerin kullandığı ayrı bir yapı yer almaktadır. Hizmetli evinin dış cephesi hatıllı yığma taş duvardan yapılmıştır.

Şekil 6.3’de yukarı kotta görülen ahşap açıklık yapının orijinalinden kalma olup üst kat giriş kapısı olarak yapılmıştır. Yeniden işlevlendirme sonrasında kullanıma kapatılmıştır. Avluda Güney-Batı’da bulunan orijinalde hizmetli evi olarak kullanılan 2 katlı evin doğu cephesine ve avlu giriş kapısına bakmaktadır (Şekil 6.4).

Şekil 6.4. Bahçede yer alan hizmetli evi; evin üst kat kapısı (Özger, 2021).

Avluda yer alan havuz ana binanın hemen önünde yer almaktadır. Sekizgen formda biçimlendirilen havuz mermerden yapılmıştır. Zemin kat girişinin hemen karşı istikametinde yapılmıştır. (Şekil 6.5).

Şekil 6.5. Ön cepheden havuz görünümü

Bodrum Kat;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapı, “Orta Sofalı- Eyvanlı” ve Avlulu plan tipine sahip kurgulanmıştır (Şekil 6.5). Orta sofa etrafında dört oda vardır. Ön cepheden girişte solda bir oda (B05), hemen karşısında mutfak (B02), sofanın ilerisinde ise kömürlük (B04) ve kiler (B03) yer almaktadır. Sofa sivri kaş kemerle avluya açılmaktadır. Girişin önünde üst kat ön sofalarını tutan dört ahşap sütunlu sahanlık bulunmaktadır. Sağdaki ilk odanın eskiden mutfak olduğu sanılan ocaklı odadır. Taş pencere kavsaraları at nalı kemerli olarak yapılmıştır. Orta sofanın sol kolu ucundan birinci kata çıkılan merdiven bulunmaktadır (Şekil 6.6).

Şekil 6.6. Bodrum kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

Kemerli bir girişe sahip bodrum katı eyvan şeklinde planlanmış bir sofaya sahiptir. Yaklaşık kullanım alanı 110 m²'dir. Tavanda ahşap çita döşemeleri kirişlerin altına değil üstüne yapılmıştır. Ayrıca avludan binanın sol köşesinden de merdivenle 1. kata çıkılmaktadır. Zemin Katın merdiven sahanlığından dış girişi vardır. (Haremlik). Bundan dört basamak merdivenle sofaya çıkılmaktadır. Orta sofanın kollarına geniş kemerlerle geçilmektedir. (Şekil 6.7).

Şekil 6.7. Bodrum kat eyvan girişi; sofa girişinden kiler odasına doğru genel görünüm; mutfak genel görünüm (Özger, 2021).

Bayanların kullandığı haremlık girişi ise mevcut bodrum kat kotuna göre biraz yüksek bir mesafede yapılmıştır. Bunun da amacı içeriye bayanın girince direk olarak görünmeden merdiveni kullanması ve böylelikle mahremiyet çizgisini korumasıdır (Şekil 6.8).

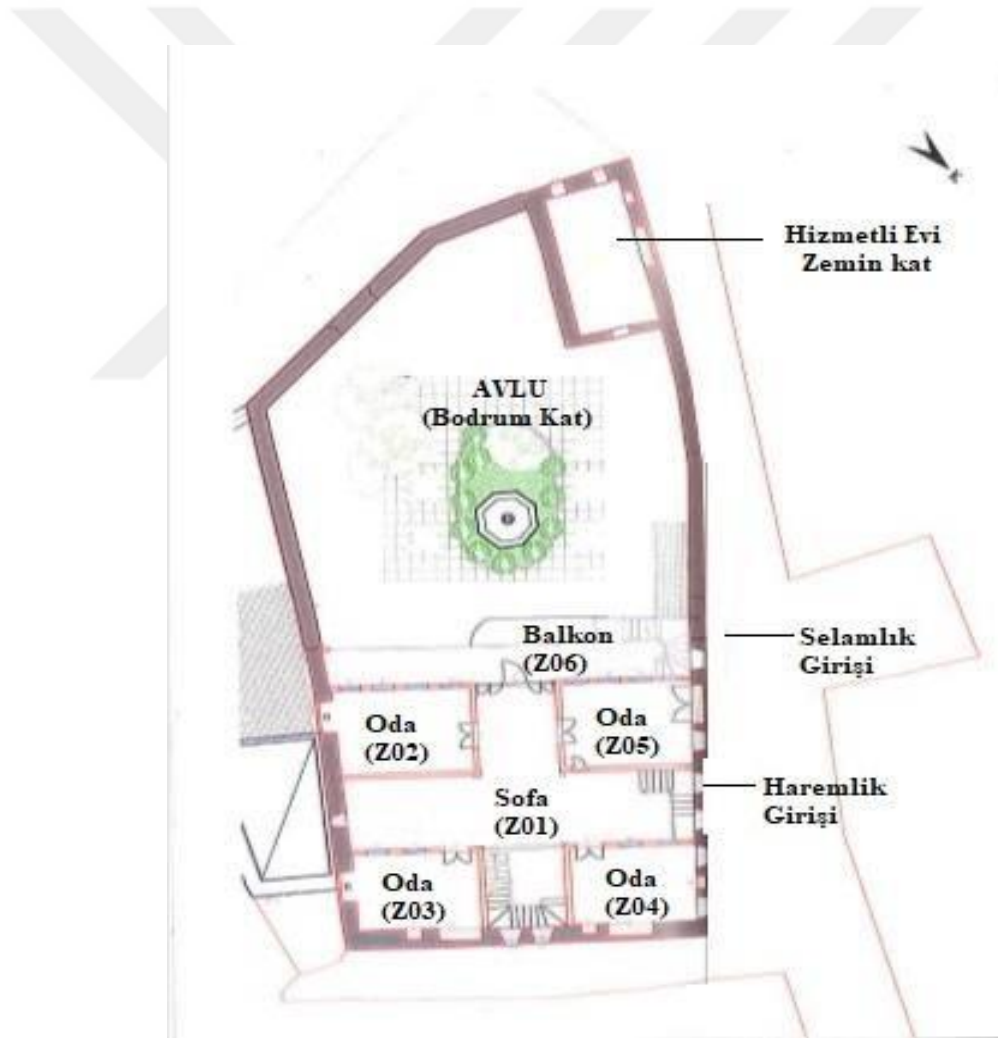

Şekil 6.8. Haremlık girişi (zemin kattan bodruma) iç görünüm (Özger, 2021).

Zemin Kat;

Odaların Geleneksel Öğeleri

Yapı, “Orta Sofalı- Eyvanlı” plan tipine sahip kurgulanmıştır ve yaklaşık kullanım alanı takriben 120 m2 civarındadır(Şekil 6.9). Orta sofa etrafında odalar planlanmıştır. Girişten itibaren muhtelif ihtiyaçlar için kullanılmak üzere dört oda tasarlanmıştır. Zemin katta yarı açık bir ahşap balkon bulunmaktadır. Oda Z05 ile Oda Z04 arasından sokak istikametinden haremlik yine sokak istikametinden balkona açılan bir de selamlık girişi yer almaktadır (Şekil 6.10; Şekil 6.11). Daha önce yatak odası ve yaşam alanı olarak kullanılan bu kattaki Z02-03-04-05 mahalleri günümüzde kafe için loca olarak işlevlendirilmiştir,

Şekil 6.9. Zemin kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

Şekil 6.10. Zemin kat balkon doğu görünümü (Özger, 2021).

Zemin katta yer alan balkon ahşap dikmelerle güçlendirilmiştir. Balkonda yer alan tavan kaplamalar geçmeli çıta elemanlarıyla sağlanmıştır. Aydınlatma unsurları olarak üç ayağı zincirli dairesel cam avizeler kullanılmıştır. 1. katla olan bağlantı için biçimlendirilen merdiven kıvrımlı olarak tasarlanmıştır. Balkon korkulukları demir olarak tasarlanmıştır. Bu balkonda aynı zamanda erkeklerin kullandığı selamlık girişi yer almaktadır fakat günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 6.11).

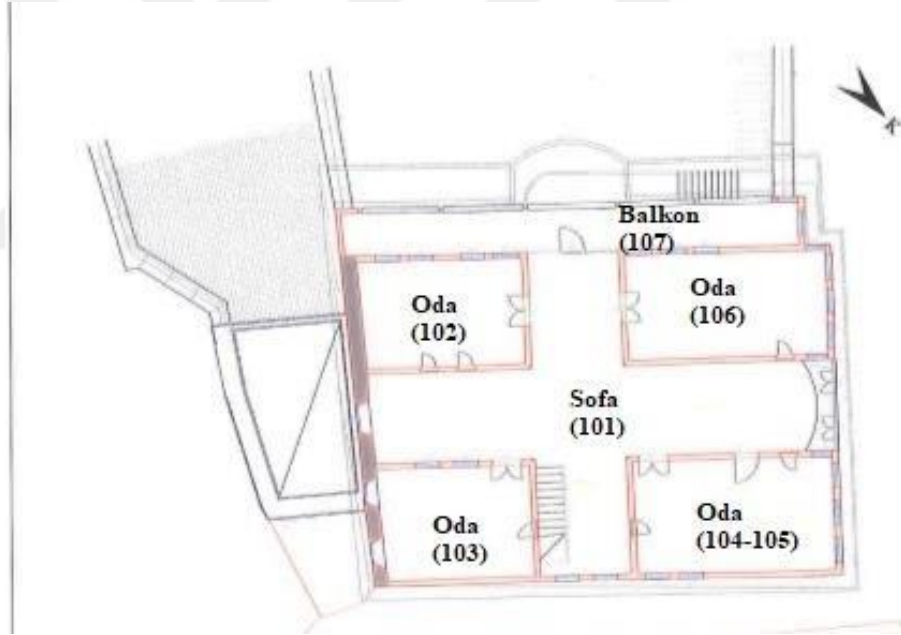
Şekil 6.11. Zemin kat balkonu ve selamlık girişi (Özger, 2021).

1. Kat Planı;

Odaların Geleneksel Öğeleri

1. Kat, zemin katla aynı “Orta Sofalı-Eyvanlı” plan şemasına sahiptir. Yaklaşık kullanım alanı takriben 120 m² civarındadır(Şekil 6.12).

Zemin katta uygulanan orta sofalı plan burada da uygulanmıştır. Sofanın kesişim noktasında (ortada) tavanda bulunan bağdadiden örme kubbe tavan detayı korunmuş ve aslına uygun şekilde tekrar örülmüştür. Bu kattaki odalardan özgününde kuzey-batıdaki oda geniş bir ailenin birlikte kullandığı oturma odası, güney-doğudaki oda ebeveyn yatak odası, güney-batıdaki oda gelin odası ve kuzey-doğudaki oda mutfak-yemek odası olarak kullanılmakta iken; yeniden işlevlendirmeden sonra grup toplantılarına yemek odaları olarak (Loca) işlevlendirilmiştir (Şekil 6.12).

Şekil 6.12. 1. kat rölöve planı. (Dulkadiroğlu Belediyesi KUDEB Arşivi)

Birinci kat, daha geniş olarak yapılmıştır. Batıda ve ön sofanın ortasında geniş çıkmaları bulunmaktadır. Orta sofanın ucunda üzeri yarı dairevi ikiz pencere görünümü verecek şekilde camla kapatılmıştır. Bu kısmın altı alt kat kapısı üzerinde yarı dairevi bir dolgu oluşturmaktadır. Bu sofanın kolları oda haline getirilmiştir. Saçaklar bağdadide ve profilli olarak genişletilmiştir. Pencereleler ahşap kavsaralı ve demirlidir (Şekil 6.13).

Şekil 6.13. 1. Kat orta sofa Batı eyvan genel görünüm (Özger, 2021).

Birinci katta yer alan 106 numaralı odanın yatak odası olarak tasarlandığı görülmektedir(Şekil 6.14) (Şekil 6.13). İçerisinde yer alan yüklük bu durumu desteklemektedir. 103 nolu mahalde ise genel olarak gömme dolap ve raf gibi iç mekan elamanlarının kullanılmış olması ve mutfağa yakınlığı ile Oda 103'ün yemek odası olarak kullanılma ihtimalini desteklemektedir. Birbirine bitişik tek mekan olan oda 104 ve oda 105'de genel olarak iç mekan elemanları olan sedirlerin olması bu odaların oturma odası olarak kullanıldığı fikrini desteklemektedir.(Şekil 6.14).

Şekil 6.14. Oda 106'da bulunan yüklük ve gömme dolap (Özger, 2021).

Birinci kat tavanlarında bazı odalarda ahşap bazı odalarda ise bağdadi çıta üzerine sıva yapıldığı görülmektedir. Sofa, Oda 106 ve Oda 104'te yer alan tavanlar bağdadi çıta üzerine sıva kaplama yapılmış diğer Oda 102 ve Oda 103'te ise ahşap kaplama yapıldığı görülmüştür. Özellikle tavanı sıva olan odalarda ışıklandırma elemanının bulunduğu yataklar kavisli bir bezeme tekniğiyle şekillenmiştir. Sofada yer alan aydınlatma yatağı ise sekizgen bir kubbe biçiminde tasarlanmıştır (Şekil 6.15; Şekil 6.16).

Şekil 6.15. Oda 102 ve Oda 104-105 (Özger, 2021).

Şekil 6.16. 1. kat sofa tavanı ve Batı eyvan tavan (Özger, 2021).

6.1.3.2. Cephe Özellikleri

Yapının batı cephesinde yer alan kapalı çıkmalar, kavisli motiflerle şekillenmiş ahşap bingilerle güçlendirilmiştir. Bilgiler haremlik girişinin sağında ve solunda simetrik olarak dağılım göstermiştir. Haremlik kapısı üzeri kemerli bir ahşap tasarımla planlanmıştır. Özellikle batı cephesinde ön ve doğu cephesine nazaran bütün yüzeylerde pencerelerin bulunduğu görülmektedir. Haremlik kapısı üzerinde tasarlanan pencereler ise kemerli bir tipolojiye sahiptir (Şekil 6.17).

Şekil 6.17. Sokak görünümü, batı cephesi (haremlik ve selamlık giriş yönü) ve doğu cephesi (Özger, 2021).

Yapının ön(avlu) cephesi ise ahşap açık çıkma balkonlara sahiptir. Kat bağlantıları bu balkonlardan sağlanmıştır. Balkonlar dikmeler üzerine dar açıklıklı olarak planlanmıştır. Batı cephesinde olduğu gibi ön cephenin de pencereli tasarlandığı görülmüştür. Bütün katlarda girişler kemerli olarak tasarlanmış ve koridorlar orta sofa tipolojisinde planlanmıştır. Ön cephe pencereleri diğer cephelere nazaran demir korkuluklu olarak yapılmıştır.(Şekil 6.18).

Şekil 6.18. Ön(avlu) cephe görünümü (Özger, 2021).

6.1.3.3. Yapım Tekniği

Üç katlı ve orta sofalı plan tipine sahip yapıda zemin kat duvarları ve birinci katın dış duvarları taş, ara duvarları bağdadi, üst kat ise tamamen bağdadi olarak yapılmıştır. Geniş avlunun ortasında altıgen şadırvan havuz bulunmaktadır. Güney batı köşesinde iki kat olan selamlık yer almaktadır. Her iki kat tek oda olarak yapılmıştır. Taş zemin üzerine bağdadiye ve üzeri eğik çatılı kiremitle kapatılmıştır.

Geniş bir bahçe içinde bulunan yapıya giriş harem ve selamlık girişlerinden sağlanmaktadır. Üç giriş kapısından bir tanesi güneyde bahçe kapısı olup, yapıya

sonradan eklenmiş giriş kapısı; Taş çift profilli at nalı kavsara içinde enikli (İç içe iki kapı) tahta kapıdır. Diğer ikisi ise batıda ana binaya giriş olan yapı orjinalinde haremlik ve selamlık olarak kullanılan kapılardır. Bu kapılar tahta ve saç kaplamalı olup at nalı taş kavsara içine yerleştirilmiştir. En üst kat altı payanda ile batıda genişletilmiştir. Payanda üç kavisli bağdadiye yapılarak üzeri sıvalıdır. Orta sofalı plan bütün katlarda uygulanmıştır (Şekil 6.19).

Şekil 6.19. Konağın batı cephe rölövesi. (Dulkadiroğlu Bel. KUDEB arşivi)

B02 nolu mahal ise mutfak yapılmıştır. Kapı ve pencereler dikdörtgen tavan ahşap kaplanmıştır. Sofadan geniş kemerli camla kapatılmış olan kapı ile ön sofaya çıkılmaktadır. Geniş uzunlamasına olan sofada 6 sütun bulunmaktadır.

6.1.3.4. Değişim ve Bozulmalar

Ana yapının, kütle olarak korunmuş olduğu görülmektedir. Yapının mekânları, yapının işlevinin değişmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Ancak, özgün durumu okunabilmektedir. Mekânların boyutları ve birbirleri ile olan ilişkileri değiştirilmemiştir.

Yeniden işlevlendirme sonrasında bodrum katta çay-kahve servisi için kullanılan bölüm özgünün de mutfak olarak kullanılmıştır. Bu oda içerisinde özgün duvar içinde ocak mevcuttur ve korunmuştur. Bodrum katta restorasyondan sonra 'Bayan wc' olarak işlevlendirilen oda özgünde kömürlük; 'Bay wc' olarak işlevlendirilen oda ise özgünde kiler olarak kullanılmıştır.

Yapının özgün halinde avlu toprak zeminli olup sık meyve ağaçları bulunmakta iken restorasyondan sonra bahçe zemini 'bazalt taş' ile döşenmiş ve bahçede oturulabilir bir alan açmak için meyve ağaçlarının birçoğu ne yazık ki kesilmiştir.

Yan parselde eskiden bitişik nizamda bulunan harap haldeki yapı restorasyon sırasında (ayrı parsel) satın alınıp Kocabaş konağına (restoran işlevi için) ek mutfak binası olarak tahsis edilmiştir.

Avluda zemin kat kotunda ana binanın dış cephesinde bodrum kattan zemin kat balkona çıkan merdiven bitiminde batı cepheden açılan erkeklerin girişi için ‘Selamlık’ kapısı vardır ve restorasyonda korunmuştur.

Avluda güneyde bulunan mevcut ana giriş kapısı olarak kullanılan büyük kapı özgün yapıda bulunmayıp; bahçe taş duvarı olarak örülü vaziyetteyken; restorasyondan sonra ana giriş kapısı olarak (ana yola cephe) bu kapı açılmış ve kullanılmaktadır. Avluda bulunan taş süs havuzu özgünlüğünü kaybetmeden kullanımına devam edilmektedir.

Güney-batı cephedeki iki katlı bahçe duvarına bitişik haldeki taş bina özgününde zemin kat küçük baş hayvan ahır, üst kat ise hizmetli evi olarak kullanılmaktayken (özgününde içerde ve dışarda olmak üzere üst kata çıkmak için kullanılan 2 adet merdiven vardır); restorasyon sonrası bu iki kat ahşap ara döşemeleri ve iç-dış merdivenler tamamen sökülerek yüksek tavanlı tek bir yapı haline getirilmiş ve ofis olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 6.20).

Şekil 6.20. Ofis olarak işlevlendirilen alan (Özger, 2021).

Avluda güney batıda yer alan taştan yapılmış hizmetli evinin dış cepheden hizmetli girişi için üst kata çıkmakta kullanılan ahşap merdiveninin devamında; yapının batıdaki dış cephe duvarından ana binaya doğru uzayan, (ana binanın zemin katı kotunda, yani hizmetli binasının üst katı kotunun devamında) tıpkı ana binanın dış

cephesinde bulunan ahşap çardak balkonlar gibi bir çardak bulunmakta ve bu çardaktan kullanılan taş duvar içinde bir ocak mevcutken (yazlık kullanım için), şu anda bu çardak da tamamen iptal edilmiş ve ocak mevcut haliyle duvarda kullanılmayacak kotta durmaktadır (Şekil 6.21).

Kapalı bir sofaya sahip zemin katta zemin döşemesi ahşap olarak tasarlanmış ve duvarlar bağdadi çita tekniğiyle kapatılmıştır. Zemin katta bulunan 4 oda özgününde oturma ve yaşam alanları olarak kullanılmış olup, doğudaki 2 odadaki şömine ocak ve batıdaki 2 odada duvara gömülü yükler özgününden kalma şekilde muhafaza edilebilmiştir.

Şekil 6.21. Duvar içinde özgün halindeki yazlık ocak (Özger, 2021).

Zemin kat balkon, doğu cephede bulunan ve bitişik parsel sınırında yer alan tuvalet şu an bulunmamaktadır. (Şekil 6.22).

Şekil 6.22. Kiler işlevinden dönüştürülen yeni tuvalet mahali (Özger, 2021).

Bodrum kat mutfakta çay-kahve servisi yapılabilmesi için eklemeler yapılmıştır (Mutfak dolabı-tezgah). Bunların dışında yıllık rutin bakım onarımlar yapılmaktadır

6.1.4. Yeniden İşlevlendirme Süreci ve Bulunduğu Konum İtibarıyla Nitel Bir Araştırma

Kocabaş Konağı'nın bulunduğu konum itibarıyla yeniden işlevlendirme kapsamındaki bölge ziyaretçileri üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ve bölgeye işlevsel dönüşüm noktasında ne gibi katkıları olduğunu tespit etme adına nitel bir araştırma yapılmıştır. Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesi noktasında Kahramanmaraş evreninde 40 katılımcıya nitel araştırma tekniği olan görüşme formu uygulanıp veriler elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, betimsel olarak aşağıda analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri aşağıda Tablo 6.1'de aktarılmıştır.

Tablo 6.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Faktörler					
Cinsiyet	Erkek			Kadın	
	18			22	
Yaş	18-25	26-35	36-50	51- Üzeri	
	10	15	12	3	
Eğitim Durumu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
	2	4	10	22	2
İkamet	Kahramanmaraş		Diğer		
	35		5		
Meslek	Mimar		Diğer		
	6		20		
İstihdam Durumu	Aktif Çalışan		Çalışmayan		
	26		14		
Gelir Düzeyi	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	
	3	15	18	4	

Tablodan hareketle Katılımcıların demografik özellikleri ele alındığında;

- Cinsiyet bağlamında 18 erkek, 22 kadın olduğu,
- Yaş olarak 10 katılımcının 18-25 yaş aralığında, 15 katılımcının 26-35 yaş aralığında, 12 katılımcının 36-50 yaş aralığında, 3 katılımcının da 51 ve üzeri yaşta olduğu,
- Eğitim durumu olarak 2 katılımcının ilkokul, 4 katılımcının ortaokul, 10

katılımcının lise, 22 katılımcının üniversite, 2 katılımcının lisansüstü mezunu olduğu,

- 35 katılımcının Kahramanmaraş ilinde ikamet ettiği, 5 katılımcının diğer illerden geldiği,
- 26 katılımcının istihdam bağlamında aktif olarak çalıştığı, 14 katılımcının ise çalışmadığı, çalışan katılımcıların da 6'sının mimar 20'sinin farklı bir meslek grubunda olduğu,
- Gelir dağılımı olarak 3 katılımcının çok iyi, 15 katılımcının iyi, 18 katılımcının orta, 4 katılımcının kötü düzeyde olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların yeniden işlevlendirilen Kocabaş Konağı'na bakış açıları, öncelikle sosyal alandaki etkinlik durumları ölçülerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada sosyal alan etkinlikleri doğrultusunda hazırlanan “*Sosyalleşmek için hangi etkinlikleri yaparsınız?*” sorusuna 12 katılımcı konser-müzikal, 10 katılımcı sinema-tiyatro, 9 katılımcı tarihi çevre-müze gezileri, 3 katılımcı sosyal sorumluluk projeleri,

6 katılımcının da diğer aktiviteleri tercih ettiği saptanmıştır. Buradan hareketle katılımcıların modern etkinlik alanları olan konser, müzikal, sinema ve tiyatro alanlarında daha aktif faaliyetlerle sosyal hayatlarını şekillendirdikleri tespit edilmiştir. Tarihi çevre ve müze gezilerini sosyal aktivite olarak gören katılımcıların sayısı ise 9 olup ilk iki modern sosyal aktivite alanlarına göre daha geride olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6.2).

Tablo 6.2. Katılımcıların “Sosyalleşmek için hangi etkinlikleri yaparsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 8	Konser-Müzikal	Sinema-Tiyatro	Tarihi çevre- müze gezileri	Sosyal sorumluluk projeleri	Diğer
Sosyalleşmek için hangi etkinlikleri yaparsınız?	12	10	9	3	6

Katılımcıların sosyal alan yaşamlarına dair faaliyetlerinin başında gelen dışarıda yemek yeme oranlarını tespit etme adına katılımcılara “*Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya bağlı olarak dışarıda ne sıklıkla yediklerine dair ve hangi yemekleri tercih ettiklerine dair alt iki değişken soru

yöneltmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda 32 katılımcının dışarıda yemek yeme etkinliğini aktif olarak sürdürürken dışarıda hiç yemek yemeyen katılımcıların sayısının da 8 olduğu tespit edilmiştir. Dışarıda yemek yiyen katılımcıların genel olarak bu faaliyeti gerçekleştirme sıklıklarınının 1 ile 5 arasındaki rakamsal seviyesinin

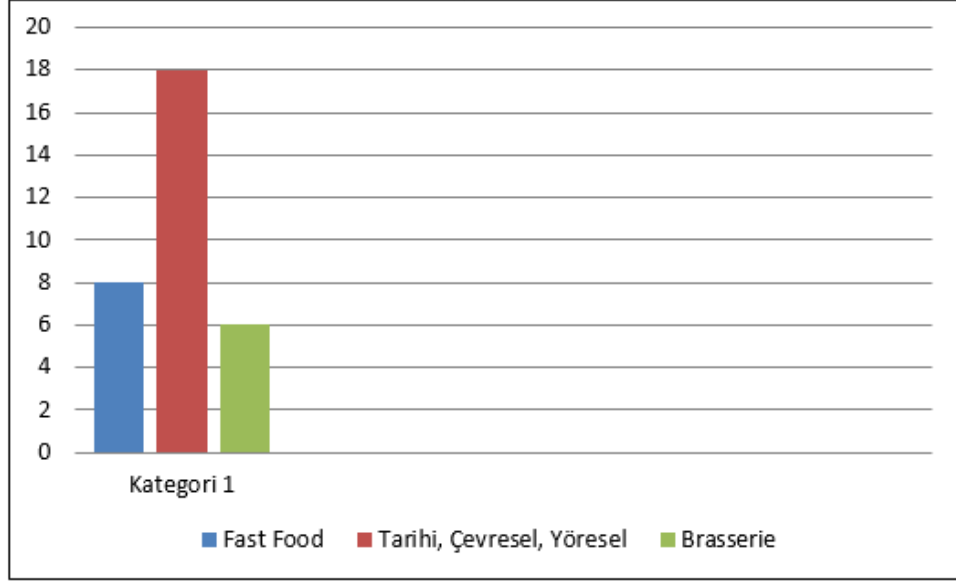
3 (orta) düzeyde olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak dışarıda yemek yiyen katılımcıların genellikle yöresel yemekleri tercih ettikleri tespit edilmiştir (Tablo 6.3).

Şekil 6.23. Katılımcıların “Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar (Soru 9), (Özger,2021).

Tablo 6.3. Katılımcıların “Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 9	Evet			Hayır	
	Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz ?	32			8
(Soru 9’a cevabınız Evet ise)	1	2	3	4	5
Soru 10: Ne sıklıkla yediğinizi 1-5 aralığında değerlendiriniz.	3	7	12	8	2
(Soru 9’a cevabınız Evet ise)	Fast Food		Tarihi, Çevresel, Yöresel		Brasserie
Soru 11: Dışarıda yemek için hangi mekanları tercih edersiniz	8		18		6

Şekil 6.24. “Dışarıda yemek için hangi mekanları tercih edersiniz” Sorusuna Verdikleri Cevaplar (Soru 11), (Özger,2021).

Katılımcıların tarihi ve kültürel değerler konusundaki farkındalıklarını ölçme adına “Tarihi çevreye olan ilginizi 1-5 aralığında değerlendiriniz” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tarihi çevreye genel olarak “3” (orta) düzeyinde ilgili oldukları elde edilen verilerden saptanmıştır. Orta düzeyde ilgili olan katılımcıların sayısı 16, çok fazla ilgili olan katılımcı sayısı 2, hiç ilgili olmayan katılımcı sayısı ise 8 olarak tespit edilmiştir (Tablo 6.4).

Tablo 6.4. Katılımcıların “Tarihi çevreye olan ilginizi 1-5 aralığında değerlendiriniz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 12	1	2	3	4	5
Tarihi çevreye olan ilginizi 1-5 aralığında değerlendiriniz	2	3	16	11	8

Katılımcıların tarihi çevre bağlamında eski yapıların kamusal alana kavuşturulması noktasında sorulan “Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna karşılık olarak katılımcıların % 80’lik dilimde olan 32 katılımcının evet şeklinde yanıtladığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle katılımcıların genel olarak tarihi yapıların kamusal alana kazandırılması noktasında olumlu refleks gösterdikleri saptanmıştır (Tablo 6.5).

Tablo 6.5. Katılımcıların “Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 13	Evet	Hayır
Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	32	8

Şekil 6.25. Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz? (Soru 13), (Özger,2021)

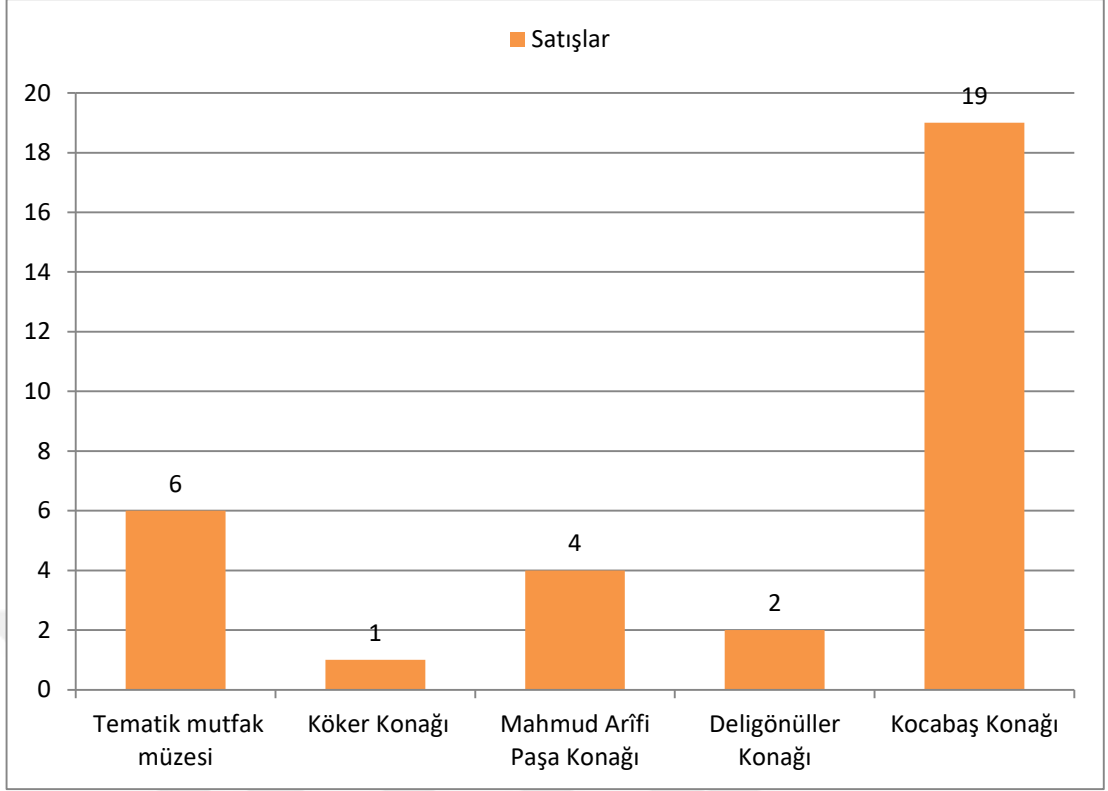
Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen yapılar arasında en çok tercih edilene tespit etme adına sorulan “Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi? Ettiyseniz Hangileri?” soruya karşılık olarak katılımcıların % 62'lik dilimini oluşturan 19 katılımcının Kocabaş Konağı cevabını verdikleri tespit edilmiştir. En az ziyaret edilen yapının ise (1 katılımcı cevabına göre) Köker Konağı olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte Tematik Mutfak Müzesi'ni 6 katılımcı, Mahmut Arif Paşa Konağı'nı 4 katılımcı, Deligönüller Konağı'nı ise 2 katılımcının tercih ettiği görülmüştür. Yeniden işlevlendirilen yapıları ziyaret etmeyenlerin oranı ise %20'lik dilimde yer alan 8 katılımcı olmuştur (Tablo 6.6).

Tablo 6.6. Katılımcıların “Kahramanmaraş’ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi? Ettiyseniz Hangileri?” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 14	Evet			Hayır		
Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi?	32			8		
(Soru 14’a cevabınız Evet ise) Soru 15	Tematik mutfak müzesi	Köker Konağı	Mahmud Arîfi Paşa Konağı	Deligönüller Konağı	Kocabaş Konağı	
Hangileri?	6	1	4	2	19	

Şekil 6.26. Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi? (Soru 14), (Özger,2021).

Şekil 6.27. Kahramanmaraş'ta yeniden işlevlendirilen tarihi konaklardan hangisini ziyaret ettiniz? (Soru 15), (Özger,2021).

Katılımcıların işlevsellik, karakteristik yapı biçimi, öznel bezeme unsurları, kültürel üslup aktarımları ve buna benzer birçok mimari olgu içinde şekillenen geleneksel Kahramanmaraş mimarisinin insanlarda bıraktığı etkiyi ölçme adına katılımcılara “*Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen veriler ışığında katılımcıların %90’lık dilimini oluşturan 36 katılımcının geleneksel Kahramanmaraş mimarisini beğendikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte 4 katılımcının da tam aksine beğenmedikleri saptanmıştır (Tablo 6.7).

Tablo 6.7. Katılımcıların “*Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz?*” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

Soru 16	Evet	Hayır
Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz?	36	4

Şekil 6.28. Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz? (Soru 16), (Özger,2021).

Katılımcıların Kocabaş Konağı'na dair aşinalıklarını ölçme adına “*Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya bağlı olarak da “*Kocabaş Konağının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz?*” bir alt soru yöneltilmiştir. Elde edilen veriler ışığında katılımcıların % 62’lik dilimini oluşturan 25 kişinin Kocabaş Konağı’nı daha öne gördükleri ve dolayısıyla da ziyaret ettikleri saptanmıştır. Diğer taraftan % 38’lik dilimi oluşturan

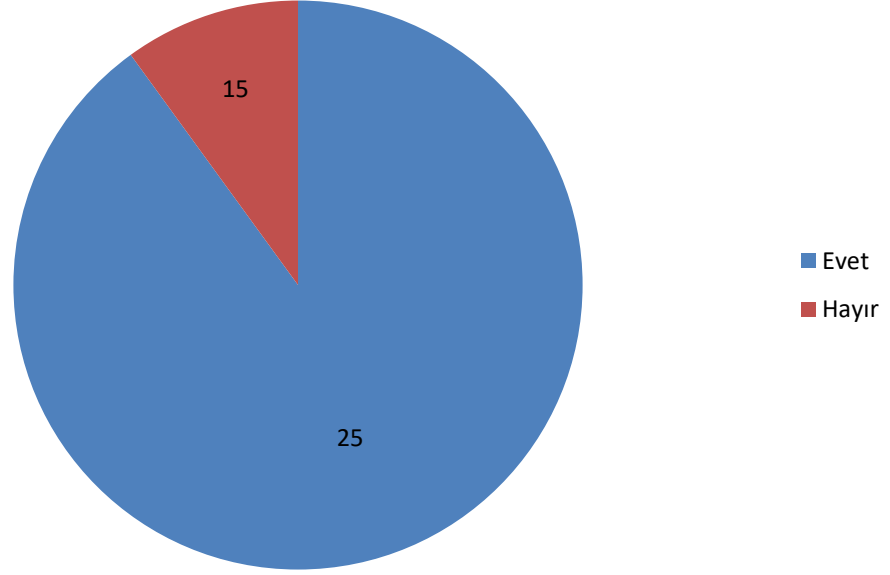
15 katılımcının da daha önce Kocabaş Konağı’nı görmedikleri tespit edilmiştir. Kocabaş Konağı’nı daha önce gören katılımcıların %84’lük dilimini oluşturan 21 kişinin konağın restoran olarak yeniden ilerlendirilmesinden memnun oldukları,

%16’lık dilimi oluşturan 4 kişinin de memnun olmadıkları saptanmıştır (Tablo 6.8).

Tablo 6.8. Katılımcıların “*Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü?*” Sorusuna Verdikleri Cevaplar.

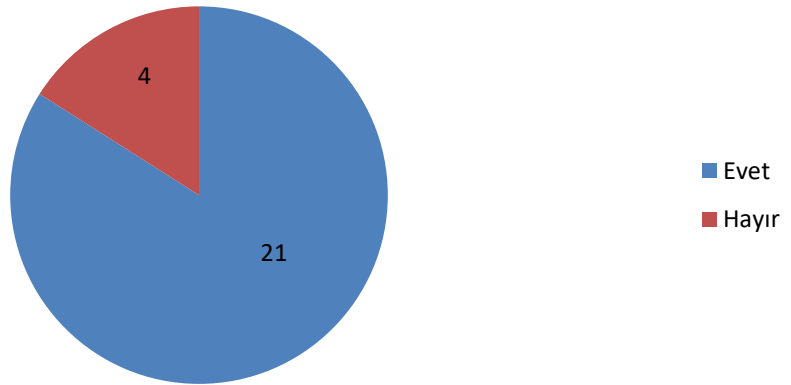
Soru 17	Evet	Hayır
Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü?	25	15
(Soru 17’ a cevabınız Evet ise)	21	4
Soru 18		
Kocabaş Konağının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz?		

Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü?

Şekil 6.29. Kocabaş Konağını daha önce hiç gördünüz mü? (Soru,17), (Özger,2021).

Kocabaş Konağının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz?

Şekil 6.30. Kocabaş Konağının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz? (Soru,18), (Özger,2021).

Uygulanan nitel araştırmadan elde edilen bulgularından hareketle Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme noktasında mevcut dönüşümünün katılımcılardaki olumlu-olumsuz etkisi ve bununla birlikte mevcut dönüşümün eksik noktalarına bağlı olarak yeni dönüşüm senaryolarını sonuç olarak şu Şekilde ifade etmek mümkündür:

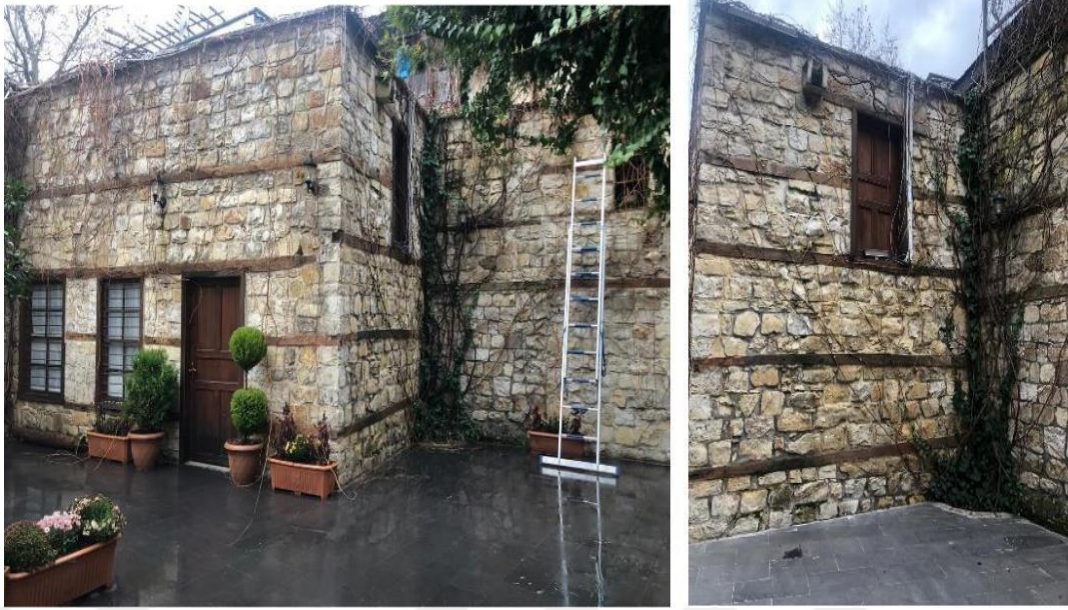
- a. Yeniden işlevlendirilen yapılarının sadece restoran değil aynı zamanda tiyatro, kafeterya, sinema ve müzikal gibi modern kültür argümanlarını içinde barındıran alanlar olarak dönüşüme dahil edilmeleri veya bu argümanları içinde barındırmalıdır. Bu noktada Kocabaş Konağı, yeniden işlevlendirilmesinde yetersiz bir kamusal bağlam olduğu katılımcılardan hareketle saptanmıştır.
- b. Yeniden işlevlendirme konusundaki bina misyonunun göz önünde bulundurulacak kamusal düzeydeki işlevinin her ne kadar aslına uygun bir biçimde restore edilmesi gerektiği vurgulansa da modern ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada da Kocabaş Konağı'nın eksik kaldığını söylemek mümkündür.
- c. Konaklarla ilgili insanları tarihi mekanlarla ilgili yanlış olarak bilinen “*soğuk ve basık atmosfer algısı*”ndan bu modern ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte özellikler taşıması gerektiği ve bu yönüyle de Kocabaş Konağı'nın oldukça revizyona uygun olduğu ifade edilebilir. Kısacası yeniden işlevlendirme misyonu kazandırılan konağın, modern ihtiyaca göre sadece restoran hizmetleriyle dar bir ereve de kalmaması gerektiği bu duruma çözüm nerisi olarak kafeterya, tiyatro, sinema gibi popüler kültür alanlarının da bu yeniden işlevlendirme vizyonunda değerlendirilmesi gerektiğine işaret edilebilir.
- d. Katılımcılardan elde edilen veriler ışığında Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme ile restoran misyonunun bazı olumlu noktaları olduğuna işaret etmek gerekir. Dışarı da yemek yemeyi tercih eden katılımcıların genellikle yöresel yemekleri tercih etmeleri durumu ele alındığında Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme dönüşümünden sonra kazandığı restoran misyonunda yemek menülerinde Maraş mutfağından birçok lokal, özgün ve geleneksel yemeğin yer alması; konağın katılımcılar tarafından beğerilmesinde olumlu bir etken olduğu sonucu çıkarılabilir.
- e. Diğer yandan Kocabaş Konağı'nın yeniden işlevlendirme noktasındaki dönüşümünde ortaya çıkan mimari restore biçiminin aslına uygun olarak

gerçekleşmesi bölge ziyaretçilerinde olumlu etki bırakmıştır. Konağı ziyaret edenlerin genellikle geleneksel Maraş mimarisini beğendikleri ve bu karakteristik mimari unsurları barındıran mekanları bir sosyal etkinlik alanı olarak tercih noktasında öncelik verebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ele alındığında da Kocabaş Konağı'nın geleneksel Maraş mimarisinin karakteristik unsurlarına bağlı ve aslına uygun olarak geçirdiği dönüşüm çevre algısına olumlu bir katkı sağlamıştır. Katılımcıların bölgedeki diğer dönüşüm geçiren konaklar arasında en çok Kocabaş Konağı'nı tercih etmeleri bu sebep üzerine delillendirilmiştir.

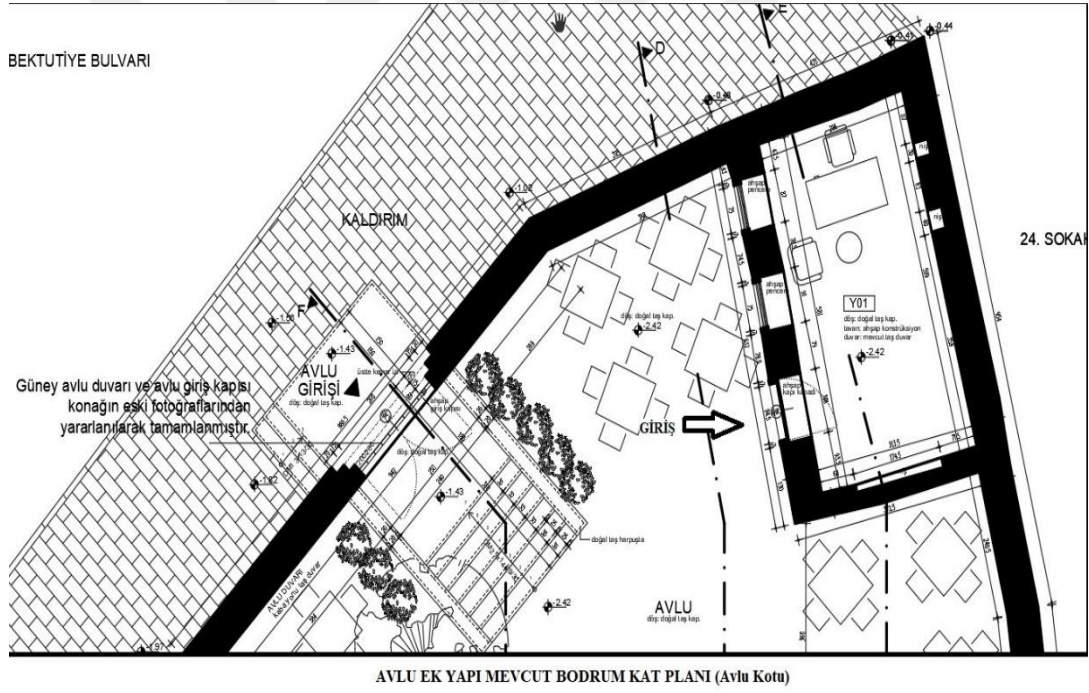
- f. Yapılan nitel araştırmada, 25-35 yaş grubunda olan ve üniversite mezunu olan katılımcı sayısının oldukça fazla olması, yeniden işlevlendirme dönüşümlerinde daha genç demografik kesime hitap edecek bazı olanakların da dönüşüme adapte edilmesi gerektiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bununla ilgili olarak da konakta restoran bölümüne ek olarak bir kafeterya bölümünün yer alması etkin bir çözüm olarak öngörülmektedir. Bu kafeterya bölümü için bağlam olarak dış avlunun dönüşüme tabi tutulması isabetli bir dönüşüm aşaması olarak öngörülmektedir.

6.2. Yeniden İşlevlendirme Önerisi

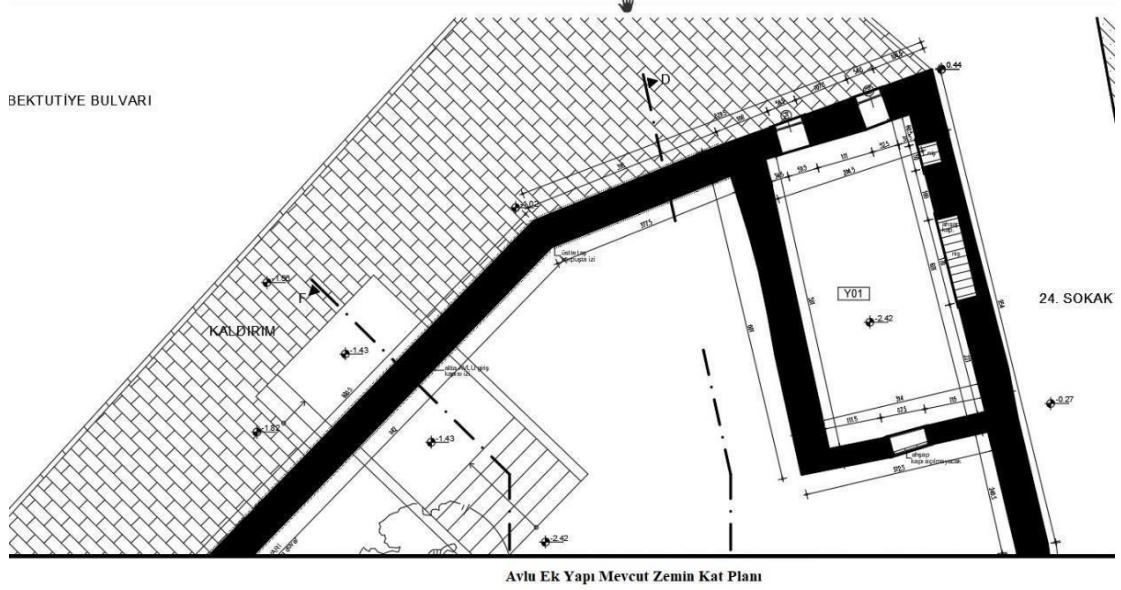
Kocabaş Konağı'nda avlunun güneybatısında bulunan, avlu girişi ahır; üst katı (planda batı cephedeki sokak kotu esas alındığından) zemin kat olarak belirtilmiştir. Özgün yapıda avlu katı (bodrum kat) ahır olarak kullanılmış olup, zemin kat hizmetli evi olarak işlev görmüştür. Şu anda ofis şeklinde planlanan bu mekân aktif olarak kullanılmamaktadır (Şekil 6.23; Şekil 6.24; Şekil 6.25).

Şekil 6.31. Avluda yer alan taş yapının doğu ve kuzey cephesinden genel görünüm (Özger, 2020) (Özger, 2021).

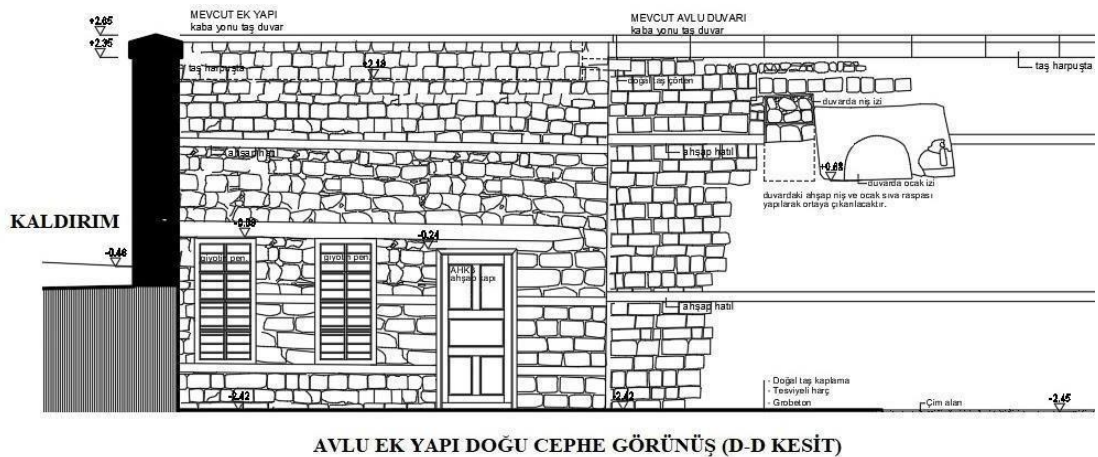

Şekil 6.32. Avlu ek yapı mevcut bodrum kat planı (Özger, 2021).

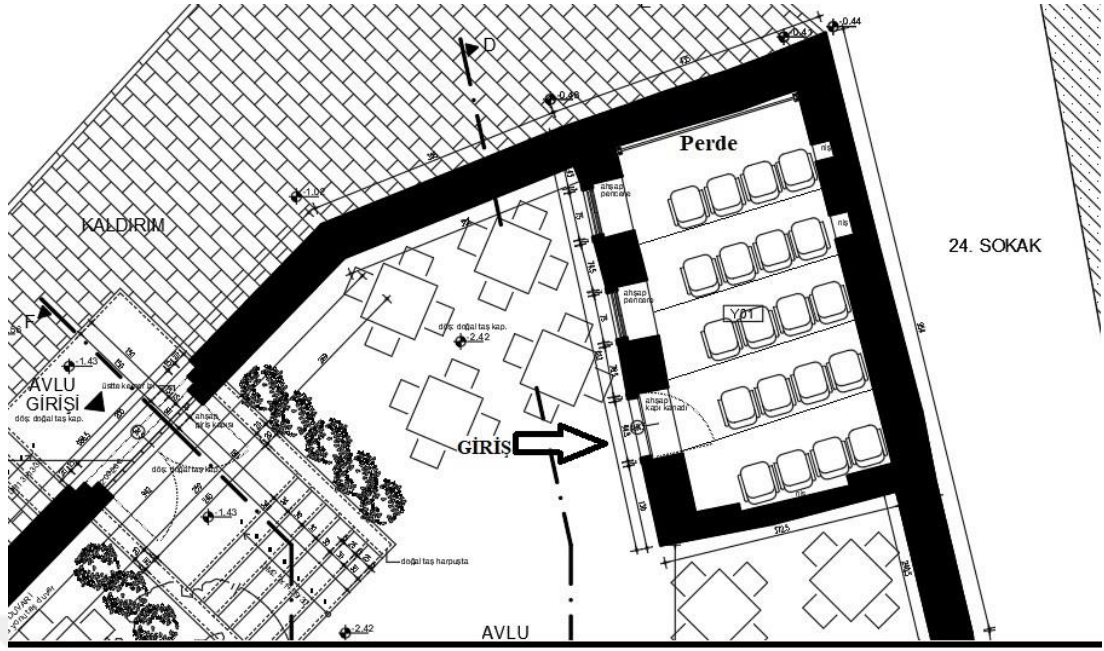

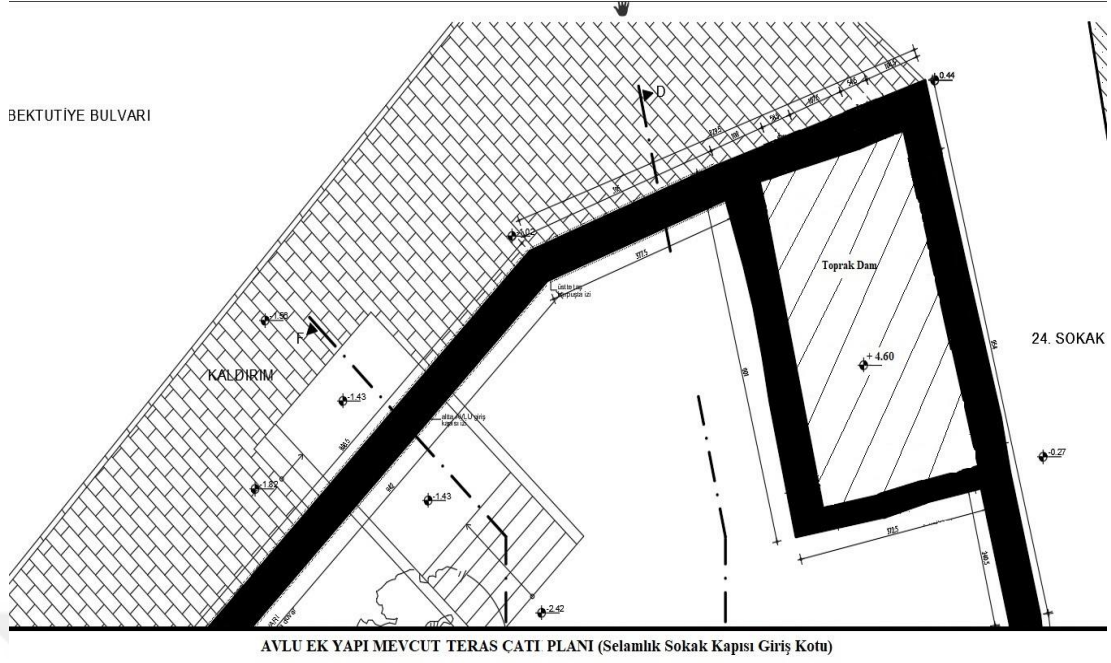
Şekil 6.33. Avlu ek yapı mevcut zemin kat planı (Özger, 2021).

Yapılan mülakatlar çerçevesinde yapının ana bina ile olan ilişkisinin korunması ve destekleyici nitelikte aktif bir işlev kazandırılması için, Kocabaş Konağı bünyesinde hizmet verebilecek, şehrin kültürel, tarihi, coğrafi, turistik ve sosyolojik tanımını arz edebilecek profesyonel bir yapım ekibiyle ortaya konacak bir tanıtım filminin “kısa film gösterim alanı” olarak ihtas edilmesi hem Kocabaş Konağı’nı şehrin turizm rehberlerinde yer almasını sağlayacak, hem de yapıyı ziyaret eden yerli-yabancı misafirler için şehir adına ilk durak olma niteliği kazanıp bu mekanda şehirdeki turistik faaliyetleri için bir rehber niteliği taşıyacaktır (Şekil 6.26; Şekil 6.27; Şekil 6.28; Şekil 6.29).

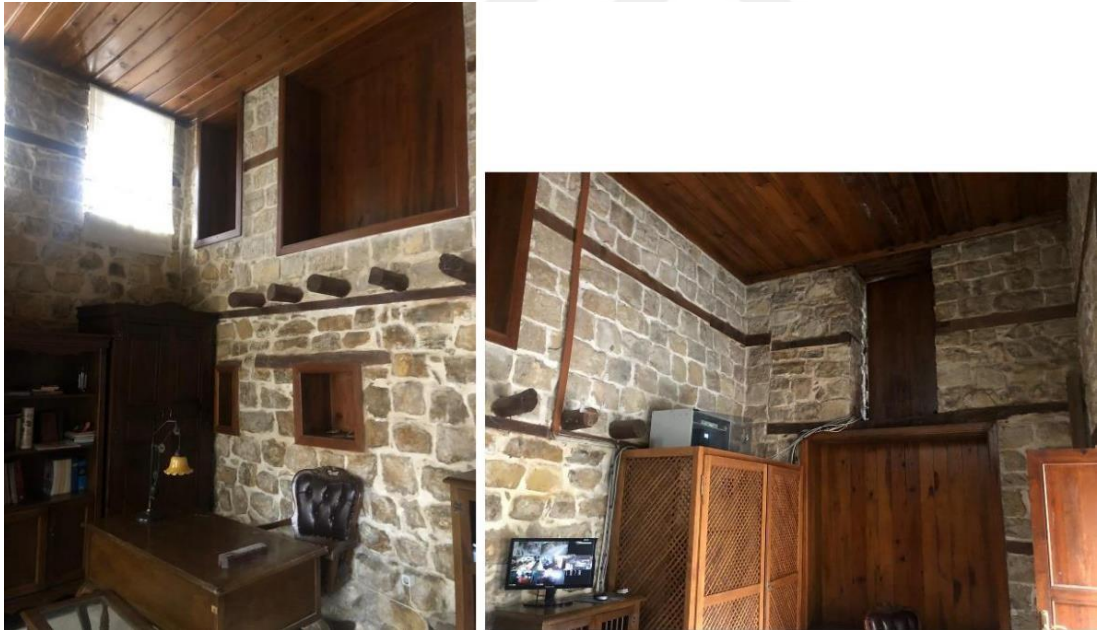

Şekil 6.34. Mevcut avlu ek yapı doğu cephesi görünüşü (D-D Kesit) (Özger, 2021).

Şekil 6.37. Avlu ek yapı mevcut teras çatı planı (Özger, 2021).

Şekil 6.38. Kuzey ve güney cepheden avluda yer alan taş evin mevcut iç mekân kullanım hali (Özger, 2021).

Yeni dönüşüm senaryosunda avluda yer alan taş evin mevcut halinde bodrum katta batı duvarda yer alan küçük formlu bütün pencereler özgününe uygun bir biçimde yenilenecektir. İç mekân estetik algı düzeyine katkı sağlayacağı düşünülerek bodrum katta yer alan pencereler özgününe uygun bir biçimde korunacak, ancak içeri ışık alımını önlemek adına iç cephede cam yüzeyi ışık geçirmez malzeme ile kaplanacaktır.

Buna ek olarak taş duvar üzerinde yer alan mevcut yatay hatılar korunarak iç mekânda yatay görüş açısındaki dikkat hassasiyeti tamamen sinevizyon ekranı üzerine çekilecektir (Şekil 6.30).

Şekil 6.39. Kuzey ve güney cepheden kısa film gösterim alanı olarak tasarlanan yeni dönüşüm senaryosu (Özger, 2021).

6.3. Bölüm Sonucu

Bu bölümde Kocabaş Konağı, konumu, tarihçesi, plan özellikleri cephe özellikleri, yapım tekniği, dönüşüm sonrası değişimleri ve bozulmaları detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Buna ek olarak konağın bulunduğu bölgede dönüşüm sonrası restoran işlevi ile ne gibi bir etkisi olduğunu ölçme adına nitel bir uygulamanın verileri betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular ışığında mevcut işleve ek olarak, avluda yer alan ve kullanılmayan hizmetli evinin, “Kısa Film Gösterim Alanı” olarak yeni dönüşüm senaryosu ortaya konmuştur. Bu taş yapının yeniden işlevlendirilmesi noktasında özgün durumu korunarak yeni çözüm önerileri yapılan çizimler doğrultusunda sunulmuştur. Yaklaşık 25 m² olan mekanın tavan yüksekliği 4.38 m’dir. Bu alan yeniden işlevlendirme önerimizde hem ana yapı dışında bir mekan olup hem de avluda yer alması ile ana yapıya yeni bir yük getirmemesi ancak bir parçası olması açısından fonksiyoneldir. Avlunun güney-batısında bulunan taş yapının, avlu girişi bodrum kat, üst katı (planda batı cephedeki sokak kotu esas alındığından) zemin kat olarak belirtilmiştir. Şu anda ofis şeklinde dizayn edilen yapı aktif olarak kullanılmamaktadır. Yapılan mülakatlar çerçevesinde halkın talepleri doğrultusunda yapının ana bina ile olan ilişkisinin korunması ve destekleyici nitelikte aktif bir işlev kazandırılması için, Kocabaş konağı bünyesinde hizmet verebilecek, şehrin kültürel, tarihi, coğrafi, turistik ve gastronomik tanımını arz edebilecek profesyonel bir yapım ekibiyle ortaya konacak bir kısa tanıtım filminin

‘kısa film gösterim alanı’ olarak yeniden tanımlanması hem Kocabaş konağının şehrin turizm rehberlerinde yer almasını sağlayacak, hem halkın mülakatlarda belirttiği ‘sinema’ işlevine uygun bir mekana sahip olmasını sağlayacak, hem de yapıyı ziyaret eden yerli-yabancı misafirler için şehirde ilk durak olma niteliği kazanıp; turistlerin şehirdeki gezi faaliyetleri için bir rehber niteliği taşıyacaktır.

SONUÇ

Geleneksel Türk evinin tarihsel süreçteki gelişimi Türklerin yaşadıkları coğrafyaya ve özellikle edindikleri İslamiyet mahremiyetine paralel olarak gelişim sağlamıştır. Coğrafyanın iklim şartlarına ve bitki örtüsüne bağlı olarak mimari biçimlemeleri ve elemanları şekillendirdiği görülmüştür. Buna ek olarak zaman içerisinde tanıştıkları yeni kültürlerin ve mevcut ekonomik etkenlerin ışığında geleneksel konut mimarisinin temel karakteristik yapısını şekillendirmişler ve Geç Dönem Osmanlı Sivil Mimarisi'ne kadar sürekli olarak dönemsel eklentilerle bölgesel üsluplarını ortaya koymuşlardır. Özellikle Anadolu coğrafyası ele alındığında yedi bölgenin coğrafi şartlarına bağlı olarak geleneksel konut mimarisini biçimlendirdikleri tartışılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Bizans ve Kuzey Suriye bölgelerinde görülen sivil mimarilerin etkisi de Geleneksel Türk Evi'ne direk olarak yansımıştır. Temelde geleneksel Türk konut mimarisinde ahşap, taş ve kerpiç yapı elemanları üzerine gelişen bir mimari biçimleme olmuştur. İç mekân ve cephe tasarımlarında mahremiyet algısının üst düzeyde olduğu da bu biçimlemelerin soyut temelini oluşturmuştur.

Geleneksel Maraş evleri de bu geleneksel Türk evinin temel dinamiklerini yansıtan biçimlenmelere sahiptir. Özellikle dağlık bir bölgede olması sebebiyle sivil mimaride etkin mimari elemanları ahşap ve taş malzeme olmuştur. Teknik olarak kesme taş veya hatıllı yığma taş duvarın çokça kullanıldığı görülmektedir. Buna ek olarak haremlik-selamlık girişleri, avlu tasarımları, kışlık ve yazlık yaşam alanları da geleneksel Maraş evlerinin temel belirleyicileri arasındadır. Duvar dolgusu olarak da kerpiç kullanılması ve duvar kaplaması olarak da bağdadi çita üzerine sıva yapılması yine bu belirleyiciler içerisinde yer almaktadır.

Geleneksel Türk konut mimarisinin oluşumunda en büyük faktör olarak tanımlanabilecek aile yapısında, sosyal değerlerde ve yaşam tarzında zamanla değişiklikler olmaktadır. Bu değişiklik batılılaşma, mahremiyet, geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşümü, teknolojinin gelişimi, elektrik, ısıtma ve soğutma sistemleri

ve çağdaş yapı malzemelerine olan talep ile kendini göstermiştir. Bu değişiklikler geleneksel evleri kullanıcı konforu için yetersiz kılmıştır. Ekonomik zorunluluklar veya aile yadigârı durumunda çağdaş konfor gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalan evler mevcuttur. Evlerin çoğu değiştirilmiş, boş bırakılmış veya terk edilmiştir. Bu davranışın tüm formları evlerde bozulmaya yol açmaktadır. Yaşadıkları evlerde yeni ihtiyaçlardan doğan ilaveler yapılmaktadır. Geri kalanlarda ise ihmal nedeniyle yapısal hasarlar ve maddi bozulmalar görülmektedir.

Yeniden işlevlendirme, geleneksel konut mimarisinde yapıların korunması ve yaşatılarak kültürel mirasın korunması noktasında önemli bir adımdır. Kentsel planlama, arazi kullanımı ve fonksiyon değişiklikleri gereği bazı yapıların inşa amacı dışında işlevlendirilmesi, fonksiyon kazandırılması gerekmektedir. Üst ölçek planlama kararı gereği atıl terkedilen yapı stoğunun önüne geçmek için yapılan bir hamle iken zaman zaman da mimari veya arkeolojik değeri olan kültürel mirasların kullanılarak (yeniden işlevlendirilerek) korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını, kentsel hafızada yer tutmasını amaçlamaktadır.

Mekânsal ihtiyaçları karşılamak için işlevsel kullanımını yitiren konakların yeniden işlevlendirilmesi, alternatif bir yapı üretim süreci olarak düşünülebilir. Mimari değeri olan, geçmişten günümüze ışık tutan ve insani, sosyal ve çevresel değerleri içeren tarihi yapıların, gelecek nesillere zarar görmeden geçebilmesi için doğru restorasyon yöntemleri ile korunması gerekir. Yapılı çevrenin yeniden şekillenmesiyle birlikte de eldeki yapı stoklarının değerlendirilmesi önemli bir durum haline gelmiştir.

Kent kültürünün ve kent kimliğinin önemli bir parçası olan tarihi çevreler ve bu çevreler içerisinde yer alan tarihî yapıların korunması tüm kentlinin sorumluluğudur. Kentsel korumada tekil yapıya müdahalenin diğer bir ön koşulu da bütünsel tarihi dokunun çekiciliği içinde yer almasının sağlanmasıdır. Gelişmiş bir planlama modelinde, projelerin; stratejik kararları içeren üst ölçekli planları tamamlanıp uygulamaya geçirildikten sonra dönüşüm sürecinin bir parçası olarak ve bu süreçle paralel bir çizgide uygulamaya geçirilmeleri zorunludur.

Yukarıda bahsedilen kriterler doğrultusunda uygun fonksiyonun seçilmesinden sonra, yapının potansiyelini ve ihtiyaç programını ilişkilendirme sürecinde; yapının inşası, yapısal sistem, tesisat sistemleri, cephe veya çevreyle uyum yöntemleri

yapılmalıdır. Tüm bu müdahaleler uluslararası ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Yapının yeni işlevi seçilirken minimum müdahale gerektiren ve özgün işleve en yakın dönüşüm senaryoları planlanmalıdır. Bu çerçevede yeniden işlevlendirmede en önemli nokta; yapının özgün işlevi ve yapım amacına yakın ya da uyumlu yeni bir işlev olması ile beraber yapıya minimum müdahale gerektiren bir program önermesidir.

Geleneksel Maraş evleri içerisinde yer alan konakların bölgenin kültürel kent belleğini doğrudan yansıması açısından önemli sivil mimari örnekleridir. Bu bağlamda Tematik Mutfak Müzesi, Deligönüller Konağı, Köker Konağı, Mahmut Arifi Paşa Konağı ve Kocabaş Konağı yeniden işlevlendirme kapsamında dönüşümü yapılmış en önemli konaklar arasındadır. Bu konakların bölgesel ve ulusal düzeyde geleneksel Maraş evlerinin genel karakteristiğinin gelecek nesillere aktarılması yüklenildiğini görmek her ne kadar özgün işlevi dışında kent belleğinin bir kültürel miras olarak gelecek nesillere aktarılmasında bu konakların öneminin oldukça büyük olduğu ifade edilebilir.

Kent içindeki işlevlerini kaybeden bazı geleneksel yapılar kullanım dışı kalmıştır. Bu yapıların korunması için yeniden işlevlendirme bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Buradan hareketle Kahramanmaraş'ta yer alan Kocabaş Konağı da koruma ve özgün kullanımının yaşatılması amacıyla yeniden işlevlendirilmiştir. Kent içindeki konumu, talepler ve ekonomik getiriler yapıların yeniden işlevlendirilmesi için en büyük faktörlerdir. Bu çalışma ile de ortaya koyduğumuz nitel araştırmadan hareketle Kocabaş Konağı'nın işlevsel dönüşümünün bölgede ve dışarıdan gelen ziyaretçilerde ciddi memnuniyetlik oluşturduğunu ve bu dönüşümün kültürel mirasın yaşatılması ve sosyal hafıza için oldukça önemli olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T.W. (2006). *Functionalism Today, Rethinking Architecture: A Reader In Cultural Theory*. (Derl: Leach, N.) London: Routledge.
- Ahmeti, N. (2018). Adaptive reuse of heritage buildings as a tool to integrate conflicting societies: Kosova example. *Master Thesis*, Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alsaç, Ü. (1992). *Türk mimarlığı (57)*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Ateş, M. (2008). Geleneksel Türk konutlarının plan kurgusu ve karakteristik özelliklerinin irdelenmesi, restorasyon ile birlikte yeni işlev verilen İstanbul konaklarının incelenmesi. *Doktora Tezi*, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydin, D., & Yaldiz, E. (2010). Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, **27**(1) 1-22.
- Barthes, R. (1997). *The Eiffel Tower and other mythologies* (Transl. by Richard Howard). Berkeley: University of California Press.
- Bayramoğlu, N. (2010). Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı–Büyükdere Kentsel Aksı, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bertram, C., 2002. Türk Tahayyülünde Osmanlı Evi: Günlük Hayatın Anıtlaştırılması, *Türkler Ansiklopedisi*, (11). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Brooker, G. & Stone, S., (2004) *Re-readings: Interior architecture and the design principles of remodelling existing buildings*, (2). London: RIBA Enterprises.
- Bryce, T., & Bryce, T. R. (2012). *The world of the neo-Hittite kingdoms: a political and military history*. Oxford: Oxford University Press.
- Bullen, P., & Love, P. (2011). Factors influencing the adaptive re-use of buildings. *Journal of Engineering, Design and Technology*. **9**(1) 32-46
- Bullen, P., & Love, P. (2011). A new future for the past: a model for adaptive reuse decision-making. *Built Environment Project and Asset Management*. **1**(1) 32-44
- Bullen, P. A., & Love, P. E. (2009). Residential regeneration and adaptive reuse: learning from the experiences of Los Angeles. *Structural Survey*. **1**(27) 351-360
- Burden, E. E. (2004). *Illustrated dictionary of architectural preservation: restoration, renovation, rehabilitation, reuse*. New York: McGraw-Hill
- Büyükarıslan, B., & Güney, E. D. Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci Ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, **6**(2), 31-57.

- Cansever, T., 2002. Türk Evinin Mimarisi: Türkler Ansiklopedisi, (12). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Cantell, S. F. (2005). The adaptive reuse of historic industrial buildings: regulation barriers, best practices and case studies. *Master Thesis*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.
- Conejos, S., Langston, C., & Smith, J. (2011). Improving the implementation of adaptive reuse strategies for historic buildings, *Graduated Thesis*, Bond University, Institute of Sustainable Development and Architecture, Australia.
- Conejos, S., Langston, C., & Smith, J. (2013). AdaptSTAR model: A climate-friendly strategy to promote built environment sustainability. *Habitat international*, **37**, 95-103.
- Çelik, D., & Açıksöz, S. (2008). Tarihi kentlerde kent estetiği kaygısı: Bartın örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, **10**(14), 57-65.
- Çobanoğlu, T., (1998). Türkiye’de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Deniz, K. (2004). Konya’da farklı üç kentsel mekanda kent kimliği üzerine bir araştırma, *Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Drury, P., McPherson, A., & Heritage, E. (2008). Conservation principles: policies and guidance for the sustainable management of the historic environment. London: English Heritage.
- Dewi, C. (2017). Rethinking architectural heritage conservation in post-disaster context. *International Journal of Heritage Studies*, **23**(6), 587-600.
- Dikmen, Ç. B. (2017). Geleneksel Konutların Yeniden İşlevlendirilerek Kullanımı: Yozgat Örneği. *Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu Tam Metni içinde*, 422-431.
- Düzenli, H. İ. (2009). Fiziksel İnşadan Metinsel İnşaya: Türkiye’de Mimarlık Tarihi ve Tarihçiliğinin Serüveni. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, **13**, 11-50.
- Eldem, S. H., & Evi, T. (1984). Turkish House: Ottoman Period (1). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Erder, C. (1977). Venedik tuzugu tarihi bir anıt gibi korunmalıdır. *Mimarlık fakültesi dergisi*, **3**(2), 167-190.
- Eroğlu, B., & Yaldız, E. (2006). Kültür Mirasının Sürekliliği İçin Anıtsal Binaların Yeniden Kullanılması Bağlamında Ermenek Tol Medrese. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **15**, 315-340.
- Garstka, G. J. (2010). Post-conflict urban planning: The regularization process of an informal neighborhood in Kosova/o. *Habitat international*, **34**(1), 86-95.
- Göçer, P. Ö. (2003). Devingen Toplum Esnek Mekanlar İster. *Arredemonto Mimarlık Dergisi*, **02**, 24-36
- Gözübüyük, S., (1967). Maraş’ın Beşeri ve İktisadi Durumu, *Bitirme Tezi*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İstanbul.

- Gregotti, V. (1996). *Inside Architecture*. Londra, İngiltere: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Günay, R. (1998). *Türk Ev Geleneği Geleneği & Safranbolu Evleri*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Kalay, H. A., Şahin, S., & Meriç, S. (2018). Mimari Mirasın Turizme Açılmasının Mimari Mirasın Korunmasına Etkisi: Sanat Tarihi ve Turizm Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *O.D.Ü. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, **8**(1), 65-78.
- Kanadıkırık, E., (1972). Maras'ta Konut Tipleri, *AÜDTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, **5**(6): 253-281.
- Karlıklılı, Ş., (1998). Değişimin Simgelendiği Kent Kahramanmaraş: Bizim İller-1 İstanbul: Garanti Leasing.
- Kilinç, M. (2018). Millî Mücadelede Maraş'ta siyasi ve sosyal gelişmeler ve Millî Mücadelede Maraş şehitleri. *Asia minor studies*, **12**, 171-189.
- Kıper, P. (2004). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması-Türkiye-Bodrum Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kısakürek, Ş., & Bayazıt, E. (2018). Kahramanmaraş Kenti Örneği'nde Kent Kimliği ve Kentsel Donatı Elemanları. *Turkish Journal of Forest Science*, **2**(1), 49-59.
- Kincaid, D. (2002). *Adapting Buildings for Changing Uses: Guidelines for Change of Use Refurbishment*. London: Taylor and Francis.
- Kuban, D. (1995). *Hayatlı Türk evi*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kuban, D. (2000). Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu: kuram ve uygulama. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Küçükerman Ö., 1978. Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (2007). *Turkish House: In search of Spatial Identity*. İstanbul: Turkish Touring and Automobile Association.
- Langston, C. (2004). *On archetypes and Building Adaptive Reuse*. Gold Coast, Australia: School of Sustainable Development Bond University.
- Langston, C., & Shen, L. Y. (2007). Application of the adaptive reuse potential model in Hong Kong: a case study of Lui Seng Chun. *International Journal of Strategic Property Management*, **11**(4), 193-207.
- Latham, D. (2000). *Creative Re-use of Buildings*, (1). Donhead: Shaftesbury.
- Mesutoğlu, Z. (1995). U. Tanyeli ile Söyleşi, *Arredamento Dekorasyon*, **74**, 64- 69.
- Mısırlısoy, D., & Günçe, K. (2016). Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach. *Sustainable Cities and Society*, **26**, 91-98.
- Özhan, N. (2006). Anadolu'nun Geleneksel Konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Paköz, A. (2016). Geleneksel Maraş Evleri. *Vakıflar Dergisi*, **45**, 209-234.

- Paköz, A. E. (2013). Maraş sivil mimari yapılarının incelenmesi ve Gözlüklü Ali evi restorasyon önerisi, *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Paköz, A. E. (2015). Kahramanmaraş'ta Bir Geç Dönem Osmanlı Yapısı: Müftü Rafet Efendi Evi, *Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi*, **4**(2), 68-85.
- Sampson, R. J. (2009). Disparity and diversity in the contemporary city: social (dis) order revisited. *The British journal of sociology*, **60**(1), 1.
- Sandal, E. K., & Karademir, N. (2013). Kahramanmaraş'ta Yeşil Alanların Yeterliliği ile Halkın Beklentilerinin ve Bilinç Düzeyinin Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, **18**(29), 155-176.
- Saradj, F. M., Pilakoutas, K., & Hajirasouliha, I. (2017). Prioritization of interventions for strengthening architectural heritage. *Urbanism-Architectura. Constructii*, **8**(3), 283.
- Shiple, R., Utz, S., & Parsons, M. (2006). Does adaptive reuse pay? A study of the business of building renovation in Ontario, Canada. *International Journal of Heritage Studies*, **12**(6), 505-520.
- Tatlıdil, E. (2009). Kent ve kentli kimliği; İzmir örneği. *Ege Akademik Bakış*, **9**(1), 319-336.
- Tayla, H. (1991). "Türk Evlerinin Belgelenmesi", Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Toraman, E. B. (2014). Dalyan Maraş Mahallesi Maraş Caddesi çevirgen geleneksel konutunun restorasyon ve yeniden işlevlendirme önerisi, *Yüksek Lisans Tezi* Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toroğlu, E. (2008). Salnamelere Göre (1869–1908) Maraş Kazası'nda Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler; Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, *Araştırma*, K.S.Ü. yayınları, Kahramanmaraş Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kahramanmaraş.
- Torus, B. (2011). Learning from vernacular Turkish House: Designing mass-customized houses in Mardin, *Compilation*, Bahçeşehir University, Faculty Of Architecture, İstanbul.
- Ünver, H., Yamaçlı, R., & Tokman, L. Y. (2014). Mimari Tasarımda Restorasyon ve Ulaşılabilirlik: Akreditasyon İhtiyacı. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **2**(2), 295-306.
- Velthuis, K., & Spennemann, D. H. (2007). The future of defunct religious buildings: Dutch approaches to their adaptive re-use. *Cultural Trends*, **16**(1), 43-66.
- Wilson, C. (2010). Adaptive reuse of industrial buildings in Toronto, Ontario: evaluating criteria for determining building selection, *Doctoral Dissertation*, Queen's University Department of Urban and Regional Planning, Canada.
- Yenel, A. (2015). Ankara Kalesi, Hatipoğlu Konağı için Yeniden İşlevlendirme Önerisi (Re – Use Adaptation Proposal for Hatipoğlu Mansion in Ankara Citadel, Ankara Araştırmalar Dergisi (Journal of Ankara Studies), **3**(1), 54-77
- Yenidüzen, (2018). Kültürel Miras Bilinçlendirmesi: Yeniden İşlevlendirme Projeleri,

<http://www.yeniduzen.com/kulturel-miras-bilinclendirmesi-yeniden-islevlendirme-projeleri-15100h.htm>.

- Yildirim, M. (2012). Assessment of the decision-making process for re-use of a historical asset: The example of Diyarbakir Hasan Pasha Khan, Turkey. *Journal of cultural heritage*, **13**(4), 379-388.
- Yırtıcı, H. (2009). Çağdaş kapitalizmin mekânsal örgütlenmesi, *Derleme*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Yüksel, İ. (2009). Eski Türk Evi'nin butik otele dönüşümünde karşılaşılan problemler (Safranbolu evleri ve Soğukçeşme Sokağı karşılaştırmalar dahilinde). *Sanata Yeterlilik Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Yürekli, H., & Yürekli, F. (2005). *The Turkish House: A Concise Reevaluation*. İstanbul: Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları.

EKLER

Ek 1: Araştırma Soruları

Bu araştırma, tek tek kişilerin değil, genelde halkın ne düşündüğünü belirlemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bu konuda göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Adınız / Soyadınız ?(Söylemek istemezseniz boş bırakınız.)

.....

1. Cinsiyetiniz () Kadın () Erkek

2. Yaşınız?

.....

3. Eğitim durumunuz?

() Okuryazar değilim () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu

() Lise mezunu () Üniversite mezunu () Yüksek lisans / Doktora

4. Hangi ilde / şehirde yaşıyorsunuz?

.....

5. Mesleğiniz ?

.....

6. Çalışıyor musunuz?

() Evet () Hayır

7. Genel olarak ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

() Çok İyi () İyi () Orta () Kötü () Çok Kötü

8. Sosyalleşmek için aşağıdaki hangi etkinlikleri yaparsınız?

(a) Konser-Müzikal (b) Sinema-Tiyatro

(c) Tarihi çevre ve Müze gezileri

(d) Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılmak (e) Diğer

9. Dışarıda yemek yemeyi tercih eder misiniz?

() Evet () Hayır

10. (9. soru Evet ise) Ne sıklıkla dışarıda yemek yediğinizi 1-5 aralığında değerlendirir misiniz?

Hiç - (1) (2) (3) (4) (5) - Çok

11. (9. Soru Evet ise) Dışarıda yemek için aşağıdaki mekânlar hangisini tercih edersiniz?

(a) Fast-Food restoranları

(b) Tarihi çevrede yöresel-etnik restoranlar (c) Brasserie restoranlar

11. Tarihi çevrelere olan ilginizi 1-5 aralığında değerlendirir misiniz?

Hiç ilgili değilim - (1) (2) (3) (4) (5) - Çok ilgiliyim

12. Tarihi çevrelerin yeniden işlevlendirilmesi ve kamu yararına açılması gerektiğini düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır

13. Kahramanmaraş'da Yeniden işlevlendirilen tarihi bir konak ziyaret ettiniz mi?

() Evet () Hayır

14. (13. soru Evet ise) Hangileri?

a. Kahramanmaraş Tematik Mutfak Müzesi

b. Köker Konağı

c. Mahmut Arifi Paşa Konağı

d. Deligönüller Konağı

e. Kocabaş Konağı

15. Geleneksel Maraş mimarisini beğenir misiniz?

() Evet () Hayır

16. Kocabaş Konağı'nı gördünüz mü?

() Evet () Hayır

17. (16. soru Evet ise) Kocabaş Konağı'nın restoran olarak yeniden işlevlendirilmesinden memnun musunuz?

() Evet () Hayır